

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

29 AUGUST 2008

NR. 8 (1511),

ANUL XX

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

8

www.revistaorizont.ro

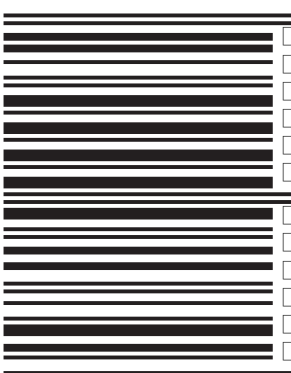
CORNEL UNGUREANU



Foto: CORNEL RĂCZ

PROVINCIA CĂRTURARIILOR

Număr realizat cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Timișoara



5

CORNEL UNGUREANU
DE CE SĂ RĂMANEM ILEGALIȘTII
SPERANȚEI?

— În 2003 spuneai că aparții unei generații înșelate și că te simți manipulat. Ai spune altceva în 2008?

— Bineînțeles că aș spune altceva! Aș spune altceva fiindcă toți criticii (aproape toți) care ieșiseră odată cu mine în literatură în anii șaptezeci au tras cortina. Unii de tot, alții strategic. Așa că pot spune **altceva**, nimeni nu mai poate să mă corecteze. Și nici nu cred că ar mai pohti asemenea lucru, de-acolo, de sus. Unde cred că o duc prea bine ca să se mai țină de fleacuri. (Nu-s niște păcătoși, așa cum credeți voi).

4-5

FILIP FLORIAN
ZILELE REGELUI

Un rege e un rege, chiar dacă se numește domn sau domnitor, dar, înainte de toate, un rege e un bărbat, fiindcă nimeni, niciodată, nu s-a născut pe tron și nici cu coroana pe cap. Iar el, Carol I, nesocotind legile firii și nevoile trupului vreme de un an, mai precis trei sute optzeci și patru de zile, acaparat mereu și intrigat de încurcatele probleme ale Principatelor, de lincezeala, de talmeș-balmeșul și de urgențele din jur (și toate erau urgente), se ferise să păsească pe alunecosul drum al legăturilor de alcov. Sfârșitul primăverii îl găsisse mohorât și irascibil, neputincios să se bucure de adierile călduțe, de bujorii albi și de cireșe.

16-17

MONICA ROHAN
O PUNTE SUBȚIRE...

Peste-mpietrite genuni
o punte subțire.
Cineva mă ia de mână.

În casa mea se aude ploaia
amestecată cu bobițe-nghețate
tropăie
peste spinarea aproape-amorțită.

De sus se văd umbrele cum
se desprind de lucruri...

Mici aripi,
de îngeri...

22

PROVINCIA CĂRTURARILOR

SLAVICI, MANGRA ȘI CĂPȘUNARI

CORNEL UNGUREANU

19 mai 2004 a fost prima zi hispanică. Ne ducem la Toledo - o călătorie oferită de ambasadorul Oancea. Vreau să cumpăr săbii și pumnale, oferta este dincolo de imaginație. Putem coborî în fericitul Ev mediu, în fabuloasa Renaștere hispanică, în patria lui El Greco și a lui Vintilă Horia. Dejunăm la un restaurant unde șef de sală e un român, Andrei – căsătorit, evident, cu o spanioloaică. Are un frate căpșunar care scrie poezii, i-a apărut recent un volum. Măine va fi la Madrid fiindcă are o problemă la ambasadă, dacă am o clipă de răgaz, ar putea să mă întâlnească. Să-mi ofere volumul.

Delicatese. Plimbări prin împrejurimile hotelului Confortel. La televizor, pregătirile nunții regale.

20 mai 2004. Simpozionul madrilen organizat de Fundația culturală română, cu invitați care vorbesc strălucitor despre viitoarea Europă și despre locul și rostul României în viitorul fericit. Optimismul vorbitorilor, unul și unul, animă sala, în care mi se pare a descoperi o majoritate românească înviorată de vorbele măștrilor. Europa Unită va asigura fericirea noastră în lumea de mâine. Las la o parte hărțile cu care am venit de acasă și spun că Marea Utopie de odinioară se desface azi într-un șir de utopii mai mici. Către final recit celebrele versuri ale lui Maiakovski, scrise prin ani 20 ai secolului trecut: "Otecestvo slavliu, catorâie esti / No trijdî, catorâie budet". Tradu, mă invită din primul rând dl. A.B., președintele Fundației, iritat de sonoritatea imprevizibilă a cuvintelor. Traduc, îndoiindu-mă de capacitatea mea de a descoperi norocos echivalențele: "Slăvesc țara care este, dar de treizeci de ori mai mult pe cea care va fi". Slăvim și noi Europa care este, dar ce frumos vorbim despre Europa de mâine! După simpozion, la ieșire, mă întâmpină poetul, fratele chelnerului Andrei din Toledo, care îmi oferă volumul lui de poezii. Nu e singur, e cu un grup care ar vrea să mă salute, le-a plăcut. Le-a plăcut. Mă salută. Mă invită la o cafea, poate ar vrea să vină și domnul Hurezeanu? Dar domnul Anghelescu? Nu garantez, să încerce. Să-i invite mnealor. Încearcă, dar fără succes, așa că trebuie să salvez onoarea grupului de conferențieri fericiți și să merg cu poetul și cu moldovenii la o bere. Ei lucrează lângă Toledo, câștigă mult, muuuult. Au terminat oare facultăți prin România, dar ce să rămână ei acolo? De ce să se întoarcă în țară? Aici își pot spăla ochii în fiecare duminică, văd orașele, catedralele, arată și ei a spanioli. Sunt nobili. Azi au venit la nunta regală, întreg Madridul, întreagă Spania... sărbătoresc. Sunt tineri, mă întreabă și se întreabă mereu: **de ce să se întoarcă?** Își vor aduce rudele, părinții, da, mama, tata, da, bunicul meu...s-ar simți foarte bine aici. Ar boieri. Știu eu cât primesc ei pe o zi de cules căpșune?

19 iulie 2008. Ieri mi-a apărut în **Ziarul de duminică** un articol în care scriam că ai noștri de odinioară nu au fost atât de răi cum ni se pare nouă. Între cei răi care n-au

fost chiar atât de răi îi numeam pe Slavici, Brote, Mangra, un fel de triumfi al Bermudelor în istoria/cultura română. Telefoanele, vreo patru, nu sunt supărate pe Slavici, nici pe Brote (presupun că prietenii mei enervați nu prea au habar cine este), ci pe Mangra. Mangra ar fi ticălosul numărul unu, omul care a sărit pe geam ca să scape de judecata dreaptă a poporului său. În zadar încerc să-i lămuresc că documentele arată altfel, că Mitropolitul nu s-a sinucis, că era un creștin care nu și-ar fi asumat (și) acest păcat, că el nu trebuie judecat singur, ci împreună cu alți inși care și-au iubit națiunea. Nu toți ardelenii care au trecut munții au fost încântați de privilegiile bucureștenă. De satele și orașele din Muntenia. Desigur, erau devotați ideii naționale, dar opțiunile lor erau divergente. Dacă mă ocup de scrisorile lui Slavici către Mangra, multe și importante, pot bănuși că educația viitorului mitropolit a fost făcută de scriitor. Așa că un dialog firesc despre Mangra ar trebui să includă devenirea polemică a unor ardeleni care au fost altfel.

O scrisoare lungă a lui Slavici, din 17/29 octombrie 1876 merită a fi citată. România se află în preajma intrării în război. "În scrisoarea Dtale zici că te miri cum de România stă neutră. Eu mă mir, cum mai era la acești oameni bunul simț de a sta neutrali. România nu are nimic comun cu popoarele din Orient. Slavii, care astăzi se răsboiesc cu Turcii, după ce vor fi învins pe Turci, se vor răsboi cu noi. Pentru noi, Românii este în viitor un singur pericol: Slavii care ne încongiură din toate părțile.... Dacă poporul român o să se stingă odată, el poate fi stins numai prin slavi. E dar o nebulie a simpatiza cu dânșii...Dacă, însă, am fi siliți să intrăm în luptă, aliații noștri sunt maghiarii, care ne despart de germani și turcii, care se luptă contra slavilor...."

Slavici mai insistase, în primele sale articole-serial din **Convorbiri literare** asupra faptului că "aliații noștri sunt maghiarii". Atunci era speriat de forța germană care părea, după 1871, de neoprit, acum este îngrijorat de ascensiunea slavă. Dar și de starea românilor din principate: "Vorbești Dta, de aspirările ce sufăr românii din Ungaria. Iubite amice! Dă crezământ cuvintelor unui om tânăr, care însă iubește pe poporul român, simte cu țaranul român, a studiat stările sociale ale românilor, și e, poate, singurul om care cunoaște pe toți românii din vedere. Eu îți spun, rezultatul unui studiu îndelungat e convingerea că nicăiri românilor nu le merge mai bine ca în Ungaria. Să vii odată în România și să faci, precum am făcut eu, o călătorie pe jos și cu trăsura, prin satele românești din România, și Dta, care te-ai deprins cu Câmpenii, Podgorenii, Luncanii și Bănățenii, vei plânge amar pe acești oameni de a nu fi supuși de străini. Și nu cere să îți descriu starea lor: ți-o poți închipui, din cele ce ți-am spus. Sunt în părțile muntoase oameni viguroși și cu bună stare, moșnenii: acestora însă li-e scârbă de țara lor. **Astfel, vezi că românii mereu migrează în Turcia...** (s.n.)".

Slavici nu e singurul care privește fără

încredere posibila România Mare: "Și în față cu toate aceste știi Dta pentru ce mi-aș vărsa eu sângele pentru ca Toți Românii să fie uniți sub dinastia Habsburgilor. De maghiari ori de nemți nu mă tem eu atunci, când opt milioane de români stau la un loc. Să ne ferească însă Dzeu de absurda idee a anexării Transilvaniei la România. Aceasta nu ar fi o unire, ci o desbinare a poporului... Dar în România întocmai ca și în Ardeal numai foarte puțini oameni cugetă ca și mine". (Vasile **Mangra, Corespondență**, Volumul II, Ediție, studiu introductiv și note de: Marius Eppel. Presa Universitară Clujeană, 2007, pp.279-280)

21 mai 2008. Sfinții Constantin și Elena. La doisprezece ani de la buna așezare a grupului A TREIA EUROPA, încerc să fac numărătoarea celor așezați atunci la start. Daciana și Doru Branea sunt acum la

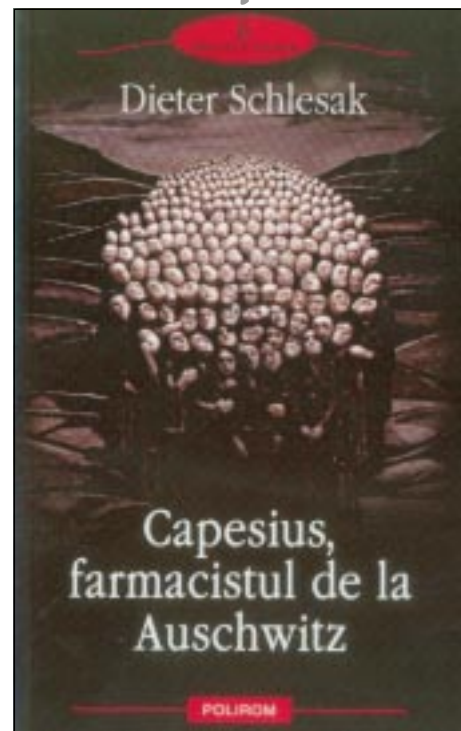
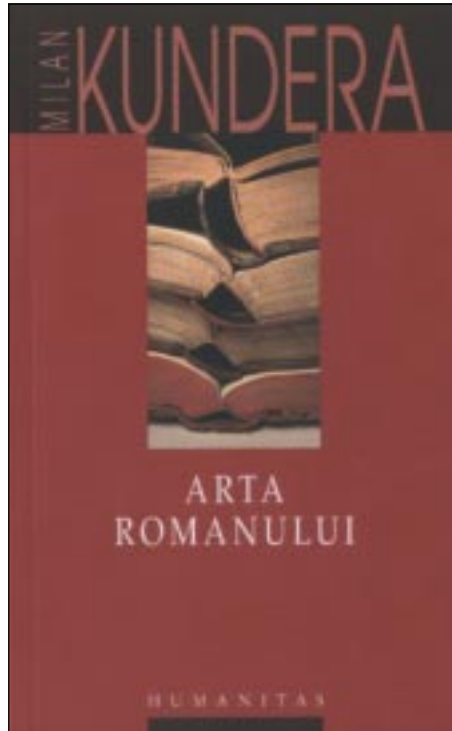
Varșovia, Marius Lazurca la Roma, Gabi Kohn, la Viena. Majoritatea, cu Tinu Pârvolescu și Voichița Năchescu, sunt prin State. Doi în Canada. În Noua Zeelandă, deocamdată nici unul.

Dar...să vedem lumea noastră din apropiere. Ioana (fiica mea), care s-a stabilit la Cincinnati, îmi dă telefon că în grădina lor au apărut primele roșii. Ale ei și ale soțului ei, Ștefan, cetățean helvet odinioară. Dacă vor pune căpșuni? Mă uit pe Google Earth la grădina lor. N-ar fi mai bine să-și pună căpșuni? Oare nu-i mai bine dacă și-ar mai achiziționa niște hectare la marginea orașului, pe care să cultive căpșuni? Fiindcă, nu mă îndoiesc, căpșunile din Spania nu mai au nici un viitor. Europa se scufundă. Adevăratele căpșuni vor putea fi cultivate numai în Statele Unite. Și nu avem noi căpșunarii noștri specializați, care vor putea să cucerească lumea?



Cuptoare, iulie 2003

CĂRȚILE LUNII AUGUST





ION BARBU PETRILENSIS ȘERBAN FOARTĂ

La început, privitu-l-am pieziș: cum e posibil să mai fii Ion Barbu, după ce marele Ion Barbu chiar asta va fi fost: Ion Barbu?! Autorul *Joc-ului secund* e unul singur, asta era sigur, – doar publicasem despre el o carte: *Eseu asupra poeziei lui Ion Barbu* (Ed. Facla, Timișoara, 1980). Când l-am cunoscut, apoi, mai bine, mi-am dat seama că, de fapt, e/ e Ion Barbu, – celălalt fiind, în acte (și volume de matematică), Dan Barbilian. Că pe tata-moșu al lui Dan îl va fi chemat așa: Ion Barbu, este, firește, altă vorbă. Ion Barbu (Petrilensis) nu e un pseudonim. Mie mi-e, însă, greu, și azi, să-i spun Ion Barbu. Ninei Cassian, din contră,-i venea greu să-i spună lui Ion Barbu, *Dane!* (cum îi propusese chiar acesta, mai vârstnic cu 29 de ani bătuți pe muchie decât noua-i muză, "pala Nină"), spunându-i, când flirta cu el, Ion Barbu... Cestălalt Ion Barbu, graficianul (cu care am făcut o carte, contribuind, în plus, la vreo trei-patru, ale lui, și eu, cu una-alta), avea el însuși să mă scoată din bucluc, recomandându-se, într-o spre-seară, la telefon, drept "Omul din Petrila"! "Alo, cu Omul din Petrila, vă rog!", îi spun la telefon, simulând că nu prea am habar dacă vorbesc cu el sau nu. Or, telefonicamente, auzul meu e unul absolut. Nu sunt, la telefon, teleAfon! Asta e, însă, o abilă stratagemă din parte-mi, pentru a nu-l numi Ion Barbu. O pastişă după *Joc secund*, aveam să-i atribui, totuși, Omului din Petrila, sub titlul de *Joc scund* (a se vedea Ion Barbu, *Joc fecund*, Ed. Humanitas, București, p. 216). N-am să citez, în ocurență, din *Joc scund*, pentru a nu le face concurență *Joc-ului secund* al lui Ion Barbu și *Joc-ului fecund* al lui Ion Barbu. – În concluzie (care e preluată dintr-un alt eseu, al meu, asupra lui Ion Barbu): "Moralist cinic, incomod și subversiv [...], de o umoare mai mult sumbră și un umor aproape negru, Ion Barbu e un, totuși, optimist, – sigla domniei sale constând într-o spirală [o «ordonată spiră»?] dextrogiră, care devine/crește logaritmice, rămânând, însă, mereu aceeași: *eadem mutata resurgo...* Un *optimism*, spuneam, dar nu «în sine», ci prin raport cu pesimistul dintr-o faimoasă anecdotă, la a cărei afirmație, și anume: «Mai rău de-atâta nu se poate!», optimismul ripostează prin «Ba da!»" În rest, Ion Barbu, ca și mulți alți "comici", e un, de fapt, sentimental. (Dovezile sunt strict confidentiale.)

PROBA OLIMPICĂ DE TIR. LA TBILISI MARCEL TOLCEA

1. Primul scor al Olimpiadei de la Beijing a intrat în Cartea Recordurilor: Federația Rusă – Georgia, 150 de milioane la 4, 5 milioane. Cam asta ar fi proporția dintre populația celor două entități statale. Întâmplător sau nu, exact în ziua în care chinezii hipnotizau lumea cu grandioase-odioase spectacole de inși dresați în limba de lemn a paradelor, rușii invadau Georgia. Trânta georgienilor cu Ursul părea a fi un meci fără șansă. În câteva zile, trupele aflate, din întâmplare în Osetia de Sud, au intrat în ritm de cazacioc. Apoi au făcut play back la retragere. Între o amenințare și alta. Medvedeniile lui Putin se tot repetă la infinit: georgienii ar fi făcut purificare etnică. Deocamdată, o lume întreagă a văzut că Federația Rusă e purificată etic la vârf: ceea ce liderii spun astăzi nu mai e valabil și mâine.

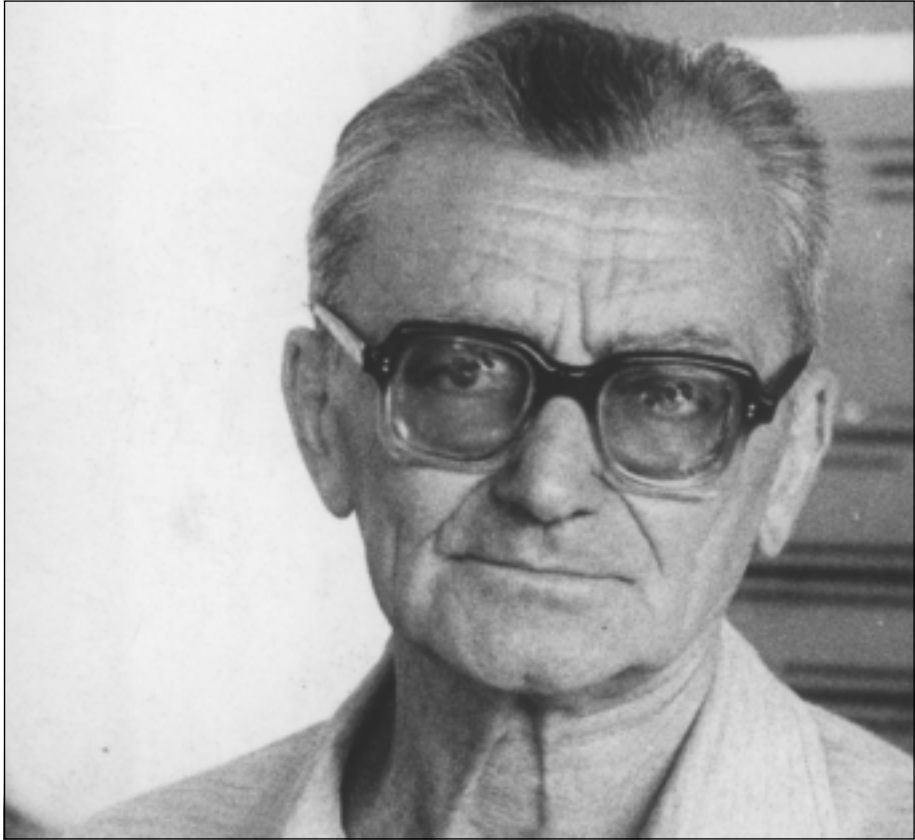
Nu știu dacă acest conflict a fost premeditat de o parte sau alta. Constat doar că era singura oportunitate pentru ca Georgia și Ucraina să intre în NATO, iar Polonia să intre sub umbrela atomică.

2. Ați văzut filmul lui Ciuhrai, *Al 41-lea*? Dacă nu, faceți un efort și "înarmați-vă" cu 2 ore de film. Am pus ghilimele pe cel mai recent cuvânt al cetățenilor Georgiei. *Al 41-lea* e o poveste despre război, dar nu despre Marele Război împotriva Germaniei, ci despre Războiul Civil. De fapt, dacă mă gândesc mai atent, e o poveste de dragoste. În care și Romeo, și Julieta sunt orfani. O înfruntare dintre Capulet și Montague pe post de Roșii și Albii, vorba lui Miklos Jancso.

Asemenea modelului saxon, cei doi se îndrăgostesc în pofida tuturor barierelor: Marutka, (a)trăgătoare de elită în armata bolșevicilor, trebuie să ajungă cu prizonierul ei, un june cadet menșevic, în tabăra roșilor. Trec prin deșert, ajung pe o insulă din Marea Azov. Acolo, junele ofițer alb se îmbolnăvește, dar este îngrijit cu devoțiune de cea care ar fi trebuit să îi fie un sever gardian. Supremă dovadă de iubire, Marutka îi oferă convalescentului hârtiile cu poeziile ei. Pentru ca el să își facă o țigară!

Cam asta ar fi povestea până înaintea finalului, pe care nu vi-l dezvăluiesc. Mi-am amintit-o atunci când am aflat că o sportivă din Georgia și una din Rusia au găsit forța de a se îmbrățișa pe podiumul Olimpiadei.

IN MEMORIAM G.I. TOHĂNEANU (7 mai 1925, Galați – 28 august 2008, Timișoara)



Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Timișoara, anunță încetarea din viață a marelui cărturar Gheorghe I. Tohăneanu, autor al unor cărți fundamentale privind scrisul românesc. Studiile sale despre Eminescu, Creangă, Sadoveanu au devenit repere ale înțelegerii clasicii noastre, dar și a limbii române.

Elev al lui Tudor Vianu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Gheorghe I. Tohăneanu exprimă înalta tradiție universitară a secolului XX. Profesor la Facultatea de Filologie (Litere) a Universității din Timișoara din 1956, Gheorghe I. Tohăneanu a dat, alături de Eugen Todoran și Deliu Petroiu, o dinamică nouă tradiției umaniste a vestului României. A creat o școală de cercetare, a stimulat, sub semnul înțelegerii și iubirii limbii române, creația literară și științifică de aici.

A plecat dintre noi un mare cărturar. Fie-i țărâna ușoară!

Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Timișoara

O PUNTE DE LEGĂTURĂ SCRIITORI ȘI ARTIȘTI PLASTICI TIMIȘORENI LA KLAGENFURT

La începutul lunii iulie, un grup de scriitori și artiști plastici timișoreni au participat în orașul Klagenfurt (Austria) la două evenimente culturale menite să depună mărturie despre viața cultural-artistică din Banat. Programul conceput de scriitorii Alexander Gerdanovits și Annemarie Podlipny-Hehn, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Timișoara a avut drept scop realizarea unei punți de legătură între iubitorii de literatură și artă din cele două orașe europene.

Manifestarea literară a avut loc în incinta Bibliotecii orașenești din Klagenfurt și a fost moderată de publicistul Heinz Stritzl (Austria). Annemarie Podlipny-Hehn a susținut o prelegere (*Germanii din Banat și multiculturalitatea*), iar Constantin Gurău a citit poezii în limba română (în paralel cu traducerea germană a scriitoarei Ilse Hehn și a lui Alexander Gerdanovits), iar prozatoarea Maria Pongrácz-Popescu a lecturat un fragment dintr-o noulă în limba maghiară, care apoi a fost citită și în germană (în traducerea scriitoarei Iulia Schiff). Cei trei scriitori timișoreni și-au prezentat și cărțile recent aparute într-o mini-expoziție. La întâlnire

a fost prezent un numeros public, alcătuit din iubitori de literatură.

Evenimentul artistic a avut loc la *Galeria 3* din centrul orașului, unde artista plastică timișoreană Suzana Fântânariu a prezentat o expoziție personală, cu titlul "Konfrontation", care a oferit un tablou reprezentativ al creațiilor sale. Scenograful Dumitru Popescu, prezent la eveniment, a participat cu două lucrări de scenografie la o expoziție colectivă, alături de artiști plastici timișoreni (Călin Beloesco, Lidia Ciolac, Camelia Crișan Matei, Egenia Dumitrașcu, Xenia Eraclide Vreme, Constantin Flondor, Hildgard Kramper Fackner, Octavian Maxim, Iulius Podlipny, Lia Popescu, Doru Tulcan, Leon Vreme, lucrări care fac parte din colecția Podlipny) - și austrieci în sala de cabinet a aceleiași galerii. Curatorii expoziției au fost scriitorul și criticul de artă Alexander Gerdanovits și Annemarie Podlipny-Hehn. Expoziția a rămas deschisă vizitatorilor până în 8 august.

Acțiunea a fost inițiată și susținută de Forumul Democrat al Germanilor din Timișoara.

DE CE SĂ RĂMÂNEM ILEGALISTII SPERANȚEI?

CORNEL UNGUREANU,

— Când ai împlinit 60 de ani ți-am luat un interviu care avea drept titlu o propoziție pe care, atunci, în 2003, ai repetat-o obsedant în discuția noastră: "Să rămânem ilegalistii speranței". Să rămânem și acum, în 2008, tot ilegalisti, tot cu speranță? Sau s-a schimbat ceva?

— Ei, a mai trecut ceva vreme, cum să fim tocmai acum ilegalisti? Mircea e vice la Institutul Cultural Român, patronează cea mai teribilă șansă a ieșirii literelor noastre în lume, mai lucrează la magnifica sa carte despre îmbătrânire, Adriana câștigă lauri la Paris, Varșovia, Toronto și chiar în dulce târgul Ieșilor, este răsfățată antologiilor de pretendenți, eu sunt pe punctul de a-mi amenaja moșia de la Zăgujeni. Și de a divulga ce-a mai rămas din secretele istoriei literare. Ne-am mutat mai încoace, mai aproape de vremurile ferice de poimăine. Norocul ne e pe urme, amușină cu drag pașii noștri culturali. S-a terminat cu ilegalitatea, acum facem legile. Dacă avem noroc, pentru următorii doi-trei ani.

— Tot atunci spuneai că aparții unei generații înșelate și că te simți manipulat. Ai spune altceva în 2008?

— Bineînțeles că aş spune altceva! Aş spune altceva fiindcă toți criticii (aproape toți) care ieșiseră odată cu mine în literatură în anii șaptezeci au tras cortina. Unii de tot, alții strategic. Așa că pot spune **altceva**, nimeni nu mai poate să mă corecteze. Și nici nu cred că ar mai pohti asemenea lucru, de-acolo, de sus. Unde cred că o duc prea bine ca să se mai țină de fleacuri. (Nu-s niște păcătoși, așa cum credeți voi).

— Între timp, proiectul de Geografie literară a prins contur tot mai puternic. Din Geografia literaturii române, azi au apărut două volume: 1, Muntenia și 4 – Banatul. Când, în ce ritm vor apărea cele șase volume anunțate?

— Întrebarea este dacă vor fi numai șase. Eu sunt un om conștiincios și dacă mă ocup de geo-grafie am început să mă călătoresc ca să văd cum arată locurile oamenilor iluștri. La Baia Mare am primit vreo douăzeci de cărți de-ale celor de-acolo, unele mai importante decât altele. Un poet remarcabil, care este și un eseist de primă linie, aflând că mă ocup de Arthur Dan (Arthur von Dan), mi-a trimis **Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română** de Alexandru Filipașcu, ediție îngrijită de Ion și Livia Piso. **Un model vechi pentru noua așezare pe care o cere Europa**, se intitulează prefața scrisă de cei doi cărturari. Nu era acolo doar familia lui Arthur Dan, mai erau. Sunt, zice enciclopedia lui Filipașcu, 457 de familii nobile în Maramureșul istoric. Ivasiuc încercase să povestească despre asta în **Corn de vânătoare**, dar cine să-i dea atenție? Cine credea că Ivasiuc are arbore genealogic ca Eszterházy? Ei, uite că avea, nu chiar precum Eszterházy sau Lampedusa, dar orișicâtuși.... Orice familie nobilă are povestea, eposul, literatura ei implicită. Eusebiu Camilar încercase să scrie despre felul în care "ai săi" ajung din

Maramureș în Moldova, dar asta înainte de operele sale realist-socialiste. După ce-a trecut nea Eusebie la romanele sale despre soldatul sovietic eliberator, nu mai știu dacă s-a mai scris despre nobilii Maramureșului. Poate că voi mai adăuga un volum despre Maramureș în care vor fi vreo și douăzeci de pagini despre Țepeneag, călător oniric pe-acolo. Sunt literați evrei, ucrainieni, maghiari importanți care re-definesc Maramureșul literar cum nu vă imaginați.

Nu voi mai face gafa de a le publica pe rând. Întâi termin tot și pe urmă le trimit la editură. Nu știu când vor apare, știu că eu le voi preda la sfârșitul anului viitor. Sau la începutul lui 2010.

— Ce surprize (noutăți absolute) va aduce, de pildă, volumul dedicat Ardealului? Dar cel care va cartografia Moldova literaturii?

— Nu știu cât de absolute vor fi surprizele, fiindcă noi trăim în vremuri care au nebunia imediatului; ce-a fost ieri devine azi inutil, ce-a fost în secolul 19 nu mai are importanță. Secolele 18, 19 nu mai există. De Budai-Deleanu n-au mai avut nevoie cei care au făcut programa pentru liceu, nu fiindcă erau niște nepricepuți, ci fiindcă voiau pagini mai multe pentru cutare amic, mai vizibil. Sau mai blând cu elevii proști. Poate că o surpriză va fi secțiunea **Arta amorului la Budai-Deleanu**. Sau prezența călătorilor. Și Gheorghe Lazăr, dar și Codru-Drăgușanu, dar și Slavici sau Blaga se plimbă expresiv prin lume. Lasă urme. Sunt niște scriitori ai granițelor în măsura în care sunt ai Centrului, pe care ei îl întemeiază. Ca și sașii, care vor să realizeze la Sibiu, Brașov etc. *ein fester Burg*. Vezi Biserica Neagră. Ca și maghiarii, care... În legătură cu Moldova, nouă va fi semnalarea felului în care se naște, în fiecare oraș, cultura/literatura. Felul în care compoziția națională a fiecărui oraș determină o formulă stilistică... Dacă mai întârzii cu niște ani (trei-patru), s-ar putea ca surpriză să fie prezența în aceste volume chiar a lui Slavici, Rebreanu, Blaga... A lui Sadoveanu... Într-un interviu din **Cotidianul**, pe care mi l-a luat prietenul nostru Cristi Pătrășconiu, declarăm că devenim o națiune de analfabeți. Vreau să le facem analfabeților noștri preferați surprize plăcute. Să le arăt că **Țiganiada** a existat, există și va exista. Ca și cum.

— Cât de actuală e în 2008 abordarea regională a culturii?

— Nu știu. Actuală era și în 1850, și în 1900, și în 1930. Dar dacă mă uit prin revistele care apar peste tot, parcă lucrurile încep să se simplifice... Fiecare oraș începe să-și construiască grupări culturale, să dea la lumină enciclopedii locale sau dicționare privind scriitorii ținutului. Le voi citi pe toate, unele după altele. Excelența provincială se măsoară prin performanța literară/culturală, să vedem cine câștigă și cine ratează. Dacă la Baia Mare, Satu Mare, Sighet sunt Universități care vor funcționa cum se cuvine, uite că putem avea o bună definiție a Nordului. Și că acest triumfi



va stimula o cercetare regională validabilă. De pildă.

— Care din volume a fost cel mai greu de conceput, cu documentarea cea mai întinsă? De care ești cel mai atașat?

— Parcă Ardealul. Cetățile culturale de aici au o structură de care nu s-a ocupat nimeni așa cum trebuie. Comunitățile săsești sunt închise (vezi **Corona** de Meschen-doerfer, vezi cultura din cele 12 grupuri urbane ale sașilor). Anii treizeci (secolul trecut) au fost complicați, cu simpatii, antipatii și orgolii care au trecut într-un anumit fel în literatura din anii 50 a sașilor. Anul 1959, cu procesul de la Brașov, e memorabil și fenomenul Schlattner merită pagini aparte. *Gemeinschaft*-ul maghiar funcționează într-un fel după 1867, într-altul după 1918, într-altul după 1948. Secuiei propun o cultură a interferențelor: e cazul să le dăm atenție. Sunt, pe urmă, sași și șvabi care se diferențiază cu mare viteză, după cum regiunile de graniță (Năsăudul lui Coșbuc, de pildă) funcționează într-un anume fel. Liniile românești le-am analizat mai demult în **Mitteuropa periferiilor** sau în articole despre Goga, Coșbuc, Rebreanu, Agârbiceanu, Pavel Dan publicate prin reviste.

De atașat, sunt atașat de **Banat**, căruia îi voi mai adăuga pagini. Dar și de **Muntenia**, în care vor exista, în ediția a doua, pagini multe despre deschiderile spre sud (interferențele româno-bulgare), despre Dobrogea, despre fenomenul aromân. Dacă mi-ați pus întrebarea asta de baraj, trebuie să vă mărturisesc că mai atașat sunt de primul volum, **Muntenia**, pe care îl voi rescrie de la un capăt la altul, după ce termin tot. Cum îl voi rescrie se poate afla și din **Istoria secretă...**

— Dacă ar fi ca toate cele șase volume să se așeze între două coperte, ar rezulta un op masiv, de vreo 2000 de pagini. Ar fi o replică la cele câteva istorii monumentale ale literaturii române. O istorie topită în geografie, un timp devenit spațiu. Replică sau altceva?

— Nu-i replică, e o cercetare liniștită, a trecut vremea replicilor. Eu spun ceea ce nici unul n-a vrut să spună, fiindcă geografia li se părea o știință nedemnă de niște oameni de seamă (dacă putem călători cu mașina, de ce să mergem pe jos?), iar geopolitica, fiindcă au sistematizat-o germanii într-un anume fel, un proiect criminal. Dar citiți introducerile **Istoriilor literaturii române** și insistați asupra celei mai frumoase dintre ele, cea a lui G. Călinescu, veți citi: "Da, scriu o istorie a literaturii, dar fac geografie literară și geopolitică". **Scriitorii păzesc hotarele**, subliniază autorul **Scrinului negru**.

Eu scriu o Geografie a literaturii, de fapt o Istorie a literaturii, care arată că hotarele nu despart, ci unesc. Realizează dialoguri importante. Redefinesc granițele. Problema granițelor se mută, iar Orwell a fost un romancier profetic. Recomand nepoților noștri să citească 1984, cea mai frumoasă carte de geopolitică scrisă în secolul XX.

— Cu ce alți critici (istorici, teoreticieni) literari de la noi îți găsești afinități de proiect?

— Cu toți. Îi citez cu mare iubire pe toți, de la Iorga la Alex Ștefănescu.

— Deși proiectul nu urmărește o reierarhizare a literaturii române din unghi estetic, o re-canonizare, el atrage atenția asupra unor zone puțin cunoscute, deloc valorificate ale literaturii din România. Ce părți pentru viitoare cercetări deschide el? Care sunt autorii cărora li se face dreptate, fie și tardivă?

— Nu face dreptate nimănui, fiecare scriitor și-a făcut dreptatea lui scriind. Eu atrag atenția asupra unor grupuri (direcții) literare care au fost făcute vizibile într-un moment al istoriei literare, culturale sau politice și pe urmă au fost excluse "cu mânie proletară" din istoria literaturii. Așezarea granițelor europene la 1699, la 1869, la 1918, la 1944, la 1948, la 1989 practică excluderi, mai blânde sau mai categorice. Geografia literaturii are o stabilitate un pic mai mare decât istoria literaturii.

— *Construită, în fond, pe același proiect al cartografierii literaturii, Istoria secretă a literaturii române, apărută în 2007 la Aula, a avut un succes de public și de critică ieșit din comun. Cum ți-l explici, dincolo de provocarea din titlu?*

— Nu e provocarea mea, este a dlui Alexandru Mușină. Eu îmi intitulasem cartea mai blând, cu un adaos de autoironii tandre, **O istorie (secretă) a literaturii române**. Eminent om de afaceri și cărturar de performanță, dl. Mușină a înțeles că din titlul meu nu se alege nimic pentru cititorul de seamă. Ce-i cu articolul acela nehotărât, ce-i cu paranteza? În stilul său bogat în politețuri, dl. Mușină mi-a propus acest titlu, care ar onora și autorul și editura. Cum am avut întotdeauna înțelegere pentru înțelepciunea editorilor mei, am fost de acord cu acest titlu.

— *Ce mari secrete (surprize) crezi că mai poate ascunde literatura română? Unde ar trebui ele căutate? Le-ai căuta?*

— În literatura română de până la 1918. În literatura închisorilor. În literatura exilului. În ultimul an am intrat în posesia unor arhive (sau Jurnale, sau corespondențe) extraordinare – Aurel Buteanu, Ovidiu/Delia Cotruș, Irene Fassel, Mariana Șora, Axente Sever Popovici - care îmi arată câte ar mai putea fi. Am citit corespondența lui Mangra – două volume – și am observat că mai există încă unul inedit (cel puțin unul) care ar putea ilumina mai clar evoluția unui triumghi important pentru înțelegerea scrisului românesc, **Slavici-Brote-Mangra**. Eu nu mai am timp să caut. O vor face studenții sau doctoranzii noștri.

— *Chiar la aniversare ne-ai spus despre cartea cu Mircea Eliade la care încă lucrezi că ar fi cartea vieții tale. De ce?*

— Sigur că așa va fi. Am început-o prin 1969, când Aurel Manea ratase **Sakuntala** și poftea un fel de dramatizare după **Maitreyi**, am continuat-o prin anii șaptezeci când întâlneam mereu literați care îl cunoscuseră și știau o groază de lucruri despre el (iar unii prieteni îmi împrumutau cărți intruvabile). Pe urmă am descoperit chiar lângă mine oameni care puteau să-mi povestească mereu despre prietenul lor Mircea. După ce în 1985 era clar că nu voi mai putea publica **Șantier 2**, Jurnalele mele au început să se suprapună cu **Șantier 2**. Descopeream mereu întâmplări neobișnuite și în existența lui Mircea Eliade (avea o foame a scrisului care îl făcea să publice, sub pseudonim sau fără semnătură, la revistele trustului **Adevărul**, era atât de sărac încât un onorariu de la **Realitatea ilustrată** mediat de Geo Bogza, era binevenit) și în cea a mătușilor mele, care, evident, treceau întâmplător prin istorii culturale.

Întâi, Mircea Eliade. Pe de o parte, articolele fulminante pe care le scria la 20 de ani erau corijate de studiile de la 35 de ani. Un pamflet împotriva lui Zarifopol scris la 20 este corectat de un articol plin de iubire publicat în **Revista Fundațiilor Regale**, după moartea eseistului. Ș.a.m.d. Îl iubea pe Victor Eftimiu la 20 de ani,cu un articol incredibil de elogios, iar masonul 33 Eftimiu ține minte și, în timpul scandalului cu pornografia eliadescă din 1937, publică în **Realitatea ilustrată** un articol (**S-au supărat boierii...Prăpastia dintre oraș și sat. Pornografii**), în care arată că doar imbecilii ("de azi") pot aduce acuzații de pornografie. Un personaj căruia îi acord multe pagini

în **Șantier 2** este Dr. Ygrec, cel care a condus, practic, revista lui Teodorescu-Braniște, **Medicul nostru**. Dr. Ygrec a scris o sută de cărți. Zic cărți , dar sunt broșuri, fie despre marii filozofi, fie despre tratamentele sifilisului. Fiindcă soțul doamnei Iustina, mătușa mea, era un ipohondru și un fan al lui Dr. Ygrec, cu care a schimbat cărți și scrisori, implic în **Șantier 2** și istorii ale familiei mele. Am scris undeva că între cei care i-au luat apărarea lui Eliade (și primul care a scris despre Blecher că e genial) era Dr. Ygrec.

Acum, cu mătușile. Cu ele începe istoria castelului contelui Juhasz de la Zăgujeni unde am copilărit (trei ani, 1948-1951). Bucătăreasa contelui, doamna Kugler, prietena mătușilor mele, a reușit să subtilizeze, din enorma bibliotecă Juhasz (în 1951 castelul a fost naționalizat, biblioteca, pusă pe foc), reviste englezești care vorbeau despre trecerea bunicului Juhasz prin India și Tibet. Îmi imaginam că drumurile lui s-au încrucișat cu ale lui Eliade. Cu timpul, **Șantier 2** a devenit o carte despre fascinațiile copilăriei și ale adolescenței mele. De-asta v-am spus, ușor iresponsabil: e cartea vieții.

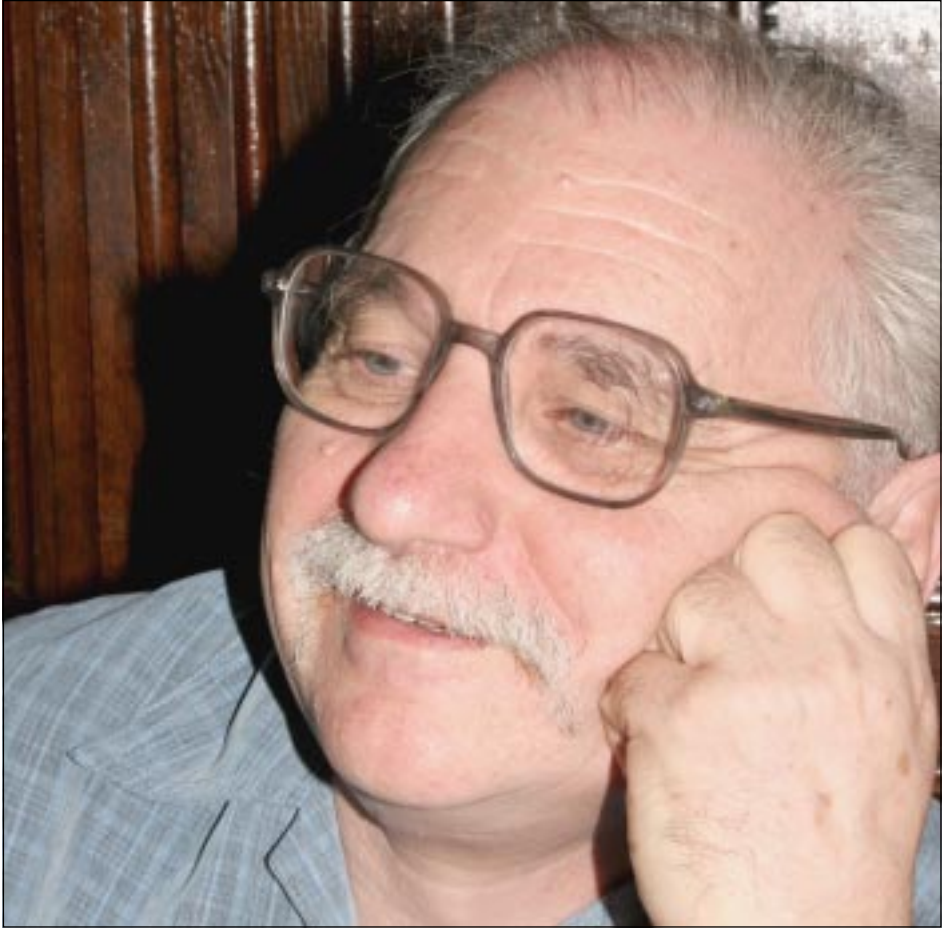
— *Două pagini "secrete" din Șantier 2?*

— Uite-le:

18 noiembrie 1983 Primesc de la Zigu Ornea o scrisoare lungă în care își cere scuze că nu mi-a răspuns imediat, mă asigură că mă citește cu atenție, că s-ar bucura dacă m-ar cunoaște personal. "Și acum să vă răspund în chestia care vă interesează. Cred și eu, împreună cu Dvs., că ar fi necesară o ediție M. Avramescu. Și ar fi bine să apară la Minerva, dacă la Facla (n.n.: editura din Timișoara) nu ați găsit loc. Din păcate, la editura la care lucrez, nu mă ocup cu sectorul ediții, ci cu istoriografia literară. Asta nu înseamnă că nu voi depune stăruința pe lângă implicați ca această ediție să se integreze în planurile editurii. Ar fi util ca la una din deplasările Dvs. apropiate la București să ne vizitați pentru a discuta cu cei în drept și a stabili înțelegerile convenite. Preveniți-mă pe mine de îndată ce vă decideți (tel. meu: acasă: 172195; la redacție 1760/1726) pentru a vă facilita intrarea la editură și a vă conduce acolo unde trebuie. Ar trebui să mai cugetați la o chestiune care nu e tocmai de detaliu. Din scrisoarea Dvs. reiese că ediția M. Avramescu ar avea 130 pagini dactilo. Să știți că o asemenea dimensiune minusculă, oricât vi s-ar părea de ciudat, e un handicap. Dar să sperăm că totul va fi bine și că proiectata Dvs. ediție va apărea în timp util.

Aștept deci semnalul Dvs, când sper să ne cunoaștem și să vorovim. Până atunci, dacă venirea Dvs. în București mai întârzie, trimiteți-mi o ofertă oficială (dar repede!) către directorul editurii... explicând acolo, pe scurt, cine a fost Mihail Avramescu (Nu vă iluzionați că toată lumea știe despre opera lui!)...."

12 decembrie 1983. Cu Mircea Martin și cu Z. Ornea, la barul hotelului București. Suntem invitații dlui Ornea, cartea lui despre Dobrogeanu-Gherea a primit premiul Uniunii Scriitorilor. Azi dimineată a fost jurizarea, a primit premiul! Despre Jonathan X Uranus: A vorbit, s-a interesat, a pus umărul, dar nu se poate face nimic, absolut nimic. Preotul din Jimbolia are la activ întâmplări pe care unii le știu pe de



rost. Dar să vedem, niciodată discuția nu e încheiată, acum s-ar putea să-l tipărim pe Cioran, Mircea nu i-ar putea împrumuta cărțile lui Cioran? Cum să nu, e de acord Mircea Martin, nu știe dacă le are chiar pe toate, dar e posibil. Gogu Rădulescu ar vrea, de fapt, să-l citească, Z. Ornea garantează restituirea. Da, entuziasmul lui Gogu pentru Cioran, ne explică dl. Ornea, funcționează clar, i se pare că dacă l-ar tipări pe Cioran s-ar subția interesul pentru Mircea Eliade. Gogu face alergie la Mircea Eliade. Și iar întorc discuția spre părintele Avramescu, om genial, exagerez, singurul care a rămas total necunoscut... Total necunoscuuuut, mă sprijină Mircea Martin. Daaa.... daaaa, e de acord dl Zigu, daaa, dar nu se poate. Cum să nu se poată, mă ajută Mircea Martin. Cum să nu se poată? Zigu Ornea se ridică peste masă și îi șoptește suficient de tare ca să aud și eu: Nuuuu vreaaa Go-gu!

— *Ce s-a întâmplat în acești ultimi cinci*

ani din viața ta care să influențeze decisiv cărțile la care scrii?

— Ei, nu le povestesc chiar pe toate. Scriu **Jurnal** în fiecare zi, din aceste jurnale voi decupa câte un set de pagini și voi spune ce și cum – ce m-a influențat decisiv într-o perioadă anume. Și care au fost autoiluzionările acelui timp ferice. Zilele acestea îmi va apare la editura lui Ion Cocora, **Palimpsest**, volumul al patrulea din **Despre regi, saltimbanci și maimuțe**, în care mă ocup de întâmplările mele culturale din anul de grație 1993. Cum era să fac eu, la Timișoara, cele mai mari studiouri cinematografice din Europa. Bineînțeles că apare acolo și dna Babeți, în chip de maestru al tinerei cinematografii timișorene.

Interviu realizat de
ADRIANA BABEȚI
și MIRCEA MIHĂIEȘ

LIBRĂRIA ESOTERA
(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!
Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

PE ICI, PE COLO ÎN PUNCTELE ESSENȚIALE

ELENA CRAȘOVAN

Cu volumele *Poezia unei religii politice* (1995) și *Literatura română sub comunism* (Proza, 2002, *Poezia*, 2003), Eugen Negrici își rezerva postura incomodă de revoltat în peisajul criticii. Publicarea ultimului său titlu, *Iluziile literaturii române*, îi consolidează această poziție. Este o lucrare necesară, inedită ca abordare și remarcabilă prin amploarea analizelor, cartea unui "maximalist al minimizării" (Dan C. Mihăilescu) în care autorul își propune discutarea și revizuirea "canonului", de la literatura veche (profesorul bucurăstean fiind și un reputat "vechist"), la literatura Generației '80 și tendințele actuale.

Volumul a fost conceput ca reacție (agresivă) la inerția criticii literare postdecembriste. O revoltă împotriva conformismului, a intangibilității ierarhiilor, "un adevăr de spus măcar o dată în viață". Eugen Negrici își asumă radicalismul viziunii, articulate cu patos, dar și cu erudiție, cu aparentă eseistică, dar realizând o sinteză remarcabilă, într-un stil alert ce asigură o lectură incitantă nu doar pentru specialiști.

Teza principală este cea a discontinuității istoriei românilor, alcătuită, în esență, din salturi, din momente de transformare radicală, din "seisme" și "glacii". O istorie și o cultură mereu în primejdie, cu rare momente de echilibru și epoci de normalizare. Din acest sentiment al "fragilității ființei naționale" derivă și sentimentul fragilității literaturii și refugiul recurent în mit ca narațiune unitară ce oferă stabilitate unei istorii precare.

Pentru Eugen Negrici literatura română – și mai ales receptarea ei astăzi – sunt produsul unor mituri compensatoare ce ecranează principiul estetic, de unde și imperativul revizionist. Autorul afirmă că "Mitul Cetății asediate" și "Mitul Paradisului Pierdut" au determinat supraevaluarea producției literare, crearea unor mecanisme de compensare și de idealizare, de umplere a golurilor și de aureolare a operelor existente. Etichete precum "marii clasici" au tabuizat câteva nume de prestigiu, transformând "exercițiul critic în exercițiu imnic".

Recurența atitudinilor, a viziunilor și a "fondului" producțiilor artistice este încă un argument în demonstrarea evoluției în salturi a literaturii române. Radicalismul cărții lui Negrici vine din faptul că autorul contrazice critic chiar principiile de alcătuire ale celor mai multe dintre *Istoriile literaturii*, susținând că nume sonore, începând cu Nicolae Iorga și George Călinescu, ar fi împrumutat din lucrări franceze sau italiene modele ale continuității, aplicându-le inadecvat literaturii autohtone, prin excelență una a fracturilor, a discontinuităților. Astfel, literatura română ar fi fost reinventată pentru a justifica evoluția sincronă sau chiar anticipativă (în prototocronimul anilor '60) față de modelele europene de prestigiu. "Iluziile" literaturii române sunt, în opinia autorului, aceste false evaluări care perpetuează o receptare distorsionată de modele anacronice. Mizând pe schimbările de paradigmă într-o epocă a revizionismelor, cu metodologia deconstrucției "la zi", în care metanarațiunile par a fi mituri ce trebuie normalizate, Eugen Negrici încearcă reevaluarea "tradiției" pe trasee critice mai puțin explorate.

Structura volumului nu este cea a ordonării cronologice, ci a descoperirii similitudinilor între diverse momente ale literaturii,

surprinzătoare paralelisme între epoci istorice aparent diferite, dar care au generat reacții similare în lumea artistică, dominată de impulsuri recurente. Repertoriizarea acestora reprezintă chiar sinteza ideilor autorului. Cităm din "Cuprins": "**Impulsul protector**" (*Sentimentul difuz al primejdiei, Nevoia de repere stabile, Pioșenia globală, tabuizarea patrimoniului literar, Cultul cărții în comunism, Mistica definitivului, Rezistența la tentația "revizuirii", Fabrica de sfinți, Eroii civilizatori, Directori de conștiință, Stăpâni de clan, Larii recuperati*) și "**Impulsul compensator**" (*Sentimentul vacuității și al frustrării, Mimarea normalității, Râvna sincronizării cu orice preț, Sugerarea bogăției, Obsesia vechimii, a măreției și a întâietății*) Efervescența culturală după Momentul 1848, peste mai bine de un secol, productivitatea literară după 1964, sau paseismul interbelic și cel de după Revoluția din 1989 sunt doar două dintre analogiile surprinzătoare prezentate în carte.

Sugestive sunt tipologiile sub care Eugen Negrici așază figurile marcante ale literaturii. Tipul "Gravitas", eroul momentelor de răscruce reprezentat la noi de Kogălniceanu, Maiorescu, Iorga, este detabuizat prin distincția necesară între meritele necontestate ale acestor personalități providențiale în cultura română și valoarea estetică a operelor literare, de cele mai multe ori eludată, sau luminată de aureola excelenței sociale și politice a autorilor.

Furnizând informații pertinente, însă puțin cunoscute, criticul neagă ținuta de "Eroi civilizatori" și eticheta de "repere morale" a unor autori ca Tudor Arghezi, Geo Bogza, Octavian Paler și susține că prestația de care se bucură aceștia ar avea prea puțină legătură cu textele literare, fiind fondată, mai ales după 1989, pe supraevaluarea unor incidente biografice care modifică percepția operei.

Într-un registru similar, aura de "Prinți geniali" ai Literelor, pe care au dobândit-o Eminescu, Eliade, Labiș, ar fi justificată mai degrabă de cauze ideologice similare în deceniul șapte sau în anii '90, într-o ignorare a valorilor estetice ale operelor, cu refugiu în stereotipii ale discursului critic, care amână reconsiderarea pertinentă în contextul literaturii contemporane.

Un alt mit spulberat este "Nichifor Crainic" și poezia gândiristă, supraevaluată, consideră autorul, odată cu recuperarea postdecembristă a scriitorilor "interziși" în comunism. Negrici desființează literatura "mistică" cu același sarcasm excesiv pe care îl rezervă mișcărilor guvernate de ideologie, în dauna esteticului (sămănătorismul, poporanismul). "Dogmatismul ortodox" al lui Crainic văzut de pe "versantul dogmatismului etnic al lui Călinescu" este o modalitate de a ridicula dintr-o lovitură (de condei) două viziuni din perioada interbelică percepute acum drept extremiste. Deși savuros și recompensator în demolarea miturilor, volumul poate suna, în această primă parte, monocrom. Prea ocupat cu demonstrarea erorilor receptării, autorul refuză aprecierile, iar valoarea este abia punctată printre invective la adresa criticii (ca "nesfârșit panegiric") și a literaturii (ca "listă de comemorări" sau "cimitir poleit").

Secțiunea "Părinților protectori" în regimul comunist este exemplar reprezentată de Eugen Barbu și Marin Preda, cu o memorabilă caricaturizare a luptelor politice

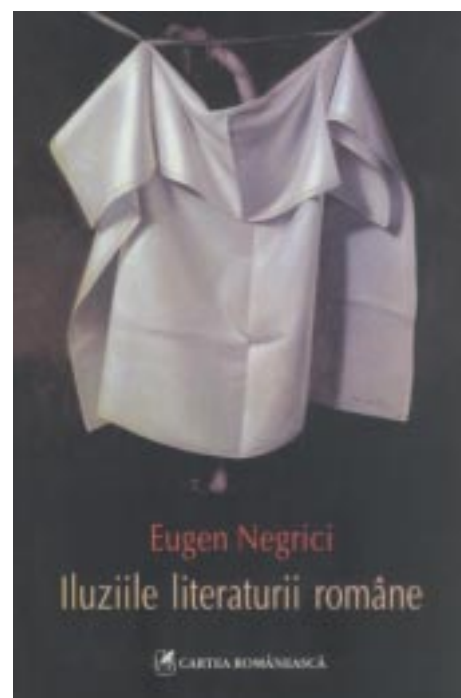
deghizate în dispute literare dintre cele două tabere. Dincolo de valoarea documentară pentru reprezentarea aberațiilor lumii artistice, capitolul este important prin evidențierea unor texte marginale în ansamblul operelor, în contradicție cu automatismele interpretative ale criticii în anii '60 (conservate până astăzi) sau cu resorturile care dominau piața de carte înainte și după 1989. Propunerea volumului *Întâlnirea din pământuri*, alături de *Moromeții*, și desființarea best-seller-ului *Cel mai iubit dintre pământeni* sunt analize care pot deschide dezbateri critice.

Într-una din cele mai solid argumentate secțiuni ale cărții, Eugen Negrici polemizează de pe poziția specialistului cu reputați "vechiști", încercând o evaluare justă a literaturii române vechi, deparazitată de mitizările și de politizarea interpretărilor anterioare. Autorul recunoaște, cu neașteptată îngăduință, descumpănirea predecesorilor la constatarea precarității "tradiției": texte puține, manuscrise editate la aproape un secol distanță (*Istoria ieroglică și Țiganiada* sunt două exemple notorii), influență minoră în epocă din cauza analfabetismului masiv și a defectuoasei circulații a manuscriselor. Dar, sub fascinația miturilor (Paradisul pierdut și Cetatea asediată), la care se adaugă în comunism și doctrina partidului, criticii scriu dintr-un impuls protector, trecând de la justificarea precarității la elogiul unui trecut exemplar, conferind un fals prestigiu încercărilor literare de cele mai multe ori minore.

Sub același impuls compensator, pentru a masca discontinuitatea "tradiției" noastre literare, criticii, afirmă Eugen Negrici, inventează curente și stiluri prin analogie cu literaturile europene: astfel ar fi fost prefabricate Umanismul românesc, Barocul sau Preromantismul, după metoda vânării artificilor stilistice accidentale sau a unor fenomene culturale și a transformării acestora în aspecte fundamentale ale literaturii române. Toate aceste exagerări encomiastice în viziunea autorului bucurăstean, ar trebui temperate printr-o reevaluare critică detașată, care să țină cont atât de contextul scrierii textelor, de miza estetică și de teoriile receptării.

Alte concepte difuze precum balcanismul și literatura feminină sunt disecate pentru a li se dovedi inconsistența. În elanul demistificator, Eugen Negrici, sugerează (apud Titu Maiorescu), inutilitatea "formelor fără fond" și acuză proliferarea taxonomiilor care ar trebui să garanteze prin ele însele bogăția, valoarea și actualitatea literaturii române între literaturile occidentale, dar mai ales intangibilitatea unei ierarhii stabilite în urmă cu câteva decenii sub presiunea unor factori extraliterari și menținute acum prin atașamentul față de canon al criticii și prin inerția autorilor de manuale. De pe aceleași poziții este pus în discuție onirismul din anii '70 (un singur poet reprezentativ, după Negrici, Leonid Dimov, neputând justifica o "mișcare"), sau literatura optzecistă canonizată ca expresie a postmodernismului românesc, în ciuda unor elemente mai degrabă moderne, în general ignorate de comentatori.

Situarea consecventă "în contra direcției de azi în cultura română" este nota dominantă a *Iluziilor*... Denunțând mania maximalismului criticii, autorul cade în extrema minimalismului. Demască pretenția normalității literaturii în comunism, ajungând să afirme anormalitatea generală. Pledează lovinescian pentru autonomia esteticului, deși



EUGEN NEGRICI

Iluziile literaturii române

Editura Cartea Românească, 2008, 295p.

prezenta carte pare să demonstreze mai degrabă imposibilitatea de a citi literatură după criterii exclusiv estetice și inevitabila dictatură a contextelor sociale sau politice.

Inconsecvent, Eugen Negrici ironizează postulatul călinescian al subiectivității absolute a criticului, dar se lasă nu de puține ori în voia exceselor umorale. Își validează analizele prin sofismul autorității (citând din Călinescu), dar îl ridiculizează constant pe acesta din urmă pentru impresionismul critic sau aberațiile ideologice.

Autor al unui studiu valoros despre Antim Ivireanu, Negrici își îngăduie în *Iluziile literaturii*... recurente ironizări ale clerului de ieri și de azi, asocierea expresiei religioase cu dogmatismul, sau derapaje inexacte, în contrast cu erudiția strălucitoare dovedită în exegeza literaturii vechi, când afirmă, de pildă, că mișcarea isihastă este exclusiv ideologia "ortodoxiei rigoriste și intolerante a călugărilor atoniți", iar scrierile lui Grigore Palamas – o manifestare fundamentalistă radicalizată doctrinar și cu implicații politice nefaste pentru cultura din teritoriile nord-dunărene.

Iluziile literaturii... se încheie circular cu un capitol conclusiv: *Miturile Cetății asediate*, urmate de impulsul compensator ca impuls protector, au fost activate în fiecare moment de criză, fie în procesul de occidentalizare din secolul al XIX-lea, fie în stalinizarea brutală din anii "întunecatului deceniu" și în anii de cenzură care au urmat. Toate aceste mișcări se reflectă în literatură, aflată într-o "perpetuă tranziție, marcată de consecințele reactivării aproape neîntrerupte a miturilor primejdiei, a complexelor respectabilității și a impulsurilor compensatorii".

Cartea lui Eugen Negrici oferă o nouă viziune asupra peisajului literaturii române, devenit dintr-o dată exotic, greu de recunoscut pentru cititorul contemporan obișnuit cu imaginile clișeizate ale literaturii de manual. Reunind aspectele unei "istorii" și deliciile analizei subtile (conform principiului adoptat de autor, "*docere et delectare*"), dinamitând ierarhii și provocând dezbateri, *Iluziile literaturii române* va rămâne o carte-reper în critica actuală.

LECTIA SMARANDA VULTUR

Profesorul Alexandru Niculescu este înainte de toate un savant, un specialist în limba română, căreia i-a definit prin nenumărate cărți și studii, locul printre celelalte limbi romanice, cercetându-i gramatica, lexicul, structura și istoria, dar și un specialist în limbi romanice în general, printre care italiana a fost domeniu privilegiat (*Strutture allocutive pronominali reverenziali in italiano* e titlul tezei sale de doctorat, publicată la Florența). Perspectiva de abordare a profesorului a fost constant ghidată de trei principii: comparatism, istoricitate, cultură. Limba nu poate fi studiată în dinamica ei fără a ține cont de aceste trei dimensiuni și de relația dintre ele. Am înțeles acest lucru încă de pe vremea când în anii '70 i-am fost studentă și când, la cursul de Gramatică comparată a limbilor romanice, impresionantul volum al lui Ernst Robert Curtius, *Literatura europeană și evul mediu latin* (tradus în 1970 la Univers) era bibliografie obligatorie, așa cum, dintre stilisticieni, preferința profesorului se îndrepta net spre Leo Spitzer.

De la *Individualitatea limbii române între limbile romanice* din 1965 (premiul Academiei), la al patrulea volum al acestei cărți publicat la Cluj Napoca în 2003 (ed. Clusium) sub titlul *Elemente de istorie culturală* și până la mai recentul volum italian *L'altra latinità: storia linguistica del romeno tra Oriente e Occidente* (Udine, 2007), lecția lui Alexandru Niculescu rămâne mereu aceeași: limba ca obiect de studiu e parte a culturii și cercetarea ei merită întreprinsă în măsura în care ne dezvăluie lucruri inedite privitoare la circulația ideilor, la schimbarea mentalităților, la evoluția practicilor culturale, inclusiv cele didactice sau religioase, de pildă. Locul românei în cadrul latinității nu poate fi astfel înțeles fără a ține cont de contextul istoric european și de configurațiile lui în diferite momente și perioade, nu poți ignora aspectele regionale sau locale, nu te poți limita la perspectiva națională și la frontierele statului/statelor modern/e pentru a înțelege devenirea limbii / limbilor în perioadele care i-au premers acestuia/ acestora, proiectând asupra trecutului grilele conceptuale și ideologice ale prezentului. Trebuie, cu alte cuvinte, să fii capabil să te situezi ca cercetător în acea perspectivă din care poți sesiza articulațiile mai importante ale unei culturi, pentru a înțelege locul pe care limba îl ocupă în acest ansamblu sau pentru a avea acces la miezul ei, ce ține în mod esențial de comunicarea culturală.

Condiția lingvistului, așa cum o concepe profesorul Niculescu, nu e, de aceea, nici tipică, nici convențională, situarea polemică fața de practicile didactice care îl imobilizează pe învățacel în exersarea strictă a abilităților de memorare și aplicare sau recunoaștere a regulilor, e combătută în numele unei nevoi de a găsi în studiul limbii terenul privilegiat al exersării unei creativități sprijinite de efortul de sinteză culturală. Nu e desigur calea cea mai comodă, cea aleasă de profesor, dar ea se situează în tradiția cea mai onorantă a romanisticii europene, pe care a avut prilejul să o cunoască prin

studiu, dar și direct, atunci când a predat la Berlin, Viena, Padova, Paris sau Udine. Printre numele italiene pe care profesorul însuși le evocă adesea sunt Gianfranco Folena, Giacomo Devoto, Carlo Tagliavini (ediția românească a celebrei lucrări a acestuia, *Originile limbilor neolatine*, a fost îngrijită, coordonată și prezentată de Al. Niculescu), Alberto Roncaglia, Tullio de Mauro, Alberto Varvaro, Alberto Limentani, Lorenzo Renzi, dar nu uită nici seminarele vieneze ale lui C. Th. Gossen sau pe francezul Jean Boutière. Printre spiritele afine, l-aș aminti pe academicianul Alexandru Rosetti, căruia i-a fost elev și pe care l-a urmat în pasiunea pentru istoria limbii, dar și pentru literatură.

De altfel, debutul lui Al. Niculescu e legat de *Primii noștri dramaturgi* (1956), iar articole despre scriitorii români din Enciclopedia Treciani sau din Grand Larousse sunt semnate de domnia sa. *Între filologie și poetică* se numește un volum editat în 1980. Bibliografia sa de românică, angajează și o dimensiune didactică, cuprinzând un *Outline history of the Romanian language* (traducere de Andrei Bantaș, 1981, 1990), dar și *Historia breve da Lingua Romena* apărută la Sao Paolo, Rio de Janeiro (1983), cursuri universitare, editări de texte (Testi romeni antichi/a cura di Alexandru Niculescu e Florica Dimitrescu, 1970).

A semnat mult timp cronica limbii în «România literară», în care a intervenit, în anii din urmă, ca participant activ la dezbaterile culturale și politică (vezi și contribuțiile din «Jurnalul literar», «Vatra», «Secolul 20» etc.)

Nu e însă intenția mea să fac aici un bilanț bibliografic complet. Am evocat toate aceste lucruri pentru a încerca să schițez portretul unei personalități științifice cu pasiuni în mai multe direcții (unii numesc asta, cu invidie, respire), cu un temperament neliniștit, adeseori vulcanic, cu o gândire originală, captivat de lume și de viață, adeseori sceptic, niciodată cinic. Omul mi se pare la fel de interesant ca profesorul. Pe acesta din urmă îl găsești oricând dispus să te ajute să clarifici o chestiune științifică, dar și să sară în ajutor celor aflați în dificultate. Generozitate fără rezerve față de aceștia și recunoștință față de cei care i-au sărit la rândul-le în ajutor în momentele dificile (nu puține în timpul exilului parizian, asumat volens nolens) sunt două dintre trăsăturile rare azi, care îl înnobilează pe profesor.

Devotat în prietenii, entuziast în admirații, în egală măsură în care nu iartă «trădările» altora sau micimile omenești, revărsându-și asupra acestora din urmă fulgerul verbului devenit aprig și furii în general tecătoare, Alexandru Niculescu își scrie memoriile, care vor aduce, sunt sigură, informații inedite despre epoca, despre lumea de care se leagă inevitabil destinul unui om. Mi-a încredințat spre lectură capitolul despre exilul parizian, în care memoria personală e slujită de un cronicar de talent, care surprinde frământările și tensiunile din lumea celor exilați, schițează



Alexandru Niculescu și Florica Dimitrescu, Timișoara, 1998

portrete, scoate la iveală intrigi și discordii, analizează lumea franceză, urmărind propria inițiere în regulile, nu totdeauna ușor de descifrat ale acesteia, din unghiul vieții universitare. Dar, mai ales, povestește cum se transformă statutul unui «oficial» (plecase ca profesor invitat, dar cu numire semnată de președintele Franței), în cel al unui «transfug», având de înfruntat ostilitatea ambasadei securistice, pe de o parte, neîncrederea mai vechilor «rămași» și arbitrajul adesea derutant al părții franceze. E o mărturie excepțională, care cuprinde informații inedite și bogate, pe care mai degrabă le-am intuit, decât le-am aflat, în anii 1992 – 1995 cât am fost, alături de domnul profesor (pe atunci profesor asociat la UFR de italiană), lector de română la Paris IV Sorbona. Postul fusese reactivat la cererea dumnealui, pentru ca predarea românei la Sorbona să aibă continuitate după pensionarea sa, iar numirea mea - eram propusă de minister într-un grup de trei, conform uzanțelor locului – s-a făcut la decizia profesorului, căruia îi datorez astfel, una dintre cele mai gratificante perioade de activitate didactică, ce includea pe lângă cursuri de limba română, un curs de civilizație românească și un curs magistral de literatură română, predat în franceză, pe texte traduse.

Nu a fost ușor, dar susținerea venită din partea domnului profesor Niculescu, inclusiv în ce privește aspectele birocratice, nu puține și nu simpatice, m-a ajutat să trec pragul provizoriilor depresiei și să mă contaminez de entuziasmul și neînfricarea celui ce mi-a devenit, treptat, un om apropiat și cunoscut. Nu își amintea de mine ca studentă (deși luasem un 10 cu felicitări, pentru că îl citisem din scoarță în filă pe Curtius), dar m-a ajutat să înțeleg lumea franceză, în care sinceritatea și caracterul informal al reacțiilor profesorului păreau oarecum pitorești. Mi-a deschis și calea spre cei din exil, fiind un mare admirator al Monicăi Lovinescu și al lui Virgil Ierunca, pe care am avut astfel, oarecum tardivul privilegiu de a-i cunoaște. Nu voi continua aceste amintiri de care va fi, să sperăm, loc și timp altădată. Mi-au fost stimulate de memoriile domnului profesor Niculescu, pe care, sper le vom citi publicate, cu mult interes, cât mai curând. Voi spune doar că, pe lângă faptul că am găsit la Sorbona (pe atunci, româna se preda la Grand Palais) o bibliotecă

de română incredibilă (salvată în mare parte de Emil Turdeanu din biblioteca de la Fontenay aux Roses, unde Nicolae Ioga crease o instituție pentru bursierii români, devenită indezirabilă pentru statul comunist), pe lângă faptul că lectoratul mi-a dat posibilitatea să fac o specializare suplimentară în antropologie istorică la EHESS, am avut privilegiul de a-l cunoaște pe omul Alexandru Niculescu.

Am descoperit un profesor devotat integral meseriei sale - pentru care are o neîndoieală vocație, un activ membru al exilului și mai ales o conștiință civică, încurajându-te să te implici și să aperi valorile democrației. Era vremea tulbure a unei tranziții încă incipiente, ambasada era încă un loc de evitat, dar în sfârșit se putea comunica cu cei care suferiseră, se putea afla de la ei adevărul despre represiunea comunistă, era opțiunea ta ce le spui studenților. Sinceritatea în locul unor șabloane de propagandă, înțelegerea limbii ca o poartă deschisă spre o cultură, exersarea profesiei ca o parte a comunicării cu cei mai tineri, conversând cu ei și dincolo de limitele cursului, era ceea ce am prins din zbor din conduita maiștiuturului meu, nou, prieten. M-a uimit întotdeauna capacitatea sa de a intui și surprinde ce era esențial pentru caracterul sau comportamentul celor din preajmă, comentariile fiind, după caz, pline de umor, ironice, aspre, îngăduitoare sau sincere admirative.

Dar, poate, lecția cea mai importantă a fost aceea că prietenia se măsoară prin loialitate și încredere, prin respect și energie neobosită. Împărtășește această credință cu Florica Dimitrescu, reputată lingvistă și soția sa (pe care o numește cu tandrețe în memorii ca fiind de o «energie dulce»), profesor consultant al Universității bucureștene. Au rotunjit amândoi în acest an opt decenii de viață, majoritatea consacrați studiului și scrisului. Locul le-ar fi fost printre academicieni, dacă instituția cu pricina s-ar respecta mai mult și ar simți nevoia să-și onoreze tradițiile. Așa, recunoașterea a venit mai mult dinspre Italia, unde profesorul Niculescu este profesor emerit și unde a primit numeroase distincții, dintre cele mai prestigioase.

La mulți ani Domnule Profesor! La mulți ani Florica Dimitrescu!

O VÂRSTĂ ȘI-O VREME

RADU CIOBANU

Gregor von Rezzori e încă unul dintre scriitori de mult și bine cunoscuți în lumea largă, care, însă, ajunge abia acum și în patrimoniul literar al cititorului român. Curios și regretabil, mai ales că e oarecum "de-al nostru", nu doar ca produs intelectual tipic central-european, ci și fiindcă, cetățean român o vreme după 1919, născut la Cernăuți, și-a petrecut o bună parte din tinerețe la București, unde a și revenit temporar mai târziu. Răstimpuri care îl solicită afectiv ori de câte ori le evocă în cartea de față. Iar faptul că a studiat nu numai la Viena, ci și la Berlin, stabilit apoi vremelnice la Roma, Paris și în Statele Unite, pentru a se opri definitiv în Italia, nu pare – din câte cunosc până acum – să fi schimbat nimic semnificativ din *pattern*-ul său. Decât că și-a luat o salutară distanță față de istoria și prejudecățile care-i împovărau ascendența, având totodată luciditatea și umorul să și le asume autoironic.

Memoriile unui antisemit este cartea unei vârste care se apleacă asupra sinelui și a vremii sale. Vârsta, trecută de *mezzo del cammin*, este cea a autoscopiilor retrospective, a autoevaluării, a întrebărilor, a tentativei de a decripta un sens și de a afla câte un răspuns. Moment dificil pentru cel ce a intrat în viață cu o zestre de credințe ereditare, care se vor dovedi prin ani contrariante, de nu cumva chiar niște insalubre prejudecăți. Se naște astfel drama schizoidă a dilematicului aflat între fidelitatea față de cele știute și revelația unei realități nebănuite. Ușor de înțeles în cazul lui Gregor von Rezzori (n. 1914), pseudonim al lui Gregor Arnulph Hilarius d'Arezzo, descendent al unei vechi familii nobiliare, fidelă Imperiului Habsburgic. Fidelitatea și onoarea sunt, de altfel, motive recurente în această carte. Tatăl, fidel Împăratului, s-a stabilit în Bucovina cu sentimentul că îndeplinește o misiune civilizatoare aici, la marginea imperiului, dincolo de care amenință mereu "furtunile Asiei". Sentiment transmis și fiului, care îl percepe încă din copilărie, când "acasă, în Bucovina, dincolo de pădurile de la orizont, «simțeam» Rusia și, dincolo de ea, Asia." E o stare de spirit difuză, specific mitteleuropeană, o perpetuă alertă obscură, subconștientă, familiară și nouă, recunoscutibilă până și la un "sudist" curat precum G. Călinescu, când, în bojdeuca lui Creangă, descoperă "pridvorul cu vedere spre Asia".

Bucovina e totuși paradisiacă și așa, cu neveștejite culori, va rămâne și peste ani în amintirea memorialistului care își începe cartea, gospodărește, cu evocarea copilăriei. Întâiul capitol e intitulat *Skusno*, cuvânt rusesc greu traducibil, pe care autorul încearcă a-l desluși încă din primul alineat: "Înseamnă mai mult decât plictiseală searbădă: e un gol sufletesc care te aspiră și-ți trezește un dor nedefinit, dar intens și stăruitor." Aceasta e starea de spirit care a marcat copilăria lui Arnulph, alias Gregor. *Spleen*, aș zice, dar care, infantil fiind, prematur, e cu atât mai tulburător, ducând la reacții retractile față de ceilalți și în cele din urmă la însingurare. Singurătatea devine astfel, încă de aici, din copilărie, alt motiv de reflecție care însoțește autorul până în ultimul capitol. "Singurătatea – spune el – pare să fie soarta oricărei copilării trăite conștient. Aveam atâta preaplin de singurătate, încât mi-o puteam umple fără efort cu cele mai ciudate gânduri, reprezentări, închipuiri, fantezii." Copilul e inteligent, introvertit, timid, inadaptabil la programele școlare, hoinar în natura fabuloasă a Bucovinei, dar, în tradiția clanului său nobiliar, crescut în cultul pentru

germanitate, în fidelitatea față de Împărăție și în ura "străveche, tradițională și adânc înrădăcinată" față de evrei. Ar fi de glosat pe tema antisemitismului în spațiul central-european, unde el a evoluat până la virulența extremă. Explicația, cred, se află în observația lui Milan Kundera: "Nici o altă parte a lumii nu a fost marcată atât de profund de influența geniului evreiesc." Or, "geniul evreiesc", manifestat cu precădere prin spirit întrepid, pragmatism, inventivitate, înzestrare artistică și o viață comunitară închisă, a generat întotdeauna atitudini circumspecte, mefiente, retractile, până la agresivitatea extremă, din partea celorlalți. Gregor von Rezzori însuși recunoaște aici o stare de spirit din categoria iraționalului, asemenea fundamentalismelor naționaliste sau religioase: "Așa e – remarcă el într-una din reflecțiile ironice care-i însoțesc povestirea, sporindu-i șarmul – gândirea e adesea înlocuită de stări sufletești. Ele sunt mai durabile, rezistă timpului, rămân vii, și, de fapt, cu cât sunt mai iraționale, cu atât mai bine..."

Gregor revăta prejudecățile antisemite ale mediului său, micul Arnulph trăiește conștient și revelații la întâlnirea cu evreitatea. Trimis oarecum disciplinat în urma eșecurilor școlare, la moșia mătușii Sofia, profită de fapt aici de o vacanță fabuloasă din care face parte și prietenia cu Wolf, băiatul doctorului Goldmann. O prietenie convulsivă, întrucât micul Goldmann, arogant dintr-un reflex defensiv, deținând o seamă de "taine" captivante, îl provoacă prin întreaga sa atitudine, suscitându-i o stare oscilantă între fascinație și ranchiună. Este una din cele mai frumoase evocări ale copilăriei din câte am întâlnit, concepută în cheie inițiativă și, totodată, ca moment al nașterii conștiinței de sine în raport cu ceilalți. O etapă care se sfârșește brusc, când una din obișnuitele boacănă ale lui Arnulph se dovedește a fi fost o inițiativă intempestivă, cu urmări dezastruoase. De altfel, toate etapele evoluției sale evocate aici se sfârșesc la fel de abrupt, încheindu-se cu aceeași propoziție: "N-am mai fost niciodată acolo", "Nu am mai revăzut-o niciodată..."

După un stagiul, tot disciplinar, petrecut într-un internat austriac, de unde nu s-a ales decât cu plăcerea fumatului, cu "aversiunea față de aproapele" și cu "o cunoaștere adâncă a folclorului pornografic...", plonjează cu mare apetit erotic într-o tinerețe care, până la urmă, tot inițiativă va fi. Inițiativă îndeosebi în sensul unei insidioase subminări a solidelor sale prejudecăți. Un prim răstimp îl petrece la București, cu aspirația de a se realiza ca pictor. Lipsit însă de vocație reală, supraviețuiește din expediente, ajungând în cele din urmă comis-voiajor, calitate în care cunoaște lumea comercială și mahalalele toate, fiecare cu reputația ei. Aici trăiește prima experiență erotică semnificativă, prilejuită de cunoașterea unei văduve pe care toți o știu de Văduva Neagră. Urmează Bianca Alvaro, locatară, ca și el, la pensiunea Löwinger, a unor evrei din Timișoara, o mică lume populată de personaje absolut memorabile prin diversitatea și pregnanța individualizării lor. În treacăt fie zis, toate personajele acestui roman în care e greu de spus unde intervine ficțiunea, începând cu Stiassny, boemul cinic și cam sordid, care se prezenta ca "urmaș al decadentismului", pripășit la castelul mătușii Sofia, până la matusalemica mătușă rusoaică ce va muri rostind cuvântul *pravda*, rămân inubliabile nu numai prin extraordinara lor concretețe, ci și pentru că, în strategia autorului, sunt

concepute cu o misie, sunt purtătoare de semnificație și mesaj.

În fine, cea de a treia iubire inițiativă se consumă la Viena, cu Minka. Toate trei femeile sunt evreice, personalități distincte, cu influențe diferite, dar complementare, asupra tânărului în căutare de sine: Văduva Neagră, solitară, enigmatică, sumbră, dar cu o senzualitate debordantă care, în regim diurn, e sever reprimată și atent disimulată sub aparențe glaciale; Bianca, luminoasă, senzitivă, timidă și discretă, aspirând spre ocrotire, respect și tandrețe; Minka, inteligentă, cultivată, mondenă și, în toate sensurile, generoasă. Cu toate trei relația se întrerupe la fel de brutal ca despărțirea de copilărie. Și în toate cazurile, cum spune însuși memorialistul, a fost vorba, ca în romanele interbelice, de "...întâlnirea a două singurătăți atât de mari, care se devorau reciproc."

Bucureștiul, cum ziceam, e văzut mai mult dinspre margini, într-o cheie mai curând pitorească, dar realistă, fără idealizări. Nu răzbate nimic din viața culturală și agitația politico-ideologică a anilor 30. Câteva aluzii doar, din care constatăm azi că ne aflăm tot în același stadiu: "...un gunoi al modernității în care tot ce era îndoielnic în civilizația noastră tehnocratică ieșea la iveală, se degrada, se strica și totuși clocotea de viață, de culoare, de aventuri". Un loc care "Cu toate vilele lui *art nouveau* și construcțiile futuriste de sticlă și beton, era la fel de oriental ca și Smirna", cu politicieni care nu erau decât "o adunătură de lepre și escroci care mulgeau statul ca pe o vacă grasă." Și totuși, evocarea Bucureștiului, ca și a Bucovinei, de altfel, stă în permanență sub semnul nostalgiei și al unui ireprimabil sentiment al unei apartenențe, fie ea și parțială, perfect perceptibile. Viena, în schimb, e surprinsă tocmai sub aspectul efervescenței politice provocate de ascensiunea nazismului și declararea *Anschluss*-ului. Bineînțeles, în corelație cu reacția și destinul evreimii. Cu care memorialistul se simte – printr-un proces de conștiință discret, insidios – tot mai ireversibil solidar.

Marșul insolit al detașamentelor naziste, strivind sub cizme *Gemütlichkeit*-ul emblematic al Vienei, e surprins într-un pasaj antologic care concentrează în câteva rânduri toată atmosfera terifiantă a momentului: "Când am ieșit în fața primăriei, m-am trezit brusc în fața unei procesiuni *lugubre* (subl. RC); în grupuri compacte, strâns legați printr-o disciplină de oțel exersată mecanic, mășșăluiau zeci de mii, numai bărbați, într-o tăcere deplină. Nu se auzea decât un tropăit surd, ritmic, de picioare. Atârna în liniștea de deasupra Vienei ca o legănare neîntreruptă, încetă și neliniștitoare, un soi de peristaltism al liniștii, dar prelungit și sinuos ca un șarpe [...] Marșurile de protest și demonstrațiile nu erau o raritate la Viena [...] Dar ce se întâmpla acum era altceva, ceva ce avea un aspect înspăimântător, fatidic, definitiv." Cred că, ținând seama de asemenea episoade în care se simte gheara leului, ca și de formația lor în mediul mic-nobiliar fidel Împăratului, care i-a marcat pe tot restul vieții, apropierea cu Sándor Márai nu e cătuși de puțin hazardată. E o înrudire inefabilă întru spirit, care se simte peste tot, unindu-i subtextual și izbucnind pe alocuri cu puterea evidenței în pasaje capabile să concentreze în câteva linii o lume cu toată mentalitatea, atmosfera, culoarea și miresma (sau miasma) ei, ca în această evocare a societății cinegetice care l-a fascinat pe micul Arnulph la castelul



GREGOR VON REZZORI
Memoriile unui antisemit

Traducere din limba germană de Catrinel Pleșu. București. Humanitas fiction
[Raftul Denisei], 2008. 310 p.

mătușii Sofia: "În mirosul de praf al mansardei mai persista încă aroma trabucurilor și nu era nevoie de un efort deosebit de imaginație pentru a-ți închipui restul: focul de lemne trosnind în întunericul dimineții de iarnă, activitățile matinale prin casă și prin curte, scheunatul agitat al câinilor, mirosul de cafea tare, pâine prăjită și ouă cu slănină care vestea ziua de vânătoare; o zi lungă, trăită intens, o zi de uitare de sine..." și așa mai departe, până la ceasul "băii de sânge a amurgului", într-una din acele superbe secvențe care conferă narațiunii un soi de ritm pulsativ.

Primele patru capitole sunt scrise la persoana întâi. Ultimul, la persoana a treia. Autorul e aici la senectute, s-a detașat de sine, e grevat de nostalgie și încearcă să găsească adevărul și un sens în viața-i care i se pare, eminescian, a fi fost *repovestită de o străină gură, ca și când n-ar fi viața-i, ca și când n-ar fi fost*. O singură concluzie pare a i se contura cu claritate, în tonul, pe cât de discret, pe atât de savuros ironic, care-i animă toată cartea: "Orice-ai face, cu afurisiții de evrei tot nu-i bine..." Capitolul cuprinde reflecțiile sale pe drumul către bătrâna rusoaică decrepită, mătușa soției sale, pe care o vizitează zilnic doar pentru a-și zgândări masochist nostalgiile în timp ce o ascultă depănându-și incoerent amintirile dintr-un Sankt Petersburg al tinereții, de pe vremea celuiilalt imperiu năruit. De data asta însă, când ajunge, află că bătrâna tocmai murise, rostind cuvântul *pravda*. E și cuvântul titular al acestui capitol. Semnificația amănuntului că primul și ultimul capitol sunt simetric intitulate cu câte un cuvânt rusesc va rămâne un subiect de reflecție pentru cititor.

Ar fi încă multe de spus pe marginea unei cărți atât de succulente. Dar nu numai constrânși de spațiu, ci și pentru că *Memoriile unui antisemit* sunt doar o parte a unei trilogii, așteptăm și celelalte două volume aflate, se pare, în plan la Humanitas. Și am avea o sporită satisfacție dacă ar apărea tot în traducerea doamnei Catrinel Pleșu, o virtuoză a dibuirii nuanțelor și subtilităților unui text care n-a putut fi decât dificil.

ÎMPOTRIVA FURTULUI DE COPILĂRIE

CRISTINA CHEVEREȘAN

În literatura americană recentă, un segment care a câștigat incontestabil teren este cel al ficțiunii produse de imigranți, membri ai unor grupuri etnice ale căror voci fac auzită experiența dislocării. Temele predilecte ale unui atare tip de proză au de a face cu adaptarea la cultura "adoptivă" și păstrarea sau reconstruirea celei din țara de proveniență. Rezultatul este de multe ori un discurs care, fără a fi memorialistic ca atare, traduce în parcursul biografic al unui personaj o serie de episoade personale ușor recognoscibile la nivelul comunității. Se creează astfel o comunicare instantanee bazată pe identificare, ce depășește pura apreciere pentru un anumit tip de scriere. Evaluarea estetică este suplimentată de una emoțională, cu implicații sociale.

De ce această introducere? La început de vară 2008, două romane extrem de apreciate ale unor tineri scriitori maghiari sunt oferite publicului de la noi prin traduceri editurii Polirom, cu sprijinul Hungarian Book Foundation. Dacă pentru Attila Bartis *Plimbarea* este cea de a doua apariție în limba română după *Tihna*, György Dragomán are parte în premieră de o dorită reîntâlnire cu țara în care s-a născut. Lăsând România în urmă din rațiuni sensibil diferite față de cele ale căutătorilor și povestitorilor "Visului American", Bartis și Dragomán se află totuși, până la un anumit punct, în poziții comparabile. Ei se maturizează și consacră literar într-un spațiu diferit față de cel în care au copilărit și și-au format primele reflexe, au dobândit primele amintiri, au trăit primele clipe semnificative. Pe acesta îl pot recupera în scris.

Născut la Târgu-Mureș, György Dragomán intra deja în adolescență când familia a decis să se stabilească în Ungaria, în 1988. De la nașterea sa, în 1973, trecuseră de două ori cei șapte ani nu întâmplător numiți "de acasă". În acel "acasă" dintâi, cel al unei profunde crize istorice, se plasează *Regele alb*, carte mult discutată și premiată internațional de la apariția în 2005. România și Ceaușescu, termeni-cheie pentru structurarea atmosferei, nu sunt menționați ca atare. Pentru cei a căror memorie nu activează prompt episoade similare celor prezentate, cele optsprezece capitole pot fi secvențe din viața unui copil oarecare, aruncat de imaginația scriitorului într-un context distopic. Pentru cititorii români, însă, ele se înconjoară de recunoaștere imediată: nu este vorba de un simplu produs al imaginației, ci de o prelucrare ingenioasă a realității.

Eroul lui Dragomán este Dzsátá, un băiețel de unsprezece ani ce are ghinionul de a crește în plin regim totalitar. Nevoit să facă față unei sume de întâmplări pe care nu le înțelege pe deplin, dă glas nedumeririlor și revelațiilor cu entuziasm sau întristare. Evenimentul care îl marchează și transformă este dispariția tatălui din familie și cămin. Plecarea nu se face de bună voie, ci cu ajutor "amical": "tot trebuia să aflui, odată și odată, că ei nu sînt colegii lui taică-meu, ci sînt de la Securitate, iar tata este arestat din cauză că a luat parte la organizarea unor activități

antistatale, astfel că pentru o vreme n-o să-l văd, mai exact pentru o foarte lungă vreme, fiindcă dă cu lopata la Canal, la Dunăre, dacă știu ce înseamnă asta, înseamnă că se află într-o tabără de reeducare prin muncă și, sfrijit cum e, n-o să reziste mult, așa că n-o să se întoarcă de acolo niciodată".

Este perspectiva amenințătoare pe care copilul o redă în stil propriu, fără înfloriri sau divagații, în primul și unul dintre cele mai emoționante capitole – *Lalele*. În ziua aniversării a cincisprezece ani de căsnicie dintre tatăl absent pe perioadă nedeterminată și mama îndurerată, Dzsátá încearcă să fie bărbatul în casă. Ca pentru a umple golul din familie, taie pe furis, în zori, un imens buchet de lalele de pe "domeniul public". Suprapus peste cinica scenă a adevărului, gestul simbolic prefigurează trecerea unui copil sensibil către maturitate pe un fundal ce forțează arderea de etape. Pe de o parte, băiatul nu duce lipsă de peripețiile specifice vârstei. Le gustă din plin, intrând în rolul "copilului universal" mereu gata de năzbâtii și aventuri extraordinare. Pe de altă parte, dezinvoltura, bucuria, înflăcăările de moment stau în umbra unei instanțe absurde ce guvernează orb.

Regele alb se coagulează ca roman prin intermediul protagonistului, punctului său de vedere și apetitului pentru confesiune. Dzsátá cucerește prin amestecul de candoare și înțeleptire timpurie cu care se adresează direct cui are timp și interes să îl asculte. Precipitat, emoționat de ritmul și însemnătatea celor ce i se întâmplă, copilul își angajează publicul prin dorința nestăvilită de a-și împărtăși trăirile, gândurile, întâmplările. Dacă școala, strada, casa, terenul de fotbal, cinematograful sunt cadre comune ale existenței unui băiat de unsprezece ani, dacă mama, bunicii, colegii, amici și adversari de tot felul sunt prezențe de așteptat, situațiile generate de un sistem ce sufocă individul par coborâte dintr-o altă lume.

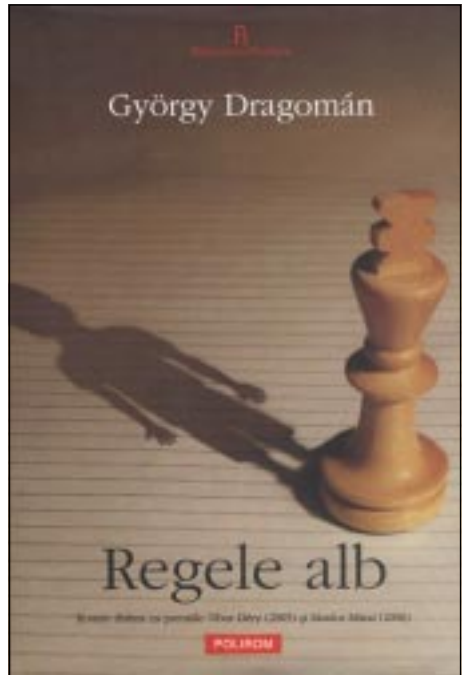
Nepăsarea, brutalitatea, cinismul, cruzimea gratuită, ipocrizia, minciuna, lășitatea, manipularea, intimidarea, șantajul sunt coordonate ale unui univers al răului instituționalizat. Antrenori, ambasadori, directori, militari, muncitori, profesori, taximetriști, vânzători, varii roți ale mecanismului iluziilor se prind în hora aparențelor de menținut cu orice preț. De la bagatele până la viața însăși, totul e sacrificat ambițiilor și urzelilor futele. În ciuda comportamentului său firesc, sau poate tocmai datorită lui, copilul resimte aberantul, patologicul la orice pas. Buna-credință, calitatea nu se premiază în ierarhii răsturnate. O învață în ajunul unei competiții pe care se știe în stare să o câștige: "mi-a spus să pricep odată că noi trebuie să pierdem acest concurs [...] și să-mi intre bine-n cap că n-am voie să fac mai mult de șaptezeci de puncte, altfel pun în pericol viitorul școlii, fiindcă în finala pe oraș trebuie să ajungă echipa școlii trei".

György Dragomán nu face un proces încrâncenat trecutului. Nu îi enumeră ororile, nu îi înșiruie victimele, nu îi dă în vileag tortionarii. *Regele alb* e o istorie neoficială,

subiectivă, un set de mărturii ale celor mulți și insignifianți despre dehumanizare și subterfugii. Povestirile care se pot citi și separat, nu doar ca întreg, nu mizează mereu pe maximă intensitate, pe combustia marilor pasiuni și infamii. Protagonștii se confruntă cu eroziunea lentă a voinței, mândriei, demnității, încrederii. Ce îl face pe Dzsátá un mic erou de care te atașezi fără rețineri e naturalețea cu care își păstrează speranța, visele și libertatea aproape inconștientă a propriilor convingeri. Dacă la concursul menționat refuză umilirea și face performanță – nerecunoscută, evident, de clica evaluatoare –, în cea mai importantă confruntare a vieții refuză să se dea bătut și să admită pierderea tatălui.

Deși absent, acesta rămâne figura tutelară a romanului, nucleul tragic. Finalul îl readuce în prim-plan cu prilejul sumbru al funeraliilor bunicului, ca umbră a ce fusese și sumă a dramelor individuale. "Atunci i-am văzut fața și am simțit cum mi se face stomacul ghem, tata era neras de multă vreme, slăbise foarte mult, dar nu de asta m-am speriat, ci de privirea lui, căutătura-i era goală, știam că ar trebui să vadă, s-o vadă pe mama și pe bunica și pe mine, dar chipul i-a rămas fără expresie, de parcă nici nu și-ar fi dat seama unde se află, m-am uitat în ochii lui, luceau de parc-ar fi fost de sticlă, și atunci m-a străfulgerat gândul că asta nu e tata, asta, pe care-l văd, nu mai e tata, nu-și mai aduce aminte de mine, și nici de mama, și nici de nimic, și nici despre el nu mai știe cine e".

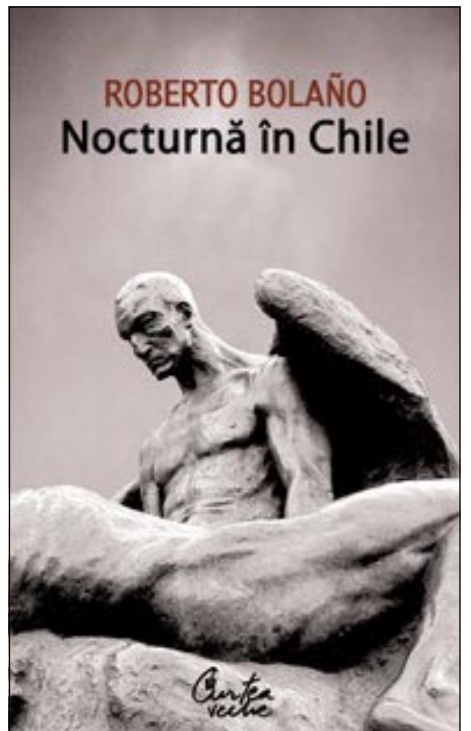
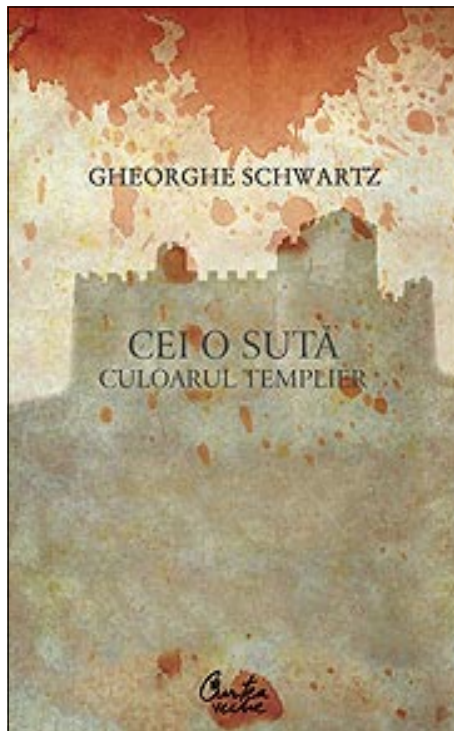
Romanul lui Dragomán se compune din episoade pe care Dzsátá le trăiește și rememorează cu egală vitalitate. Remarcabile sunt persistența inocenței și instinctul normalității ce îi



GYÖRGY DRAGOMÁN
Regele alb
(traducere de Ildikó Gábos-Foarță)
Editura Polirom, Iași: 2008

domină reacțiile. Încăierările, jocurile, inventivitatea, chiulul, goana după comori, considerațiile năstrușnice se înscriu în profilul tipic vârstei în ciuda traumelor induse de teama și supravegherea permanentă. Domnia tăcerii, constrângerii, complicității funcționează doar la suprafață. Rezistența și victoria implicite sunt cele ale spiritului ce se păstrează alert, independent. Oricât de apăsătoare ar fi circumstanțele, privirea și vocea rămân de copil – atu considerabil al unei cărți despre furtul de copilărie. Dragomán îmbracă tragedia în emoție și își marchează propria victorie: scrie un roman cu greutate ce se citește ușor.

la CURTEA VECHE



LIVIU REBREANU ȘI BANATUL

ALEXANDRU RUJA

Liviu Rebreanu a fost prin localități din Banat (Timișoara, Arad, Lugoj, Caransebeș) în anul 1923, cu prilejul șezătorilor literare organizate de Societatea Scriitorilor Români. Pe 10 mai a fost la Timișoara, iar pe 14 mai la Caransebeș, împreună cu grupul de scriitori participanți la șezători. Îi scrie lui Fanny Rebreanu într-o ilustrată datată *Caransebeș, luni, 14 mai 1923*: "Rău îmi pare că n-ai fost aici la Caransebeș, să fi văzut ce primire extraordinară de entuziastă ni s-a făcut!...[...]"

În *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu există date clare că scriitorul a fost în Banat și în primăvara anului 1931, conferențind în mai multe orașe despre care scrie destul de amănunțit: Lugoj, Timișoara, Arad. Lipsește orașul Caransebeș din lista orașelor în care a conferențiat. Să nu se fi oprit Liviu Rebreanu în acest oraș în drumul pe care l-a făcut de la Turnu Severin la Lugoj? Nu putem da un răspuns tranșant, dar nici *Jurnalul*, nici *monografia* ce i-o dedică Nicolae Gheran nu menționează acest lucru, ducându-ne spre concluzia că nu a vizitat acum Caransebeșul. Deși destinatarul acestor scrisori inedite pe care le comentăm aici era profesor în Caransebeș. Mai plauzibil este, având în atenție conținutul scrisorilor că a conferențiat și la Caransebeș, dar lipsesc notațiile din *Jurnal*.

Interesele lui Liviu Rebreanu pentru Banat se observă și din minuțiozitatea cu care își notează impresiile despre locurile prin care a trecut. Paginile se umplu de impresii personale, sau de fapte și evenimente povestite de alții. Prozatorul vede înălțarea și decăderea orașului de pe malurile Timișului. Consemnează interesul pentru activitatea corală, interesul cultural ridicat al acestuia în timpul lui Ion Vidu. Se pare, însă, că lugojenii acelui timp gustau doar anumite secvențe ale culturii, deoarece scriitorul notează, cu oarecare dezamăgire, în *Jurnal*: "Cât e de cultural orașul, n-am avut amatori la conferință. Adevărat că fusese o trupă de teatru, care adunase ce-a putut, și că mizeria e mare, dar participarea redusă mi s-a părut simptomatică. Poate că bănațenii iubesc numai cele bănațenești?" Interesul pentru frumusețea feminină, portretizată atât de frecvent în pagini memorabile din proză, nu-l părăsește nici în aceste momente ușor deranjante prin absența unui auditoriu mai dens. Ochiul exersat al prozatorului observă și reține cu atenție. "Am avut în schimb două auditoare simpatice într-o lojă de avanscenă, care au ascultat cu atâtă interes, încât m-au mișcat. Dacă voi adăuga că erau ambele frumoase, una blondă și una brună, vă închipuiți că aș fi dispus să mă simt răsplătit pentru lipsa celor mulți. Cele două frumoase meritau singure o conferință." (Toate citatele se dau după ediția critică realizată de N. Gheran).

Rămâne impresionat de Timișoara, observându-l ca un oraș european. "Timișoara are alură de oraș european. Cartiere de fabrici, industrie mare, construită în stil mare, impresionează. Ce păcat că e atât de străină!" *Jurnalul* consemnează și antipropaganda făcută față de conferința lui L. Rebreanu. "Mi se pare că la Timișoara se face propagandă intensă împotriva conferinței mele de către Urlățeanu în tovărășie cu d. Grădinaru, care ar fi un fel de consilier cultural al orașului. Pe acesta nu-l știu nici din auzite. Celălalt e cunoștință veche; l-am acoperit când s-a lichidat Opera și când mi s-au raportat atâtea lucruri care meritau atenția judecătorilor. Nimic mai

firesc deci decât să mă ocărăscă. Și, firește, în "Curentul", cloaca tuturor dejecțiilor din care Șeicaru face avere." Episodul cu Urlățeanu, fost director adjunct la Operă, mai revine chiar și în corespondența scriitorului, acesta fiind chemat la Timișoara la procesul intentat de detractor. Momentul este consemnat în *Jurnal*: "Sâmbătă, 23 aprilie 1932. Am sosit la Timișoara, unde am plecat joi dimineața, cu oprire la Pitești. Am călătorit prost și încolo și înapoi. La Timișoara am ajuns târziu. Procesul se dezbătuse și se amânase. Avocatul Băran, fost primar și deputat, m-a introdus la președinte și, la urmă, s-a reluat procesul. Am fost scos din cauză. Reclamantul a făcut recurs. Am luat masa cu Băran, după ce în prealabil fusesem la o bere cu el și alți câțiva intelectuali locali. La cafenea m-a vizitat Rodim Marcovici și un jurnalist Weis, care mi-a luat un interviu despre relațiile scriitoricești româno-ungare. M-am întâlnit, de asemenea, cu Mănescu, care se plânge de Corneliu Moldovan. La întoarcere, trenul ticsit, mai ales ofițeri plecând în vacanță." Conferința lui Rebreanu la Timișoara a fost un succes, fiind urmărită de un numeros public interesat. Mai sunt și alte indicii că prozatorul a fost prin localități bănațene, unele momente se leagă chiar de scrierile sale. Lugojul este legat de scrierea romanului *Crăișorul*. Aici a încercat o primă redactare a romanului.

Scrisorile pe care le comentăm (primele patru date: 9 VI 1931, *București, 12, str. Take Ionescu, 15 Octomvrie 1931, București, 29 Octomvrie 1931, București, marți, 10 Noemvrie 1931*) luminează o parte din legătura lui Liviu Rebreanu cu Banatul, deoarece *Jurnalul* publicat nu le consemnează (editorul menționează: "între 9 oct. – 2 dec. 1931 lipsesc notații din *Jurnal*"). Deci, *Jurnalul* se întrerupe, *vineri, 9 octomvrie, Valea-Mare și se reia miercuri, 2 decemvrie 1931, București*. Este tocmai perioada în care sunt trimise scrisorile către Lucian Costin, prin care Liviu Rebreanu confirmă că este de acord să vină la Caransebeș, făcând unele precizări privind data venirii, trenul cu care vine, tema conferinței, probleme legate de întoarcerea la București etc.

Titulul conferinței pe care dorea să o susțină la Caransebeș era *Romanul romanelor*. Această conferință a fost susținută și în celelalte orașe incluse în primăvară în așa numitul *turneu al conferințelor*. A format baza *Mărturisirilor* publicate, ulterior, în volumul *Amalgam*. "Acuma în privința conferinței mele la Caransebeș. Titlul ei este *Romanul romanelor*. Mie mi-ar conveni mult dacă aș putea-o ține Duminecă, 15 noiembrie sau eventual Sâmbătă, 14 noiembrie, de preferință seara. Conferința durează cam peste o oră și jumătate și, în orice caz, nu plictisește. Firește, n-aș merge decât avînd asigurarea D(umnea)tale despre o participare convenabilă, care să înlănească măcar acoperirea cheltuielilor mele. Dar în privința asta las totul la aprecierea D(umnea)tale. Sînt sigur că D(umnea)ta vei lua toate măsurile de organizare încît să reușim bine.

Te rog deci să-mi scrii îndată dacă data de 15 noiembrie îți convine ca eu, la rîndu-mi, să mi-o rezerv definitiv, precum și eventuale alte dorințe ale D(umnea)tale în legătură cu aceasta."

Lucian Costin l-a cunoscut mai dinainte pe Liviu Rebreanu, din perioada șezătorilor



Constantin Flondor, *paisaj, Cuptoare 2008*

literare pe care Societatea Scriitorilor Români le-a organizat în Banat și Ardeal. În martie 1929 s-au întâlnit din nou la Turnu Severin, unde Lucian Costin a și vorbit despre personalitatea lui Liviu Rebreanu. Conferința lui Rebreanu a fost urmărită de importanți intelectuali ai locului, dar și de Ștefan Cicio Pop, ilustrat om politic, cu o bogată activitate în realizarea Unirii de la 1918.

Cea de a cincea scrisoare cuprinde, în principal, două probleme. Liviu Rebreanu îi comunică lui Lucian Costin faptul că în ședința din 6 februarie comitetul l-a admis în Societatea Scriitorilor Români, urmând ca hotărârea comitetului să fie supusă pentru confirmare Adunării generale, care trebuia să aibă loc pe 21 februarie 1932. Apoi, îl anunță că pe 20 februarie va apărea "România literară", propunându-i să fie reprezentantul revistei pentru Caransebeș și Lugoj. "Chestia D(umnea)tale s-a aranjat cu bine. În ședința de la 6 februarie Comitetul, în urma propunerii mele, te-a admis ca membru al S.(ocietății) S.(criitorilor) R.(omâni). Urmează, acum, ca adunarea generală să te confirme. Aceasta va fi Dumineca viitoare, adică la 21 c(u)r(ent). Să sperăm că vom reuși și acolo.

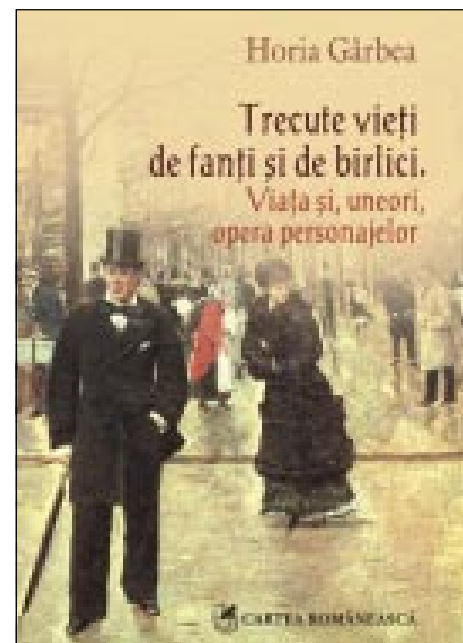
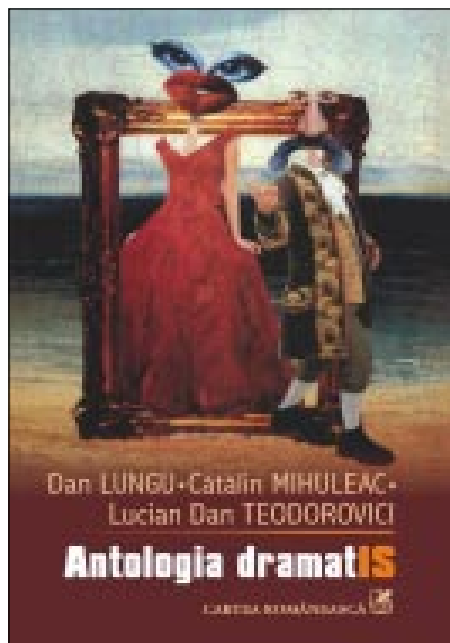
Acum altceva. Ai aflat, poate, că la 20 febr[uarie] pornesc o gazetă literară săptămînală, *România Literară*. Aș vrea

ca D(umnea)ta să fii prietenul și reprezentantul acestei gazete pentru Caransebeș și Lugoj, eventual și pentru alte orașe din apropiere care ți-ar conveni. Ca reprezentant al nostru, în afară de colaborarea literară, în spiritul și în cadrul gazetei, ar trebui să faci propagandă cuminte și susținută pentru o cât mai bună răspîndire a gazetei. În acest scop ai fi autorizat să controlezi depozitarii și librării localnici atît în ce privește desfacerea gazetei, cît și în privința achitării lunare a sumelor rezultate din vînzare. În sfîrșit, să fii în toate amical activ al gazetei."

Este greu de apreciat cum a fost popularizată revista "România literară" în Banat, dar Lucian Costin îi scrie, imediat ce primește scrisoarea, lui Aurel A. Peteanu (scrisoare datată: *Caransebeș, la 16 februarie 1932, ora 5,45 p.m.*) rugându-l să se ocupe de popularizarea revistei în Lugoj.

De altfel, Liviu Rebreanu îl cunoștea pe Aurel E. Peteanu, iar pe Doina Peteanu (Anișoara Odeanu) o remarcase încă din călătoria făcută în primăvara lui 1931 la Lugoj în turneul de conferințe. "În revistele astea am descoperit un tânăr talent promițător: Anișoara Peteanu. Vreo două schițe nostime, cu un pronunțat simț literar, mă fac să atrag luarea-aminte asupra ei. Are ceva parcă din Lucia Mantu."

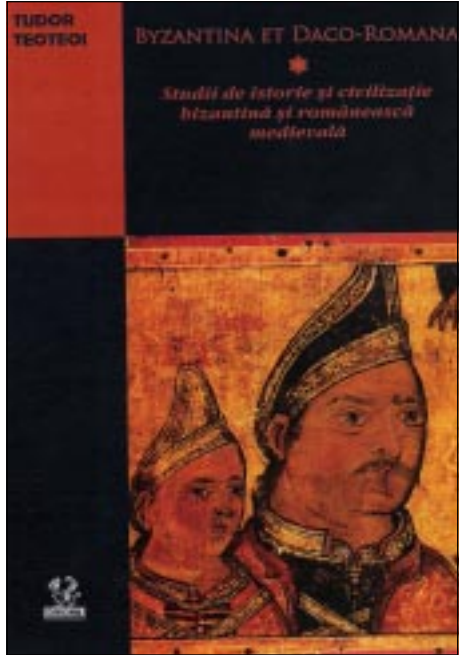
NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ



REMEMORĂRI BIZANTINE

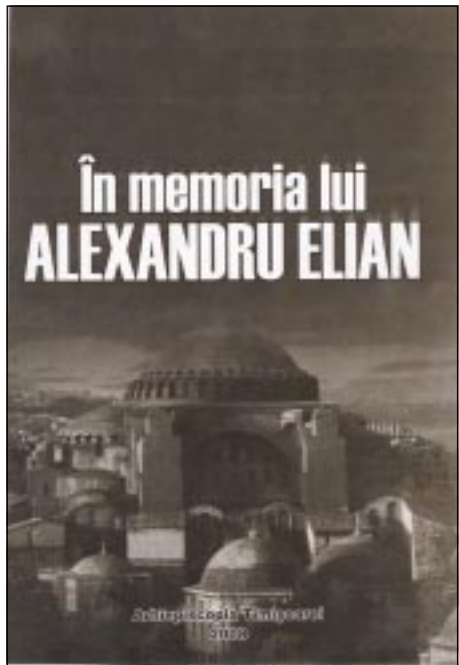
CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Lumea Bizanțului original, dar și reverberațiile sale balcanice reprezintă o parte indisolubilă a matricei noastre culturale. Chiar dacă nu ne mândrim totdeauna cu antimodelele de comportament cu care bizantinismul a devenit oarecum sinonim prin laturile sale întunecate și joase, și pe care le-am deprins mecanic în epoca fanariotă, moștenirea spirituală a Răsăritului imperial trebuie să ne preocupe cu adevărat, ca una ce ne-a marcat definitiv. O bună culegere de specialitate ni s-a părut cea a lui **Tudor Teoteoi, *Byzantina et Daco-Romana. Studii de istorie și civilizație bizantină și românească medievală***, Editura Omonia, București, 2008, 424 p. Sunt reliefate competent afinitățile și paralelisme dintr-o istoriografia bizantină și structurile cronicilor



medievale autohtone, mai ales cele scurte. Publicate anterior în reviste de notorietate ale domeniului, studiile sunt redactate multe în franceză, acoperind subiecte precum "Ammianus Marcellinus, precursor al istoriografiei bizantine", "Imperiu și sacerdoțiu la Bizanț în epoca Paleologilor", "Mitropolia de Târgoviște, «mama tuturor bisericilor» din țara Românească", "Hagiografia și cultul sfinților în Evul Mediu românesc".

(II) Un remarcabil omagiu la zece ani de la trecerea unui mare savant în eternitate este volumul **În memoria lui Alexandru Elian**, Arhiepiscopia Timișoarei, 2008, 520 p., inițiat și editat de nu mai puțin apreciatul său discipol băănățean, Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile V.



Muntean. Cum nădăjduiește Î.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, în prefață, "tomul de față, închinat memoriei istoricului și teologului Alexandru Elian, va interesa nu numai pe specialiștii în domeniu, ci pe toți aceia preocupați de a cunoaște o spiritualitate și o cultură istorică nefalsificată, cum și-ar fi dorit-o însuși cel omagiat". Argumente ar fi cercetările de referință semnate de valoroși cunoscători precum Nicolae-Șerban Tanașoca, Șerban Papacostea, Petre Guran, Emilian Popescu, Mircea Păcurariu, Sorin Cosma, Ștefan Ștefănescu, Petre Ș. Năsturel – căruia editorul îi mulțumește în chip special pentru imbold și încurajare – și mulți alții. Un capitol care ne-a fermecat este cel dedicat elenistului Al. Elian, unde Vasile V. Muntean ne oferă bucuria întâlnirii cu traducerea inedită a tragediei lui Sofocle *Oedip Rege*, efectuată de Profesorul Elian în 1957 pentru Teatrul Național din București. Deși îi lipsește o pagină, versiunea de față rămâne clar superioară celorlalte variante românești ale clasicului text grec. Putem fi mândri că atare deplin tom gratulatoriu a văzut lumina tiparului la Timișoara.

(III) Un eminent cunoscător al Liturgiilor Orientale este iezuitul american și deopotrivă arhimandrit greco-catolic al Bisericii Unite din Ucraina **Robert F. Taft**, a cărui carte apare la o editură ortodoxă de la noi: **Ritul bizantin, scurtă istorie**, trad. D. Vanca și A. Mehes, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2008, 118 p. Profesorul de la Institutul Oriental Pontifical ticluiește nu doar un abecedar liturgic ori o explicare detaliată a Liturghiei bizantine, ci "mai cu seamă identificarea originilor acestei tradiții de-a lungul perioadei sale de formare de la începuturile cele mai timpurii înregistrate, până la sfârșitul Bizanțului". Informațiile sintetice, bibliografia limpede și raționamentele bine legate recomandă cartea laicilor interesați dar și teologilor amatori, tot mai numeroși în ultimele decenii.

(IV) O masivă lucrare de licență editată în regie proprie pare cea semnată de **Mihaela Mănescu, *Portret de femeie bizantină***, Editura Sinergii, Câmpulung-Muscel (pe coperte apare București), 2008 (pe foaia de titlu scrie 2007), 395 p. Tema este în ton cu studiile de gen ce se bucură de un succes în creștere printre junele cercetătoare, iar autoarea este și absolventă de teologie, pe lângă specializarea de medic pediatriu. Feminitatea bizantină e descrisă atât în ipostazele familiale, cât și în cele insolite de mucenită, diaconiță ori monahie. Admițând că am coordonat peste o sută de licențe și dizertații, îmi permit totuși să afirm că nu ar fi luat nota maximă datorită amatorismelor în redactare și exprimare. Și cu riscul de a-l contrazice pe cel ce prefătează lucrarea, bibliografia și notele nu "întrunesc exigențele academice", chiar dacă însumează sute de intrări. Concret: Lactanțiu e trecut în locul lui Ieronim drept autor al compendiului *De viris illustribus*, Sf. Ioan al Efesului apare de două ori cu aceeași ediție la final, trec peste edițiile germane de prin 1830 ce se declară consultate și ajung la secțiunea "studii și articole", unde printre critici moderni apar Cicero (cu discursul *Pro Murena*), Valerius Maximus și Cassiodor! Să mai amintesc de autorul *Istoriei educației în Antichitate* ce apare la litera H ca Henri-Irene, M. în loc de litera M, de la Marrou, Henri Irénée? Poate ediția următoare să complinescă utila colecție de informații cu acribia necesară unei atare întreprinderi, căreia tocmai pedanteria bizantină îi lipsește pentru a "birui gândul".

ANGOASE, NEVROZE, PSIHOZE

GRĂȚIELA BENGĂ

În 1992, când s-a înregistrat debutul lui Dan Stanca, probabil că nimeni nu bănuia ritmul în care autorul urma să își scoată, de atunci înainte, cărțile. **Noaptea lui Iuda**, romanul publicat în 2007 la Editura Humanitas, este (nici mai mult, nici mai puțin decât) a cincisprezecea carte a prozatorului, pentru care a obținut o altă nominalizare la Premiile Uniunii Scriitorilor. Cu o scriitură spongioasă, ce absoarbe hulpav simboluri, teme filosofice, religioase, politice și mitologice, **Noaptea lui Iuda** nu renunță la densitatea aiuritoare a amănuntelor, care atrăgea, intriga și obosea în precedentele volume ale lui Dan Stanca. Însă, odată depășită spaima pe care o resimte cititorul pus față în față cu enorma cascadă de intrigi și întretăieri oculte, romanul întinde o plasă din care e dificil să te eliberezi. Proza lui Dan Stanca nu alimentează un plezirism literar relaxant, de canapea, așa cum nici nu impresionează printr-o filtrare narativă ireproșabilă. În schimb, romanul provoacă la fiecare pas, aruncă mereu câte o nadă, strânge lațul și îi dă drumul numai cât să poți continua să pendulezi, chiar și epuizat, între pârgھیile înghesuite ale ficțiunii.

Trebuie spus că **Noaptea lui Iuda** este greu de clasificat. Farsă tragică, proză ocultă, roman parabolic, ficțiune bulgakoviană și viziune neoexistențialistă, cartea lui Dan Stanca poate sta la fel de bine pe mai multe rafturi ale bibliotecii. Având ca pretext atacul terorist din 11 septembrie 2001, romanul crește în nenumărate direcții și acoperă spații cu totul imprevizibile. În redacția de politică externă a unui cotidian din București, distrugerea turnurilor gemene este percepută diferit, în funcție de preconcepții bine cimentate și nătâng argumentate. Ceea ce trebuia să fie un organism flexibil și perfect racordat la dinamica mondială se dovedește adăpostul unor gazetari măcinați de ambiții sau îngropați sub cenușa rutinei. Două personaje ies în evidență și se smulg din pasta care înghite lumea ziariștilor, reductibilă mai degrabă prin superficialitate parazitară, decât prin profesionalism. Sunt personaje ce nu se salvează nici ele din abis, dar măcar au conștiința neantului. Primul ar fi Pavel Samsonov - om între două vârste, fiu de marxist împătimit și cu un general rus strecurat în genealogia fictiv peticită, este ratatul abulic, încrezător doar în realitatea farselor care scriu (fac) istoria. În rest, duce o existență paralelă cu lumea din jur: "Aveam renumele de om care se lasă călcat în picioare și, chiar după ce agresorul a făcut din el tot ce a vrut, mai are puterea să zâmbească plăcut pentru a relaxa ambianța. Ei da, comportament de creștin sau de cretin! Măi Samsonică, cum ai ieșit tu pe lumea asta atât de bleg, de caraghios, de neajutorat?" Al doilea personaj ivit dintre umbrele redacției este Cornelia Cherulescu, șefa de la externe, femeie singură, trecută de 50 de ani, sentimentală, frustrată, exaltată și alcoolică, fiică de nomenclaturist exemplar, tras pe linie moartă înainte de vreme. Însă povestea lui Samsonică și a Corneluței nu se scrie numai în redacția externelor, ci și în timpul plimbărilor nocturne, printre aburi de alcool și confesiuni făcute în cârciumi dezgustătoare. Târâtă acasă cu greutate de singurul coleg în fața căruia își exhiba viciul și trăirile, Corneluța reușește să se metamorfozeze dimineața, miraculos, în șefa severă, doldora de automatisme și absolut lipsită de umor.

Noaptea lui Iuda nu se oprește la existența dublă a lui Pavel Samsonov și a șefei sale. Intriga se ramifică tentacular, detaliile se aglutinează la nesfârșit, apar mereu coincidențe revelatoare, figuri monstruoase și victime inocente, totul într-un melanj care contrabalansează, prin exces și risipă, starea de epuizare pe care o trăiește Samsonică. Îl recunoaște stupefiat pe unul dinte atentatorii de la World Trade Center, căci Suleiman Atta este de fapt Sulică Ață, băiatul cu care juca fotbal în curtea școlii, jumătate român, jumătate arab. Întâmplător, îl reîntâlnise în anii '90 la Londra, suficient pentru ca Serviciile Secrete să îl ia în colimator pe ziarist și să-i provoace o revoltă stupidă: cu un gest tragi-comic, face el însuși pe teroristul, e anchetat, scrie declarații peste declarații, pagini care ar putea alcătui – printr-un joc textual abia sugerat – chiar **Noaptea lui Iuda**. Cu o fertilitate negativă dusă la extrem, epicul traversează coridoare din ce în ce mai întortocheate, deși senzația de saturație ficțională începuse deja să își facă simțită prezența. Manifestările Răului sunt explorate în formele lor cele mai neașteptate, atingând, printre altele, destinul unui preot adesea vizitat de ziarist. Nicolae Herineanu fusese în diplomația Bisericii ortodoxe, dar s-a retras departe de lume și e adânc tulburat de viziuni apocaliptice. Nu e singura linie narativă care se intersectează cu trama principală a cărții. Un gropar cu studii de artă, Manuel Cincu, sfârșește sub ochii lui Big Brother, după ce - cu o logică necruțătoare – completase segmentele goale ale istoriei. De ce ar avea un astfel de personaj încredere în Pavel Samsonov și Cornelia? Dintr-un singur motiv: "Ca și mine, sunteți singuri, bolborosi el. Știți atunci ce tociță bună e singurătatea, ascute simțurile, gândurile, te poate face din om neom, un înger sau un monstru. Mai ales când ai pierdut tot și ești la limita supraviețuirii, atunci se întâmplă minunea." Cele șapte turnuri ale Satanei, desfășurate în arc de cerc din Niger până în Urali, legătura dintre 21-22 decembrie și ștergerea icoanelor ori Fiara cu cap de măgar vin să întregesc tabloul **Noptii lui Iuda**, strivitor prin abundență, dar bine strunit ca expresie.

Chiar dacă Pavel Samsonov proiectează asupra întâmplărilor derivate din drama turnurilor gemene un lung șir de semnificații, transformând hazardul într-un proces inevitabil, excesul de semnificație (ocultă) nu șterge, ci mai degrabă potențează **conștiința risipei**. Aici se află, cred, miza cărții lui Dan Stanca. Haosul este prea aproape și mult prea puternic iar realitatea, caraghioasă și tragică, e forma de proliferare a Răului. Inclusiv realitatea textului îi preia ecoul: scriitorul este în egală măsură vinovat, atâta vreme cât e și el inspirat de răsufllarea zeului cu cap de măgar. Iar faptul că, în finalul romanului, Ben Laden dă cu aspiratorul în Turnurile reconstruite rămâne o secvență oarecare, pusă cu totul în umbră de dimensiunea cosmică a Răului.

Cu o puternică notă personală în peisajul romanului românesc din ultimii ani, **Noaptea lui Iuda** redefineste raportul dintre ficțiune și confesiune. Dintre detașare și implicare afectivă. În pofida unor lungiri supărătoare și a nodurilor ce leagă între ele nenumărate fire narrative, pulsul cărții își păstrează cadența. Iar din **Noaptea lui Iuda** se decupează, vie, imaginea unui timp (sin)ucigaș, perforând retina celui care – devorat de neliniști și nevroze - încă mai vede.

VOLUPTĂȚI SECOND-HAND

ALEXANDRU BUDAC

O recomandare criptică – nu știu cât de autentică – de la Pascal Bruckner, o dedicație Dirigii și un citat din Hitler. Așa te întâmpină *Urbancolia* lui Dan Sociu, "egoproza" menită a mă descumpăni total în această vară. Roman, pagini de jurnal, meditații de blogger furios, scrisoare adresată autorului *Lunilor de fiere*, fantezie pornografică, autoironie împinsă până la grotesc? Greu de spus.

În primul rând, m-au intrigat cele câteva rânduri pe pagină care cuprind, în medie, cam șase cuvinte cu corp de literă mai mult decât generos, spațiile frecvente între paragrafe, paginile albe dintre capitole, fotografiile (de proastă calitate) cu momente imortalizate în perioada comunistă. Toate lăbărtează chinuit o proză ce se poate citi din mers. Cel de-al doilea lucru care m-a intrigat a fost citatul din Hitler. Inițial m-am gândit că poate e vorba de un fals citat, și că nu mă prind de poantă. Întrucât n-am *Mein Kampf* în bibliotecă și nici *Triumful Voinței* de Leni Riefenstahl în videotecă, m-am apucat să-l caut pe Internet. Nici mie nu-mi venea să cred ce tastam în motorul de căutare. Ei da, l-am găsit, puțin diferit de mottoul lui Dan Sociu, dar era acolo. Așa că am presupus că trebuie să existe vreo legătură între sinistra sentință și conținutul *Urbancoliei*. Și această presupunere s-a dovedit eronată. Nu există nici o legătură și nici măcar vreo intenție parodică.

Presupun că Dan Sociu a vrut doar să ne atragă atenția, înainte să-i citim textul, că și-a propus să atace toate tabuurile imaginabile. Indiscutabil, orice autor are dreptul să-și aleagă citatul pe care-l consideră cel mai potrivit pentru cartea sa, dar între text și cuvintele alese spre a-l deschide trebuie să existe dacă nu o firavă afinitate, atunci măcar o convingătoare relație de exclusiune. Un citat din Hitler selectat doar pentru că e din Hitler și are toate șansele să sară-n ochi ori să irite tot prost gust se numește. De altfel, cu fiecare pagină, mi-a fost tot mai clar că Dan Sociu a ținut morțiș să scrie romanul *hard-core* definitiv, povestea blazatului profesionist, apologia onaniei, satira politică șugubeață, autoportretul poetului la beție, mimând tot timpul detașarea jemanfișistă a autorului ce se joacă cu publicul său și cultivând zâmbetul condescendent ("Nu-i așa că m-ați luat în serios, când eu, de fapt, făceam mișto de voi ?").

Urbancolia surprinde câteva episoade disperate din viața personajului Dan Sociu, poet ieșean, încă virgin la aproape treizeci de ani, care locuiește cu mama văduvă într-un bloc mizerabil. Se pretinde cinefil (deși ortografiază "Goldbloom" numele actorului Jeff Goldblum), speră că-i va surăde cândva o stea norocoasă dinspre vreuna din echipele de filmare mereu prezente în clădirea unde lucrează, este prieten cu Bruckner, căruia îi scrie mailuri ambigue, bea vodcă, fumează enorm, se masturbează cu regularitate înainte de culcare, se uită abulic la televizor și are

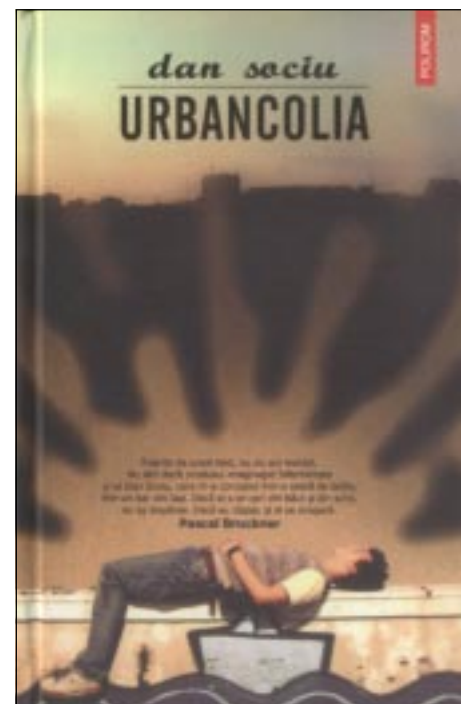
niște fantasmе teribile despre felul cum au copulat părinții lui când l-au conceput, pe o saltea ce încă mai păstrează miasma enurezisului său prelungit. În plus, ține morțiș să ne tot aducă aminte că textul pe care-l citim e scris "cu laptopul fierbinte pe coaie." Nu știu dacă Dan Sociu consideră că ar trebui să simți ceva deosebit, în calitate de cititor, când ți se comunică o asemenea informație, dar mi-e limpede că acceptarea limbajului său face parte din regulile jocului. Ai de ales: continui sau închizi cartea. Nu sunt deloc purist, însă cred că după atâtea secole de literatură, de artă erotică, în general, putem distinge cu destulă siguranță între șocant și greșos, între ceea ce e îndrăzneț și ceea ce e gratuit, între biciuire a emoțiilor și exhibiționism disperat, între ingeniozitate, chiar perversă, și pornografie, între nonconformism și vulgaritate. *Urbancolia* reușește performanța de a bifa fiecare al doilea termen al polarităților menționate, ceea ce nu e puțin lucru. Așa că am continuat să citesc până la capăt.

Cea mai mare parte a narațiunii se concentrează pe triumghiul amoros format de povestaș, Diriga și iubitul ei spion. "Diriga" e porecla șefei redacției unde lucrează personajul Dan Sociu, caricatura unei femei fatale, o *dominatrix* venală, cu ambiții profesionale mari, pe măsura problemelor și frustrărilor cunoscute în prima parte a vieții, într-un sumbru climat muncitoresc. În vreo trei-patru pagini sunt expediate atât critica socială, cât și motivația psihologică a personajului. Diriga este o sadomasochistă înveterată, care nu dă biciul din mână pe contactul sexual degradant. Ea are o filosofie proprie despre preludiu și cunilingus, filosofie ce se tot reia, cuvânt cu cuvânt, la fel de insistent ca povestea cu laptopul fierbinte.

La un moment dat, firul aventurii amoroase e curmat brusc, după un alt motto, de data asta din Lou Reed, și începe o lungă înșiruire de evenimente fără nici o noimă, petrecute în comunism. Am crezut că au încurcat editorii și tehnoredactorii paginile a două cărți, dar nu, ceea ce citeam era un lung e-mail adresat scriitorului Pascal Bruckner, cu fotografii de șoimi ai patriei și femei militar cu arma la piept, în *attachment*. Nu apuc bine să mă dezmeticesc, că Diriga revine în prim-plan cu picioarele ei interminabile și gura-i slobodă. Iubitul spion le deschide, ei și lui Sociu, un post de televiziune gen OTV care începe bine și sfârșește prost în urma unui scandal cu fiul unui demnitar PRM. Spionul american rezolvă problemele cu teroriștii din Orientul Mijlociu, iar în timpul liber îi împărtășește amozulului ieșean toate secretele din CIA și tot ce se ascunde în spatele unor grandioase teorii ale conspirației cu justificarea "...dar cine ești tu ? ...iartă-mă că ți-o zic: un nimeni ... cine o să te creadă ?" În absența americanului, Diriga și Sociu nu fac sex, ambii sunt virgini, capabili doar să-și susure porcării la ureche.

In fine, încă o serie de masturbări triste, o dublă dezvirginare pe mormântul lui Gheorghe Istrate – palidă copie a unei neconvingătoare scene de amor pe mormântul lui Bataille, din *Hoții de Frumusețe* –, urmate de scandal la OTV, pardon, CoCo TV, și de dispariția Dirigii. Drept consecință, Sociu scrie un volum de poezie, îl lansează cu succes la Polirom, Sociu își amintește de mama lui, apoi, în bar, o grasă "cu ochelari și cu ciorapi de plasă" îi sare în brațe, Sociu aduce mulțumiri de încheiere lui François Truffaut, David Cronenberg, Baudrillard și Jakob Böhme (să ne intre-n cap că respectă copyright-ul!) și gata.

Recunosc că am rămas fără cuvinte. Mai rar mi-a fost dat să citesc un text atât de lipsit de logică, fără o brumă de imaginație și stil.



CĂRTUREȘTI ÎȘI FACE OGRADA ÎN PLAI

A treia ediție de Plai (festival încoronat anul trecut cu premiul Charlemagne pentru cel mai bun proiect multicultural din România) găsește și librăria-ceainărie înăuntru. Oferta noastră culturală pentru evenimentul de la Muzeul Satului Bănățean e următoarea:

Labirint cu strigoi. Scurt tratat de vampirologie – sâmbătă, 13 septembrie, ora 19 (Casa Cărturești)

Otilia Hedeșan (prof. univ. dr. la Universitatea de Vest din Timișoara, cu un doctorat despre strigoi) vine într-o zi de 13 (fără nicio încărcătură superstițioasă pentru populația din mediul rural) cu o prezentare acaparantă despre fantome și obiectele care le pun pe fugă. Dacă nu ați aflat de sacul cu mac strecurat în sicriu pentru ca strigoiul (considerat prost) să nu mai aibă timp pentru ieșit afară, de la atâtea numărât de boabe, sau de intimidările ultime - scatologice - ale urmașilor rămași în viață pentru "rușinarea" fantomei și izgonirea ei, ar fi bine să nu lipsiți de la întâlnire. S-ar putea să vorbim și despre moroi din Oltenia, laolaltă cu practicile care au scandalizat România pe TV, să aducem un povestitor veritabil, martor al existenței strigoilor, și să prezentăm, într-o expoziție trăznet (fulger) obiecte de intimidat fantomele.

Ilustrațiile, în cărți – sâmbătă, 13 septembrie, ora 20.30 și duminică, 14 septembrie, ora 19 (Casa Cărturești)

Ilustrația de carte are o prea scurtă istorie în România și, pe nedrept, o prea mică atenție îndreptată asupra-i. E adevărat, nici cei care o fac foarte bine nu sunt numeroși. Livia Coloji, artistă cu rădăcini de Timișoara, se înscrie în clubul restrâns și admirat al ilustratorilor cu mare har și succes, care pot da "lecții" de măiestrie. În cele două serii de Plai, sunt așteptați pe prispa Cărtureștiului ilustratori talentați și nedescoperiți, dar și public interesat de discuții libere (neștiințifice) pe următoarele teme: de ce iubim ilustrațiile? (sâmbătă), de ce facem ilustrații? (duminică). Va fi un workshop cu carioca în mână!

Plai cu povești – sâmbătă, 13 septembrie, de la ora 16 și 17, duminică, 14 septembrie, de la ora 17 (Casa Cărturești)

Cărturești a pornit în urmă cu un an o campanie de ascultat povești, la aburul ceștii de ceai și în tolăneală pe mici-mari perne colorate. Aventurile eroilor și supereroilor au avut în tot acest timp mai mulți povestitori – librării Cărturești, în primă fază, apoi pe jurnalista Laura Călăceanu (într-o ediție festivă, de Crăciun), la un moment dat în povești a intrat actrița Paula Maria Frunzetti, iar acum e acolo Ildikó Antal – care a venit nu numai cu vocea, ci și cu simpaticele ei creaturi de pluș. De-atunci și până acum nu ni s-a schimbat nimic în intenții: dacă reușim fie și pe un copil să-l apropiem de povești, să-i colorăm lumea cu ele, avem de ce să continuăm. Ieșirea în Plai precede un festival al poveștii (în mai multe limbi) ce va fi organizat la toamnă, în Cărturești.

Street Delivery la Village Museum – sâmbătă și duminică, non-stop

Pentru cei care nu au auzit (încă) de Street Delivery, de ambițiile unui festival cu miză civică, aducem în Muzeul Satului Bănățean fotografii de pe o stradă zurlie. Ele pun bine în lumină "nebunia" festivalului: senzația și încrederea că se poate influența o administrație locală, până într-acolo încât să transforme un centru istoric prețios și înecat de eșapamentul mașinilor într-un liniștit loc de promenadă, cu piste de bicicliști, clădiri îngrijite de-o parte și de alta, alei refăcute, gazde largi pentru multe întâmplări artistice. În vara viitoare vom livra a treia ediție de Street Delivery, iar ideile bune, alături de partenerii entuziaști, pot face casă solidă ... în ograda noastră mică.

COSMIN LUNGU

SCRISUL, CA O INCIZIE

IONUȚ IONESCU

În contextul actual literatura este martorul propriei reprezentății, de multe ori neputincioasă, în a se sustrage unor convenții, dar problema e una de recondiționare (voi mai folosi acest termen) a legăturilor cu lumea pornind de la o miză personală, un joc al imaginii, de fapt. Modul în care îl regăsești pe celălalt în scris, nu atât ca cititor potențial, ci mai mult ca un alter-ego textual, hotărăște asupra autodepășirii și atunci, scriind, nu îți mai administrezi numai un tratament compensatoriu, confundându-te cu biografia, ci încerci să creezi senzuri, senzații și, ce e mai important, să le descifrezi. Din generația tânără puțini își propun, ca să nu spun că își riscă experiența personală, o înțelegere, cuprindere progresivă a simțurilor (mai ales în poezie), ca un film în care ești regizor și actor în același timp. În relația cu lumea poetul urcă și apoi coboară înspre adâncimi trei trepte: instinctele, senzații a ceva ca o cosmogonie ratată, limbajul, o palidă trezie, astfel cuvântul se dovedește insuficient în a conține acele senzații, și o poveste a lumii, un mit personal. Abia pe ultima treaptă începi să vezi, ca o panoramă, o viziune asupra celorlalți, să îți dai seama că povestindu-te ești povestit, văzut la rândul tău. Nici o poveste nu e definitivă, aici e poezia, în eșecul unei finalități a imaginii care să obiectiveze sensul, să îl închidă în concretețea primei senzații. În lumea informației sensurile se confundă cu reprezentarea lor. Altfel spus, trăim în umbra evenimentului, dar ne lipsește răgazul necesar pentru a-l realiza, a-i decipta semnificațiile istorice sau imediate, într-o poveste despre noi și lume.

La Claudiu Komartin emergența realului în scris e frapantă adesea, dar și scufundarea scrisului în real, ca o incizie, evenimentul, imediatitatea lui încarcă profanul cu sens metafizic, depășindu-l, dar reprezentarea nu are un text, o poveste. Poetul revine prin limbaj, un discurs personal, în prezent pentru a-l descifra și propune un alt scenariu existențial în locul evenimentului brut. De fapt, salvează emoția înainte ca lucrurile să se producă în realitate sau în scris, în timp ce adevăratul scenariu rămâne nescris: "așa mă imaginez /în nopțile de convulsie și insomnie: Quasimodo/ dezmoștenit prinț parizian,/vibrând/la atingerea poemelor incendiare ale iubirii./ vis cu arlechini, cu vitralii și cu dans/la tulpina catedralei fără sfârșit/ de parcă nu pantera aceea liliachie/din Jardin des Plantes/ pe jumătate fiară, pe jumătate carne vegetală/ de parcă nu florile mari, mătăsoase/ de fosfor/cu care-mi acopăr zilnic obrazul hidos/de o nedisimulată noblete acidă/de parcă nu frații gargui, ciobiți puțin./frumoși și neclintii/ca niște hermeși de marmură."(Claudiu Komartin, **Păpușarul și alte insomnii**, Ed. Vinea, București, 2007, p. 11). O suprarealitate a cotidianului te face să confunzi semnificațiile cu obiectele: "astfel/ sub o lună cât craniul desprins de corp al unei maimuțe/în mine se strâng nebuni și copii/ca într-un clopot de sticlă prin care moartea/privește - întotdeauna altfel/ decât cum se obișnuiește să vezi - un tigrul/în gura unui crin tânăr/ decapitat."(idem, ibid., p.12); imaginea are o dimensiune absurdă și supraîncărcată de "sens": "cineva s-a strecurat înăuntru/în timp ce dormeam/vorbește în idiș are obiceiuri ciudate/și o carapace neagră/străluci-

toare."(**Arătarea asta e poate chiar Franz**, în id., ibid., p.14). Între semnificat, o recuzită a obiectelor în spatele unei scene într-o piesă fără regizor, și semnificat se produce prin scris o disoluție a diferențelor, o tulburare rimbaldiană (în registru post-modern) a simțurilor. În fapt, în poezia lui Komartin, pe final, în cezura care le separă, le rupe de imediat, semnificațiile se salvează și se adâncesc, e un liric expansiv ascuns uneori în prozaism sau în imagini fruste, șocante. Finalitatea versului, așa cum vom vedea, e dictată de resorturi intime, declucuri care depășesc autobiograficul și se duc înspre un celălalt ca ipostază (de)mistificată a eu-lui.

Omitologie proprie se exorcizează de reflexele personale și își descoperă mișcările inconștiente ca niște urme în timp ale unei psihologii de fapt, abandonate în proiect. Astfel, respingerea sensurilor posibile, negarea lor, e o distrugere a realității evenimențiale prin scris. Dar viziunea răzbate la final printr-o altă (supra)realitate, recompusă morbid, un soi de estetică a urâtului crud, fragil, așa cum vedem în Păpușarul: "dospește aici spaima aia veche/fără de care la răsăritul soarelui nici carnea/nu s-ar mai scutura de pe oase/precum polenul."(id., ibid., p. 42); o fragilitate goală ce trebuie umplută cu ceva nou, creat, din interior: "vino cu spaimile tale cele mai negre/lepește-le de buzele și de spaimile și de spaima mea/trebuie să încheiem o alianță nouă/altfel/ca să umplu cu ceva golul/nu îmi rămâne decât să mă apuc iar să dorm."(id., ibid., p. 43). Limitele biografice fac din semnificație o escatologie patetică a imaginii; o secvență autobiografică face trecerea între o mitologie artificială (auto)impusă, a civilizației actuale și o psihologie în derută, un altul prin poezie trebuie să revină la sine: "Civilizația occidentală se întinde de la gura /fumezândă a țevii tancurilor ce asediază Basra/până la carena ascuțită ca o lamă de baionetă/a cărucioarelor din supermarketurile capitaliste./O injustiție mai adâncă decât iadul/ ne prăvălește înapoi/în pântecul mamei noastre fatale Irodiada,/în palmele bunului nostru tată Adolf!"(**Aici odihnește**, în id., ibid., p. 53).

Într-un proces discret, o asceză lirică a depresiei, poetul construiește, instinctiv aproape, scenarii, viziuni alternative, renumește lucrurile: "Am ridicat de unul singur piatra de moară/în cătunul de la marginea mării./ Era un sat frumos și bogat ca o groapă neagră./M-am alăturat locuitorilor săi. Eram scroafa/pe care toți o așteptau. I-am învățat să mă iubească/și apoi le-am spulberat locuințele. I-am alungat chiuind./Și groapa neagră a devenit casa mea./În jurul gropii am ridicat ziduri înalte. Ziduri/străbătute de instinctele sângelui meu cleios și fierbinte de scroafă."(**Scroafa**, în id., ibid., p. 64). [...] În altă parte, în **Cercul domestic**, limbajul este voit prozaic, viziunea alternativă creează dezechilibre, o psihologie în negativ, tușe stranii prin care se fortează neobișnuitul, manifestarea care să șocheze, să vibreze: "cu trecerea timpului îmi descopăr corpul tot mai/depart de mine/carnea mării atârnă deja flască și rece ca un șirag/de perle/ pe piele cicatrici și cheaguri înlănțuite precum lichenii/în așteptarea unui cutremur ce-o să mă îngroape/de viu/într-o noapte"(**Poem**, în **Cercul domestic**, Ed. Cartea românească, București, 2005, p. 12).



Constantin Flondor, Peisaj, Cuptoare 2008

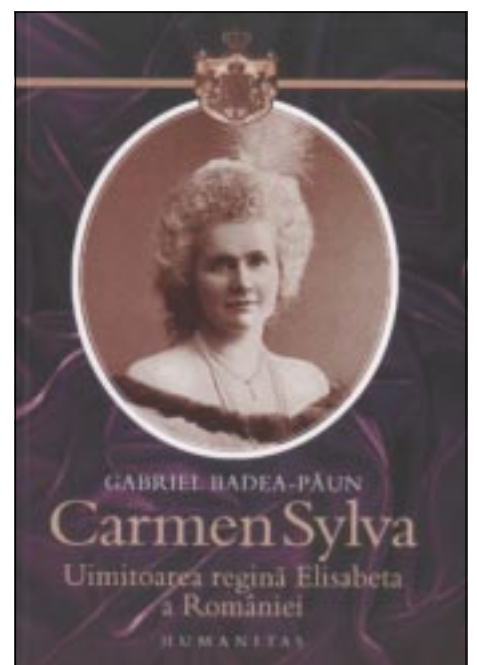
Poetul este personajul principal din propriul scenariu, încearcă să își creeze și să înțeleagă simultan metafora simțurilor ca pe un text unde nivelurile se suprapun, se echivalează într-o direcție: "sunt la fel de slab și de confuz ca și tine/iar trupul meu este frământat periodic de spasme/și de boli misterioase/fără ca asta să îmi ofere avantaje notabile/aș fi putut scrie versuri într-un dialect recent dispărut/dar știu că sunt slab/ neștiutor/și credul/nu trag nici o învățătură din eșecurile sociale/nu am în ce să cred/ nu știu ce să mai inventez ca să fiu sigur că prind și/ziaua de mâine/unde s-a scurs toată puterea noastră, prieteni?"(**Locuri străine și reci**, în id., ibid., p. 54). E totuși o direcție nesigură, mai mult imaginea unui spațiu securizant, exhibit poetic prin masca simțurilor în exterior, într-un contact abia sesizabil, fulgurant cu celelalte personaje din piesă, mânuite tot de autor: "Lucrurile despre care nu se poate vorbi - /când, înspre ziuă, lumina difuză/începe să ne separe de ziduri./ridicând în *slow-motion* cortina/de pe toate aceste obiecte și vorbe vlăguite/ ce așteptau parcă îngropate-n nisip /iar eu, picotind în uitare, trebuie că le par/celorlalți, un biet neputincios/înfășurat în piei de vițel..."(**Lucrurile despre care nu se poate vorbi**, în id., ibid., p. 55).

Se poate aluneca astfel de la luciditate la o nebulă textuală în absența unor repere, imagini salvatoare ale conștiinței întredeschise în noapte: "capul începe să mi se scufunde - încetul cu-ncetul/și muzical - prin coridoare tot mai întortocheate, /din care nimeni nu scapă - deci nu-ți rămâne/ decât să deprinzi umilința, cu pașii cei mai mărunți/și mai albi - ca-ndată să îți auzi inima poticnindu-se./precum o bilă scăpată pe scări, în noapte."(**Poem**, în id., ibid., p. 56).

În lumea lui Komartin realitatea poetizată sau poezia realului inflammat prin simțuri și apoi recreat, descifrat, uneori cu naturalețea unei imprecății, invective, cu tonalități de rugăciune, e ca o simfonie cântată de o orchestră improvizată de amatori, dar încercând să facă pe dirijorul, poetul își asumă singur, în fața publicului (in)succesul reprezentației.: "Până unde vei fi alături de mine?/Pe țăr-murile nordice e liniște/cuvintele și-au pierdut orice sens/iar tinerețea mea se oglindește într-un sânge/mai tulbure./Mă vei salva de ei?/Mă vei salva de mine?De-acum sunt doar o formă neclară, un colț de stâncă/sau o grădină scufundată în mare..."(**Scrisoare către mama**, în id., ibid., p. 58).

(fragmente)

NOU la HUMANITAS



TIMPUL RESTITUIRILOR NECESARE

MARIUS MARGEA

Volumul de *Interviuri eminesciene* pe care criticul și istoricul literar Alexandru Ruja îl face să vadă lumina tiparului la Editura Universității de Vest din Timișoara, face parte dintr-o serie de cărți-document care pot fi încadrate în categoria *restituirilor necesare*. Realizate în 1989, aceste interviuri au fost publicate la acea vreme în revista *Orizont*, marcând atunci *Centenarul Eminescu* și, totodată, spera criticul, finalizarea *Integralei Eminescu*. Din păcate au mai trecut câțiva ani până când ea să poată fi pusă la dispoziția cercetătorilor. De aceea, cu îndreptățire afirmă criticul în *Argument* că, "Atât de lungă în timp, de sinuoasă, de problematică și de dificilă a fost editarea operei eminesciene într-o ediție critică integrală, încât se poate vorbi de un adevărat roman al ediției Eminescu."

Acest volum, care adună în paginile sale opiniile unora dintre cei mai autorizați specialiști ai eminescologiei precum Dimitrie Vatamaniuc, George Munteanu, Edgar Papu, Gavril Istrat, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ioana Em. Petrescu, Iosif Cheie-Pantea, Constantin Ciopraga și Gheorghe Bulgăr confirmă, încă o dată, vocația de istoric literar a lui Alexandru Ruja. Prin studiile sale publicate până acum autorul acestor *interviuri eminesciene* s-a impus atât în spațiul criticii cât și în cel al istoriei literare cu studii ce cuprind *Valori lirice actuale* (1979), teoretizează importanța *părții* în ansamblul *întregului*, *Parte din întreg* (1994 și 1999) sau propun noi perspective în abordarea *Literaturii prin vremi* (2004) incitând la perspective hermeneutice distincte în *Printre cărți* (2006).

Dacă a doua parte a studiului, *Literatura prin vremi*, se intitula *Printre critici*, iată că de această dată Alexandru Ruja se află din nou în spațiul criticilor, cu scop concludiv de această dată, miza acestor nouă interviuri fiind aceea de a face bilanțul unui veac de studii eminesciene în spațiul românesc și, totodată, de a încerca să întrevadă auspiciile sub care se va organiza eminescologia anilor viitori.

Setul de întrebări pe care Alexandru Ruja îl propune partenerilor săi de dialog direcționează discuția pe următoarele coordonate: perspectivele pe care *Integrala Eminescu* le oferă cercetătorilor din zona eminescologiei, întrebări legate de începuturile preocupării celui interviuat pentru textul eminescian, discutarea unor concepte-cheie pe care respectivul cercetător le-a promovat în studiile sale în legătură cu opera eminesciană, urmează apoi o întrebare referitoare la responsabilitatea exegetului în general față de opera eminesciană, întrebarea putând fi corelată cu cea referitoare la receptarea lui Eminescu în lume, rămânând apoi de răspuns la o altă chestiune, cea a actualității

eminesciene și, nu în cele din urmă, fiecare critic și istoric literar este chemat să își exprime opinia în ce privește importanța Transilvaniei în devenirea poetului și a liricii sale.

Primul interviu, cel cu Dimitrie Vatamaniuc, se axează asupra laboratorului editării *Integralei Eminescu*, editorul evidențiază dificultățile care au apărut în timpul realizării volumelor colecției, ele ținând de varii domenii de la descifrarea textului până la stabilirea paternității unor articole din zona publicisticii; totodată cercetătorul insistă asupra importanței publicisticii în contextul creației eminesciene ea fiind cea care "demonstrează *organicitatea scrisului său*." George Munteanu își manifestă și el optimismul în ce privește deschiderile pe care editarea *Integralei Eminescu* le va aduce în planul cercetării. "va fi o înnoire de perspectivă pe termen lung. E cu puțință chiar un șir întreg de *mutații* – în funcție de talentul investigatorilor [...] de o pregătire a lor pe măsură, pluridisciplinară"

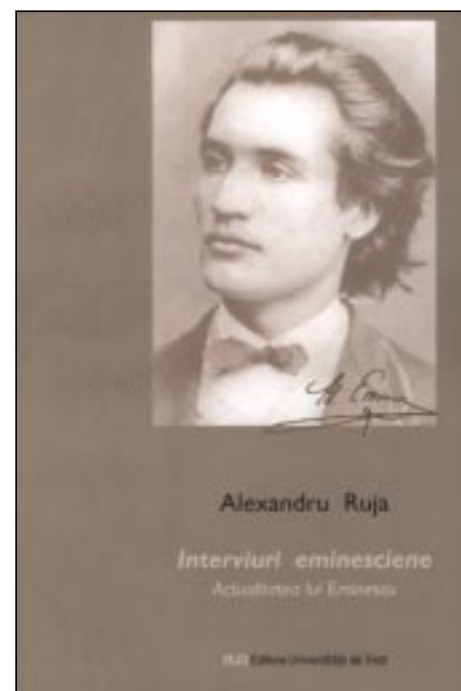
Pentru teoreticianul *aproapelui* și *departelui* în opera eminesciană, "responsabilitatea față de Eminescu înseamnă a adopta propria-i seriozitate și conștiinciozitate nu numai când vorbim despre el, ci despre orice detaliu privind cultura noastră. Edgar Papu, rămânând fidel opiniilor sale protocroniste, vede actualitatea lui Eminescu realizându-se în anticipările secolului XX pe care opera poetului le subsumează. Profesorul Gavril Istrat de la Universitatea din Iași pledează pentru importanța realizării unei bibliografii a tuturor studiilor dedicate operei poetului în vederea facilitării demersului exegetic al celor interesați. În opinia Zoei Dumitrescu-Buşulenga, Transilvania ocupă "un loc de maximă importanță în formarea nu atât a profilului de scriitor în personalitatea lui Eminescu, cât a gânditorului politic și mai cu seamă a patriotului." Această influență fiind urmărită de cercetătoare și la nivelul creației artistice precum în *Geniu pustiu*, concluzia fiind că între Eminescu și Transilvania "A fost o legătură de foc!"

Pentru Ioana Em. Petrescu "de un veac încoace, vârstele eminescologiei coincid cu vârstele culturii române". Teoreticianul *modelelor cosmologice* eminesciene discută analiza dihotomică a liricii poetului pe direcția modernității, respectiv a romantismului, considerând cele două direcții ca fiind coexistente în opera poetului, deși soluția postromantică exista latent încă din 1872 în creația eminesciană. Actualitatea lui Eminescu este văzută de Iosif Cheie-Pantea "În capacitatea operei sale de-a ne revela propriile neliniști, a ne conștientiza sensul existenței noastre în lume. Altfel spus, actualitatea lui Eminescu este aceea a marilor spirite universale, a *Ideilor* care, deși identice lor și în esență, au forța ipostazierilor concrete

în contextul fiecărei epoci." Discutând receptarea lui Eminescu în lume Constantin Ciopraga printr-o comparație cu Ibsen, Strindberg sau Selma Langerlöf spune că "în cele din urmă nu *limba* de circulație intensă ori restrânsă decide soarta universalității", ci "hotărâtor e modul în care o operă aduce o viziune cu repercusiuni general umane."

Amplul interviu cu Gheorghe Bulgăr, încheie seria de nouă dialoguri ale criticului și istoricului literar Alexandru Ruja, afirmând, printr-o parafrază călinesciană că "Eminescu a lăsat [...] o mare dâră sonoră de foc pe traiectoria lui cosmică și [...] de aceea este mai prezent ca oricând în mintea și inima românilor de pretutindeni."

Concluzionând, putem afirma că volumul de interviuri semnat de Alexandru Ruja are marele merit de a readuce în discuție problema actualității lui Eminescu, fiind în același timp, un important document pentru cei care vor să se ocupe de principalele direcții în critica eminescologică onorându-l



ALEXANDRU RUJA
Interviuri eminesciene. Actualitatea lui Eminescu
Editura Universității de Vest, Timișoara, 2008, 130 p.

atât pe autorul acestor interviuri cât și pe distinșii săi parteneri de dialog, parte dintre ei prea devreme trecuți în lumea umbrelor.

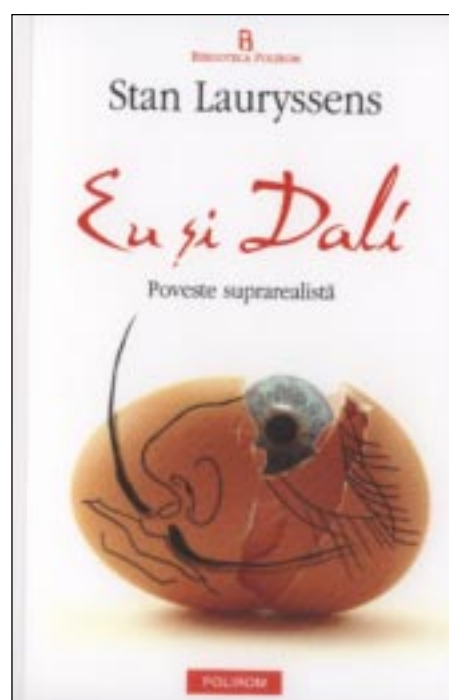
"A CINCEA ROATA LA OPT ANI"

Emisiunea de televiziune **A cincea roată**, de la Analog TV Timișoara, realizată și moderată de scriitorul Robert Șerban, a împlinit, în 28 august a.c., opt de ani de existență neîntreruptă. Difuzată săptămânal, sâmbăta de la ora 21 (în reluare duminică, de la 22,30, și luni, de la 17,30), **A cincea roată** a prilejuit, în cele 400 de ediții de până acum, întâlnirea telespectatorilor cu peste 700 de personalități din lumea literaturii, teatrului, artelor plastice, filmului, muzicii, teologiei, filosofiei, politicii, istoriei, diplomatiei, medicinei, arhitecturii, economiei, jurnalisticii etc.

În anul 2005, Robert Șerban a publicat, la editura "Humanitas", cu titlul "A cincea roată", 15 dintre dialogurile sale de la Analog TV.

Prima emisiune din cel de-al nouălea an, care se va difuza sâmbătă, 6 septembrie, le va avea ca invitate pe Adriana Babeți și Alina Radu, coautoare ale volumului "Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism", apărut la editura "Polirom" sub îngrijirea lui Dan Lungu și Radu Pavel Gheo.

NOU la POLIROM



PASAJE

OTILIA HEDEȘAN

Dragă Otilia, țara despre care îmi povestești seamănă nesperat de mult cu a noastră. Dacă mai adaugi că ceea ce se petrece acolo te face să te simți european, drumul până în Ucraina face toate eforturile și toți banii. — Cam aceasta e esența mesajelor pe care le-am primit în ultimele zile, după întoarcerea mea din Ucraina.

De fapt, ca să fiu sinceră, de data aceasta m-am întors atât de la marginea Ucrainei, încât aparatele ceva mai puțin scumpe ale tinerelor mele colege, Corina, Monica și Nicoleta, nici măcar nu au apucat să primească mesajul *Welcome to Ukraine!* al vreunei rețele de telefonie autohtonă. Atât de de la marginea Ucrainei, încât nu a fost zi ori loc din care să nu văd vreun edificiu ori altul din Sighetul Marmăției pe care să-l pot lua drept reper, ca să recunosc drumul...

Însă, chiar astfel stând lucrurile, jumătatea de kilometru ori mai puțin pe care o rememorez aici este chiar fâșia despre care am citit acum câteva decenii în *Riturile de trecere* ale lui Van Genep (varianta englezească din 1969, căci ediția franțuzească din 1909 era intruvabilă în România) că trebuie imaginată drept simbol major al *pasajului*. Peisajele africane ipotetice pe care mi le reprezentam la lectura acelor pagini celebre s-au estompat de-a lungul timpului, însă nimic nu a reușit să li se substituie decisiv până la acest ultim drum la frontiera româno – ucraineană. Ideea e că vreme de câteva zile am trăit halucinant exercițiul diferenței mișcându-mă, totuși, pe un spațiu extrem de restrâns și printr-un decor similar – repetitiv până la plictis. De la hotelul din Sighet în care am locuit până la casa Mărioarei Deiac, unde am tras în satul din Ucraina, nu cred să fie, în linie dreaptă, mai mult de un kilometru.

Și totuși, deși am documentat deja destule întâmplări cu neamuri trăitoare de o parte și de alta a Tisei, cu copii care treceau podul ca să facă școala la Sighet și pe care i-au prins clipele decisive ale istoriei de penetrat, deși am ascultat destule povești despre contrabanda cu sare peste râu, ori despre iubirile tănuite din cealaltă țară și am văzut fotografii cu domni simandicoși care erau funcționari la Ocna Slatina și veneau zilnic la serviciu din Sighet, astfel încât ideea că nu se poate concepe un mod de viață decât prin treceri regulate ale unui pod peste Tisa, prin parcursuri sistematice ale acestui traseu s-a desprins aproape ca o evidență, constatarea recurentă a clivajului care separă cele două locuri m-a uimit și m-a pus pe gânduri.

Bunăoară, era limpede pentru mine că domnișoarele de la recepția hotelului din Sighet nu au călătorit în viața lor mai departe de Baia Mare; hai să zicem că o excursie de plăcere ori de nevoie la Cluj putuse deveni un eveniment al vieții lor. Dimpotrivă, Mărioara s-a perindat de la Sank-Peterburg la Riga și Praga, de la Lvov, la Kiev, Chișinău ori București și, mai mult

decât atât, în fiecare zi poate privi, fie din micul chioșc din grădină, fie prin despărțitura dintre pomii din fața casei, trenurile cu perdeluțe la ferestre care pornesc direct ori cu legături încă clar memorate către cele mai multe din aceste destinații...

Problema e că domnișoarele de la hotelul din Sighet știu exact de câți bani mai au nevoie pentru a trece de cealaltă parte a pieței, la agenția de turism care anunță alb și fără să problematizeze că oferă călătorii în toate direcțiile, iar apoi afișează două panouri cu destinații vechi și noi în Spania, în vreme ce Mărioara mai evaluează situații echivoce privitoare la procurarea de invitații pentru vize, la obținerea vize, la plata acestora și, apoi, la cele mai profitabile mijloace de transport pentru a atinge anumite destinații... Dacă o avea chef să le atingă.

Călătoriile Mărioarei țin de domeniul trecutului, în vreme ce cele ale tinerelor funcționare din Sighet se prefigurează în viitor. Și, apoi, în vreme ce destinațiile celei dintâi sunt cu toate nord-estice, ale celorlalte se grupează în mod exclusiv pe direcția sud-vest. Paradoxal, ca și când mica porțiune a Tisei superioare ar fi o culme muntoasă care face ca râurile să se reverse care într-o direcție care în alta, în funcție de poziția lor pe pantă, frontiera aparent fragilă și poroasă care e azi cea care delimitează România de Ucraina desparte lumea în două părți. Una din părți gravitează către răsărit și stă imperturbabil cu fața către gerurile nordului, cealaltă nu mai are nici un dubiu că centrul lumii e undeva în Occident, poate spre Mediterana.

Dealtfel, mașinile pe care le-am văzut învârtindu-se prin centrul Sighetului au numere de Franța sau Spania, iar stăpânii lor arată a muncitori în construcții pe acolo. Dincolo de Tisa, la Apșa de Mijloc, bunăoară, Corina și Nicoleta au intrat în vorbă cu o femeie care construise, împreună cu familia sa, un bloc de douăzeci și cinci de nivele la Sankt-Peterburg...

Nu-mi este foarte limpede cât din acest clivaj se vede din interiorul acestei lumi. Nu știu dacă pentru micul traficant care trece Tisa de trei ori pe zi cu un bloc de țigări la vedere, dând *tradiția* de 1 RON vameșului ucrainean și tot pe atât celui român, frățește, ca să nu se supere nici unul nici celălalt, separația aceasta este evidentă. Mai probabil că nu...

Pentru cine depășește, însă, cei 50 de metri ai zonei de contrabandă semi-oficializată, diferențele nu încetează să apară. În mașina Monicăi, micul nostru grup transportă tot felul de lucruri care pentru prietenii noștri din Ucraina sunt de o stupizenie aparte. Ducem apă îmbuteliată în peturi; avem șervețele umectate de toate dimensiunile, calitățile și mărcile; avem spray-uri cu apă (Nora gazdei noastre, absolventă de Politehnică la Dușanbe, care știe cât de celebră e marca Vichy, aspiră adânc, de fiecare dată când apăs pe pulverizator, ca și când ar urma să simtă un parfum excelent și pretinde că e ceva cu totul deosebit chiar dacă revin, de fiecare dată, rușinată, cu



informația că pulverizez, de fapt, apă...), toate, pentru cazul că motorul Kama din casa Mărioarei va ceda la un moment dat, iar noi nu vom avea cum să ne spălăm. Bineînțeles că uriașul și solidul motor rusesc și-a făcut datoria...

Deîndată ce am apucat să despachetăm, am ales câteva pungi în care am colectat sânguincios, pe categorii, gunoaiile pe care urma să le facem noi înșine: aici hârtia, dincolo pungile, în al treilea loc metalul propriilor cutii de conserve... În final, după ce s-a asigurat că nu vrem să le luăm înapoi, Mărioara le-a aruncat pe toate în aceeași groapă și le-a dat foc, încălzind apa din baie pentru o vreme.

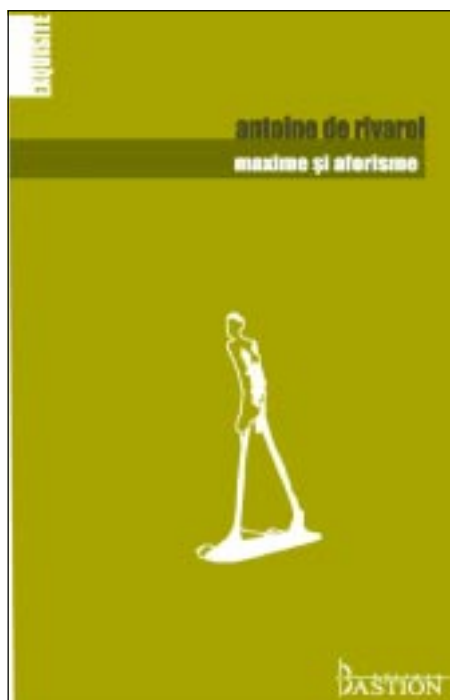
Senzația absolută am făcut-o, însă, circulând în mașină doar după ce eram bine încorsetate în centuri și cu farurile mereu aprinse. *Doamnelor, sunteți în Ucraina!* – ne-a rugat să conștientizăm preotul greco-catolic, el însuși misionar din România, care se laudă printr-o istorioară memorabilă cum

poate încălca orice regulă de circulație în Ucraina, în schimb dincolo (adică dincoace), măcar că îl cunosc toți polițiștii, cea mai mică apăsare pe accelerație l-a costat... puncte.

Estimez amuzată că semăn tot mai mult cu occidentalii pe care i-am cunoscut ca vizitatori ai României imediat după anii '90 și încerc să-mi imaginez, în consecință, cam ce or fi gândind oamenii cu care lucrez în Ucraina despre mine și despre lumea din care vin, o lume care se teme de murdărie, care e alergică la o groază de treburi, care își impune reguli și apoi se ține de ele ca și când ar fi sacre, o lume care călătorește pe unde nici cu gândul nu gândești și nu calcă pe unde ar fi firesc, care, desigur, pare tare ciudată și chiar exotică... Dealtfel, când nu-mi amintesc că sunt antropolog și eu cred cam același lucru despre oamenii pe care îi cunosc din Ucraina...

NOU

la EDITURA BASTION



ZILELE REGELUI

FILIP FLORIAN

Filip Florian (n. 1968, București) este unul dintre cei mai importanți scriitori din noua generație. În perioada 1990-1992, a fost reporter special la *Cuvântul*; între 1992 și 1995, redactor la biroul din București al postului de radio Europa liberă; între 1995 și 1999, corespondent al Deutsche Welle la București. Romanul *Degete mici* (ediția I, 2005; ediția a II-a, 2007) a fost laureat cu Premiul pentru cel mai bun debut în proză, acordat în 2006 de Uniunea Scriitorilor din România, Premiul de excelență pentru debut în literatură al U.N.P.R. și Premiul pentru cel mai bun debut acordat în 2005 de *România literară* cu sprijinul Fundației Anonimul. Romanul a fost deja tradus și publicat în Ungaria (Magvető, 2008), Germania (Suhrkamp, 2008) și Polonia (Czarne, 2008), iar în anul 2009 va apărea în SUA (Harcourt, 2009) și Slovenia (Didakta, 2009). La Editura Polirom a mai publicat, împreună cu Matei Florian, romanul *Băiuteii* (ediția I, 2006; ediția a II-a, 2007), de asemenea foarte bine primit de critica românească, roman care va apărea în 2009 în Polonia (Czarne).

După succesul pe care l-au avut romanele *Degete mici* și *Băiuteii*, Filip Florian revine cu o carte deja așteptată de critica literară și de public, un roman surprinzător, în care iubirea și prietenia, cu nenumăratele lor chipuri, străbat ultima jumătate a secolului XIX românesc. Dentistul berlinez Joseph Strauss părăsește Prusia în primăvara lui 1866 și îl urmează la București Carol I, abia urcat pe tronul Principatelor Unite. Data fiind iminența războiului în centrul Europei, călătoria e aventuroasă, dar compania motanului Siegfried (un fel de înger păzitor) îl ajută pe dentist să o ducă la bun sfârșit. Joseph descoperă un oraș cu ritmuri, intrigi și obiceiuri orientale, leagă o prietenie strânsă cu bărbierul Otto Huer și reușește, datorită banilor dăruți de principe, să deschidă un cabinet. Pasiunea lui pentru țirfe, schnaps, cărți și discuții nesfârșite se îmbină o vreme cu relația privilegiată pe care o are cu prințul. Îndrăgostit, motanul Siegfried scrie psalmi, în limba pisicească, pe spătarele scaunelor, în timp ce Joseph se lasă prins la rîndul lui într-o poveste de amor și o ia de nevastă pe Elena Ducovici, dădăcă în casa unui baron refugiat la nord de Dunăre, unul din pretendenții la tronul Serbiei. Înainte de-a se căsători și el (cu Elisabeth Pauline de Wied), prințul rupe brutal legătura cu dentistul berlinez, căutînd să șteargă orice pată din trecutul său. Băiatul lui Joseph și fata principelui se nasc în aceeași perioadă, tot cam atunci venind pe lume încă un băiat. Departe de palatul domnesc și foarte afectat de moartea miciei principese Maria, herr Strauss descoperă cu uluire că băiatul curvei oarbe, Petre, seamănă izbitor cu omul de pe tron. Secretul e apăsător, obsedant, dentistul alegînd să aibă grijă de acest copil fără știrea soției lui și a prietenilor. Într-un București care, de bine, de rău, a împrumutat ceva din înfățișarea orașelor apusene și care tocmai a ieșit de sub caftanul sultanului, căsnicia lui Joseph și a Elenei se rupe ca după o furtună pustiitoare. Sîrboica îl părăsește pe dentist, convinsă că Petre e copilul lui din flori și că Linca îi e țitoare. Herr Strauss cade în patima băuturii și are o încercare ratată de sinucidere. La 10 mai 1881, cînd Carol I e încoronat rege al României, motanul Siegfried izbutește, cu un nou miracol, ultimul, să-i împace pe stăpîinii lui și să limpezească lucrurile.

Lumînările fuseseră stinse de puțin timp, așa că, în aerul foșnitor, se distingeau numai tălpile cenușii. Pe urmă, cînd întunericul s-a diluat și n-a mai fost ca smoala, s-au văzut gambe și pulpele, dezvelite, încordate, încolăcite uneori, desprinse repede din strînsoare. În patul îngust, unde pînzeturile miroseau a levănțică, două picioare se legănau încet, iar alte două se arcuiiau pe deasupra lor, încercau să se atingă (cu gleznele, cu călcîiele), se lăsau pe spate și se înălțau către tavan, parcă ar fi vrut să rîcîie varul zgrunțuros. Curînd, legănarea aceea s-a întetit, mișcările largi au devenit zvîcnete scurte, aerul foșnitor din odaie a încetat să foșnească și a fost năpădit de răsufări apăsate, gîfuite, de un scîncet vag și, mai ales, de geamătul care creștea înfinit mai iute decît un aluat pus la dospit. Cearșaful s-a răsucit peste șolduri și, printre umbrele nopții, s-a zărit un popou alb care se zbătea nestăpînit (în sus și-n jos, înainte și înapoi, mai grăbit ca ticăitul ceasului de perete, un ceas cu cuc). Acoperind niște țipete subțiri, înăbușite, geamătul s-a umflat și s-a copt cît o ditamai pîinea, uriașă, în care se adunase drojdia unui an întreg. S-a așternut apoi sfîrșeala (ca la orice sfîrșit), barba nu mai zgîria pieptul plinut, se afunda în moliciunea lui, respirațiile își căutau cadența obișnuită, buzele tresăreau, umede, o mîină se odihnea pe o coapsă, părul lung

și lins stătea răsfirat. Clipele, destule clipe, s-au scurs așa, în delăsare, pînă cînd trupurile s-au desprins și au rămas întinse pe spate, apropiate, răsîndind un abur cald. Și, în aburul acela, nasul mic și cîrnă regăsit parfumul de care uitase minute întregi, unul fin, din flori de migdal, cum nu mai întîlnise, iar celălalt nas, corioat și puternic, a simțit din nou levănțica de sub așternuturi, n-a luat-o în seamă și, avid, uluit și nesătul, s-a desfătat cu aromele jilave ale corpului de femeie. Undeva în pîntece, ceva s-a strîns ca un arici și s-a întristat cînd ea s-a sprijinit în coate, s-a ridicat (cu mîna dreaptă pe spătarul unui scaun și cu stînga bîjbîind pe podele), a pășit de trei ori, a dibuit ligheanul din tablă, fără smalt, găleata cu apă și săpunul, s-a spălat mult și adînc, în tihnă și lentoare, s-a șters la fel, pe îndelete, și a alungat măcar pentru o vreme mirosul dintre pulpe, nici dulce, nici amar, poate acrișor. Imediat, dar nu chiar imediat, fiindcă secunde se dilataseră și timpul avea altă măsură, palmele femeii i s-au așezat una pe umăr și alta pe buric, au pornit să pipăie și să caute, au descoperit învelișul din piele de căprioară, cu șiret la gură și fir încrustat de jur împrejur, l-au scos încet, ca pe-o teacă, și l-au cufundat într-o fiertură de salvie, să se curețe și să rămîină moale. Degetele grijulii au apucat falusul năclăit și obosit, l-au îmbăiat, l-au alintat, l-au dezmiardat ca pe-un prunc și, cum nu



puteau să-l pună la sîn, au făcut loc țîțelor să-l cuprindă și să-l legene. În pîntece nu mai era un arici ghemuit, nici mîhnire, iar pruncul nu vroia să doarmă, deși părea ostenit. Cu sprîncenele lui groase, cu barba aspră și cu pomeții teșțiți, bărbatul a ales să-și aprindă o țigară de foi și să destupe șampanie. N-a găsit scrumieră, nici pahare, așa că a adus o farfurioară și niște căni de lut. Și, în bezna sidefie, dopul a bubuit ca detunătura unui pistol, a asmuțit cîinii pînă departe, a speriat șoarecii din unghere și de sub dușumea, a trezit gîștele (nu ca să salveze orașul, ci ca să agite mahalaua) și, ce-a fost mai rău, i-a provocat fetei un țipăt cumplit, urmat de un salt pînă la masă, de zvîrcoliri și de plîns. A îngenuncheat pe preșul de iută, răvășindu-i pletele, i-a vorbit neîntreput în franceză, a sărutat-o pe noadă, pe fiecare vertebră și pe ceața caldută, a strîns-o în brațe și i-a spus că-i pare rău, s-a întors cu săruturile către fundul ei pufos și rotund, ca o piersică, dar săruturile n-au mai fost săruturi, pentru că se plimba deja cu vîrfurile limbii pe șira spinării, fără să se mai gîndească la țigaretă și la șampanie. A coborît năuc, lin, amețit de gustul sărat și ademenitor, și ar fi coborît și mai mult dacă ea nu s-ar fi răsucit ca un pește alunecos și nu l-ar fi oprit cu brațele, tandru, nu ostil, ca și cum din mîngîierile lor s-ar fi ivit o voce a cumpătării. S-au lungit iarăși în patul îngust, rezemați de perne și de tăblia de lemn, au băut din ulcioarele fără toartă, apoi ea i-a făcut un semn, a turnat din sticlă pînă a umplut cana, și-a înmuiat sfîrcurile, amîndouă, în licoarea acidulată și rece, i le-a dăruit și a așteptat. A durat mult ori puțin pînă cînd palmele ei au pornit din nou în căutare, au găsit mădularul (pe care-l tot alintau cu cuvinte nemaiauzite: pulicică, sulac, coinaș și ștremeleag), l-au vîrît în ulcior, cît a încăput, doar pruncul se înviorase, se făcuse mare și vesel, așa că s-au jucat cu el în voie, l-au răsăfat, i-au scărpinat cîrlionții și căpșorul rozaliu, de copil, iar buzele l-au șters bine la ieșirea din scăldătoare. L-au îmbrăcat în hăinuța din piele de căprioară, catifelată și udă, au strîns șiretul (să nu cadă) și s-au pierdut încă o dată în nebulia aceea a picioarelor

încolăcite, a trupurilor lipite, a scîncetului vag și a geamătului care creștea înfinit mai iute decît un aluat pus la dospit.

Un rege e un rege, chiar dacă se numește domn sau domnitor, dar, înainte de toate, un rege e un bărbat, fiindcă nimeni, niciodată, nu s-a născut pe tron și nici cu coroana pe cap. Iar el, Carol I, nesocotind legile firii și nevoile trupului vreme de un an, mai precis trei sute optzeci și patru de zile, acaparat mereu și intrigat de încurcatele probleme ale Principatelor, de lîncezeala, de talmeș-balmeșul și de urgențele din jur (și toate erau urgente), se ferise să păsească pe alunecosul drum al legăturilor de alcov. Sfîrșitul primăverii îl găsisse mohorît și irascibil, neputincios să se bucure de adierile căldute, de bujorii albi și de cireș. Nici compania fratelui său, Friedrich, care-l însoțise într-o lungă ședere la Iași și într-o vizită în porturile de la Dunăre, nu mai era în stare să-l binedispună. Tot atunci, vestea că sora lui cea mică, Marie, avea să se logodească cu contele de Flandra, îi provocase o tresărire, în umbrele căreia, dacă n-ar fi fost barba și sprîncenele stufoase, s-ar fi putut descifra un zîmbet strîmb. Nu întîrziase să-i scrie, mimînd încîntarea, dar literele, virgulele, punctele și semnele de exclamație, toate, ca și cum cerneala ar fi fost compusă din uluire și regrete, îi inspirau doar ironia sortii. Cel care refuzase tronul subred și incomod pe care (apoi) se așezase el, tocmai acela, ca cele opt nume de botez, Philippe, Eugène, Ferdinand, Marie, Clément, Baudouin, Leopold și George, fericite și fără griji în castelul din Laeken, lîngă Brüssel, urma să primească în dar mîna, rîsetele și minunăția surorii sale, ființa de care lui, departe, la capătul lumii (după cum credeau mulți), îi era cel mai dor, în timp ce se străduia să înzdrăvenească o țară stranie, ai cărei oameni nu voiau să se lepede de bolile lor. Pe data de 3, după-amiaza, prințul Karl privea absent frunzișul din fața ferestrei, nepăsător la pregătirea festivităților de la 10 Maiu, înclinat să vadă doar ipocrizie și gesturi de operetă în elanul acela colectiv de-a celebra scurgerea unui an de la sosirea sa în Bukarest. Ca în atîtea alte rînduri, s-

a gândit la licoarea miraculoasă pe care o băuse la Istanbul, înaintea primirii la sultan, și și-a dorit, tot ca în atâtea alte rînduri, o ceașcă plină, cît să uite tot ce-l rodea pe dinăuntru și să fie cîteva ceasuri fericit. A trimis după Joseph Strauss, doctorul, cu precizarea că aștepta un ceai, dar s-a îndoit de la bun început că va căpăta ceea ce cerea. Nu-l mai chemase din martie, după ce fusese obligat să-l numească pe Kretzulescu în fruntea consiliului de miniștri (dată fiind osteneala politică a lui Ghica) și după ce corectase proiectul unei legi prin care o monedă nouă, cu o denumire cam caraghioasă (sau măcar bizară), leul, avea să înlocuiască piaștrii, francii și toți ceilalți bani străini care se foloseau. Și, într-adevăr, pe data de 3, în partea dinspre asfințit a amiezii, dentistul s-a arătat cu geanta lui din piele de vițel, de pe care mai demult răzuisese litera S, gata să explice de ce nu mai prepara infuzia de Amanita muscaria, de Fliegenpilz, de Pălăria șarpelui ori de Burete șerpesc. Rămas în picioare, în apropierea ușii, herr Strauss a înșirat minciuni protectoare și duioase, a spus că pulberea i se terminase chiar la Constantinopole, că nu cunoștea plantele din care fusese făcută și nici rețeta potrivită, că primise praful la Berlin, de la un spîter voiajor, dispărut fără urmă, că ducea și el dorul fierturii aceleia vrăjite, care alunga relele și împrăștia nemăsurată bucurie. Principele l-a ascultat atent, cu atitudinea lui care trecea drept severă și distantă, a înțeles ce era de înțeles, fiindcă trăia cu convingerea că unui om de care nu te îndoiesti trebuie să-i acorzi, cînd e obligatoriu, dreptul de a fabula. L-a poftit pe canapeaua cu catifea gălbuie, s-a așezat și el alături, au ciocnit un pahar cu vin alb, aspru, au stat tăcînd și, mai tîrziu, cînd adierile înserării s-au strecurat înăuntru, au continuat să tacă. Nu era o tăcere împovărată, nici stînjitoare, nici mută. Copacul de lîngă geam se legăna ușor, un platan cu frunze mari și tinere. Apoi, pe canapea, tăcerea s-a dat la o parte și Joseph, cu bărbia sprijinită în palme și cu coatele sprijinite pe genunchi, uitîndu-se în jos, spre parchetul ceruit, a alungat și rușinea (pentru că atunci, poate de la vin, loialitatea și afecțiunea erau mai mari) și a întrebat. Iar Principele, prețuindu-i tonul vocii, cu ochii în tavan, a răspuns: nu. Nu mai atinsese o femeie de mult, de cînd îmbrăca uniforma de căpitan de dragoni.

Peste o săptămînă, ziua de 10 Maiu a anului 1867 s-a topit altfel decît restul zilelor, cu o slujbă aurită la Mitropolie (fiindcă așa erau odăjdiiile lui Nifon, ale episcopilor și ale preoților din marele sobor), cu recepția oferită de Domn în sala tronului (unde rostise prima cuvîntare în română, deși cuvintele lui, datorită profesorului Treboniu Laurian, nu prea semănau cu ale supușilor, avînd forme și sonorități latinești) și cu defilarea trupelor pe Podul Mogoșoaiei, care adunase pe trotuare jumătate din oraș și tulburase trei sferturi dintre femei. Pe urmă, cînd la primărie și, deopotrivă, la palat se trasau pe coli mari de hîrtie străzi și bulevarde noi, sub penițele muiate în tuș ale arhitecților, pe cînd rîului leneș și puturos, Dîmbovița, i se pregătea pe alte coli și sub alte penițe curgerea printr-o nouă albie, ca să nu mai inunde din senin mahalalele, dentistul se îngrijea ca dincolo de biserica Silvestru, o casă veche și mică, învelită cu trestie, să semene mai degrabă a casă și nu a bordei.

După ce răsucise în palmă un ban de aur, un gulden, după ce sporovăise destul și se socotise cu baba Mareta, amețind-o cu povestea unui client bogat, un negustor olandez care se dădea în vînt după curvele oarbe, a adus niște zugrăvi care au văruiat fațada, holul și una din odăi. Baba și două din fetele ei (care erau ale ei, dar nu-i era fiice, ci numai așa, fete), au frecat dușumelele și tocăria, au umplut cu fîn proaspăt o saltea, au bătut pernele și le-au aerisit la soare, au spălat preșurile, cearșafurile, perdeaua, cuvertura, fața de masă și peretarele din camera tocmai spoită, le-au clătît în mai multe ape, toate cu levănțică, au pus lumînări noi în sfeșnicele de lut, au potrivit căni și farfurioare pe o poliță, au ascuns sub pat o oală de noapte și un lighean fără smalt, au așezat pe spătarul unui scaun prosoape curate și pe marginea sobei o bucată de săpun, au pregătit un vas de sticlă, ca o carafă, însă nu s-au grăbit să taie flori, ci au așteptat pînă pe la prînzul din 16 mai, cînd au știut că e timpul și au ales din curte crini și trandafiri. Mai înainte, opriseră în uliță două căruțe, trimise de neamțul acela slab și palid, și fusese întins pietriș de la poartă pînă în cerdac, pe potecă. Cea de-a treia fată, Linca, n-a muncit deloc, nu fiindcă era oarbă și copilă, ci ca să nu-și strice mîinile și odihna. Mareta a îmbăiat-o îndelung, parcă ar fi ținut-o mai întîi la înmuiat, ca pe rufe, a uns-o cu zeamă din lapte de măgăriță și căpșuni, a pieptănat-o și a stropit-o în păr cu ulei de măceșe, iar cînd s-a arătat amurgul, roșiatic, cînd mahalaua a fost cuprinsă de mugetele și behăiturile dinaintea mulșului, i-a dat o linguriță de miere în care presărase puțin praf din coarne de rădașcă. Tot atunci, în mijlocul Bucuresciului, în palatul în care domnitorul mai avea de citit atîtea documente, de purtat atîtea conversații și de luat atîtea hotărîri, unui bărbat aflat în al douăzeci și nouălea an de viață, găsindu-se chiar în cabinetul domnitorului și ocupînd chiar jilțul de la biroul lui, i-a venit ideea să-și taie unghiile. Și, cum tocmai el, Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig, stătea în acel jilț, în acel cabinet, în acel palat și, pe deasupra, era suveranul țării aceleia care se pregătea să intre în vară (cu lanurile de grîu gata să se coacă și cu norii de colb gata să bîntuie), le-a cerut miniștrilor și celor aflați pe lista de audiențe un răgaz de două minute. Cu un cleștișor argintat, și-a tăiat unghiile scurt, foarte scurt, le-a strîns apoi meticulos și le-a presărat în coș, așteptînd să mîngîie pielea necunoscută cu buricele degetelor și să se lase pradă simțului tactil.

În liniștea somnului și a nopții, cînd ar fi putut să țipe o buhă, dar n-a țipat, un bărbat scund, cu haine de comerciant ori de armator din apus, cu pași fermi și egali, cu gluga pelerinei apărîndu-l de umezeală, de țințări și de duhuri, a trecut pe lîngă un soldat din gardă, l-a lăsat să doarmă și a ieșit pe o poartă dosnică, cu zăvor ruginit. A urcat imediat într-o trăsură, una obișnuită, nu un rădvan, i-a strîns mîna celui dinăuntru, care purta mantie și pălărie cu boruri arcuite, s-au privit ochi în ochi fără să distingă culorile (bezna le făcea amîndurora ochii negri, deși erau albaștri și căprui), au părăsit împreună vecinătățile palatului, în tropotul cailor, au ocolit balta împutită și mlaștina Bucureștioarei, s-au legănat pe străduțe cu hîrtoape, mirosea a iasomie și haznale, a cotețe și liliac, au oprit undeva în întuneric și au intrat într-o curte întinsă, pășind pe-



o cărare cu pietriș. În pridvor, bărbatul scund și-a scos gluga și a rămas singur, celălalt plecînd, după ce s-a convins încă o dată că împrejurimile erau pustii. Le dusesese pe Mareta, Petrița și Nușa la o soră a babei, mai devreme, iar Linca nu l-ar fi putut recunoaște niciodată pe principe, fiindcă se născuse fără darul vederii.

Buricele degetelor au ajuns la moleșală cînd trecuse destul de la miezul nopții și cînd mai era destul pînă la lumina firavă a zorilor. Și, odată cu ele, cu buricele degetelor, trupurile intraseră într-un fel de părăsire, lungă, ca două scoici uriașe afundate într-o saltea de paie (nu în nisipurile unui rîu), închizînd înăuntru sufletele și tihna. Amorțeaia aceea (ori toropeala) a început să se stingă, deodată, după un strănut. Apoi au venit alte strănuturi, înfundate, pe urmă puternice și supărătoare, legate între ele și parcă de nestăpînit. Ca dintr-o poveste din copilărie, turbure, bărbatul și-a amintit vechi manevre de război, ca iuncher sau cadet, cînd se adăpostise în căpițe, grajduri și poduri și cînd un medic militar, un maior, îl prevenise că e alergic la fîn. S-a dat jos din pat, gol, a băut șampanie direct din sticlă, și-a suflat nasul tare, zgomotos, a lăsat batista pe masă și, ținîndu-și respirația aproape un minut, și-a apăsat nările și urechile, cît să nu intre nici un pic de aer. Fata zicea ceva, îi era milă și frică, iar el i-a vorbit în germană, ca și cum n-ar fi priceput nimic. A rămas pe un scaun, clipind și încercînd să scape de picăturile care i se prelingeau printre gene (și care nu erau lacrimi). I-a simțit palmele curînd, pe glezne, s-au rotit și au suit pe gambe și genunchi, s-au odihnit o vreme și au alunecat pe tălpi, au apucat degetele mari, le-au strîns încet și mult, au urcat iarăși,

s-au strecurat, ducîndu-se pe pulpe și mai sus. În cenușul odăii, îi zărea doar creștetul, umerii și sîinii, cîteva clipe a vrut să-i vadă și chipul, să-l mîngîie, dar a uitat dorința aceea. Palmele au pornit mai departe și i-au cuprins fundul, făcînd loc între picioarele lui, sub pîntece, capului mic și blajin. I-a răvășit părul lung și lins, mai întîi l-a răsfirat ca un evantai sau ca o coadă de păun, pe urmă l-a despărțit la mijloc și l-a întins pe brațe, în stînga și-n dreapta, castaniu și mătăsos, ca două aripi sau ca o broboadă. Dedesubt, sub pletele ei, erau răsuflări calde, atingeri scurte, pace. Deodată, camera joasă n-a mai fost cameră, întunericul sidefiu n-a mai fost întuneric, vîrstele s-au șters, încurcatele probleme ale Principatelor s-au mistuit și s-au făcut cenușă, hărțile continentului și-au pierdut culorile și contururile, s-au albit ca smîntîna, anotimpurile s-au împreunat, cu soare și cer azuriu, în galopul unui ponei sur pe-o cîmpie fără margini, purtînd în sa un băiețel, pe Karl Ludwig, care iubea țintele de lemn (iepurii, mistreții și vulpile) și nu vroia să le ciuruiască cu alice. Băiețelul avea la pieptul tunicii, în buzunar, un soldățel de plumb, iar bărbatul apăsa ceafa unei femei tinere, cu buricele degetelor, în timp ce gura ei se deschisese larg și umed.

Cînd negustorul olandez a ieșit pe ușă, după al doilea cîntat al cocoșilor, fetei i-a fost imposibil să-i vadă profilul (vulturesc sau acvilin, după părerea unora), dar a atins un obiect neștiut, pe masă, a pipăit o pînză delicată și a strîns-o în pumn. Era batista lui, cu monogramă.

Fragment din romanul Zilele regelui, în curs de apariție la Editura Polirom (capitolul 4, "Piticul de pe frînghie")

EXIL INTERIOR

PAUL EUGEN BANCIU

Când nu poți evada din lumea mărunță, zgomotoasă, meschină în care ești, spre o libertate a ființei tale, când nu-ți mai vine nici să călătorești spre lumea din afară, să te eliberezi de marasm, să uiți, să te minți că ești un alt om sau un simplu spectator la jocul dur al celorlalți, intri într-un exod spre interior, spre tine și descoperi, pe rând, porți pe care nu le-ai deschis niciodată, ce dau spre tărâmurii mai adânci, unde ar trebui să se afle esența ființei tale, să o vezi, să o recunoști, să ți-o asumi.

Sunetele pașilor celor din jur încep să te irite, vocile lor, care te cheamă, ți se par brațe ale unor oameni ce vor să te smulgă dintre pereții tristeților tale, să te ducă într-o carceră a vieții lor, unde să te împicinez pentru lipsa ta de participare la marele joc, pentru egoismul tău de a-i privi cu ochii sufletului și de a-i judeca mereu pentru superficialitatea, pragmatismul și meschinăria lor.

Apoi glasurile lor devin niște ecouri, ca ale unor ființe rămase în afara grotei în care te adâncești, în vreme ce, dincolo de prima poartă deschisă, vei da de amintirile cu ei, le vei vedea chipurile și le vei auzi vocile, în crâmpie de filmulețe colorate dintr-un timp de altă dată, când credeai în ei, când te simțeai alături de ei în cea mai bună dintre lumi. Și asta pentru că mereu ai trăit cu credința nătângă că bucuria din sufletul tău e și bucuria lor, că durerile tale sunt și durerile lor, fără să-ți poți imagina că fiecare dintre cei pe care-i vezi acum tapetând pereții primei camere a grotei își avea telurile independente de ale tale, undeva pe cel mai de suprafață dintre paliere, în imediata lor apropiere, ori dincolo de tine, care nu reprezentai pentru ei nimic.

Îi privești și acum și încerci să-i ierți, ba chiar să-i simți alături, să-i înțelegi, să le justifici într-un fel modul de a fi, voința lor de a te transforma într-un apendice al vieții lor, de pe urma căruia să profite până la capăt. Îi privești în amintiri de altădată, mai tineri, mai plini de vigoare și tot nu le înțelegi mesajul vorbelor spuse demult, care au făcut ca viața ta să fie într-un anume fel și nu cum o visai tu.

De la un timp și prezența lor în amintire devine obositoare și crezi că nu te vei putea despărți de ei niciodată, și că nu vei putea să ajungi în adâncurile tale neînsoțit de amintirea chipurilor, și gândurilor, și vorbelor lor și vei trăi cu senzația că sufletul tău e format dintr-un conglomerat de rețele de sentimente, care-și modifică permanent structura și forma, ție neapărtându-ți nimic al tău. Atunci te-ntrebi dacă ai fost vreodată tu ori numai un loc unde s-au intersectat voințele și dorințele celorlalți. Nu ști ce să-ți răspunzi. Te simți alungat din lumea ciudată a propriilor amintiri, te vezi mai infirm decât înainte de plecarea în exilul tău interior, pentru că ghicești nu doar indiferența celorlalți față de suferințele tale, dar și răspântiile în care drumul ales de tine a fost dirijat de voința lor, iar la capătul unde ești te afli de pe urma dorinței lor de a te vedea acolo.

Deschizi următoarea poartă, dincolo de care, în urmă, rămân ecourile umbrelor celor de afară, așa cum i-ai păstrat tu în memorie și dai de o altă încăpere, mai în adânc, unde pe pereții cu stalactite și stalagmite îți apar amintiri ale chipurilor personajelor din cărțile și din filmele pe care le-ai văzut într-o viață, ca niște copii ale unei realități de două ori transfigurate. O lume de sunete și imagini mai estompate, dinăuntrul căreia îți ies în față câteva frânturi de replici, citate din texte, vorbe mari ale unor oameni ce-au dirijat

istoria, de acum și de aiurea din timp, de când s-au păstrat poveștile lor scrise. Apoi câteva chipuri ce poartă ceva din firea și ființa ta, din firea și ființa cuiva necunoscut care, într-o viață alternativă, ar fi fost partenerul existenței tale, rămas însă la vârsta tinereții, când totul e posibil, când totul e palpabil. Ființe fără nume, ființe de abur, care te însoțesc mai departe în cea de-a treia încăpere, unde-ți descoperi urmele tuturor idealurilor avortate, urmele copiilor nenăscuți din toate iubirile pe care le-ai trăit. Lumea aceasta de abur comunică osmotic cu un timp trecut, cu o realitate a altcuiva, străin ție acum, pe care l-ai putea doar recunoaște, fără să-ți mai poți imagina că ar putea să fie chiar ființa ta într-o variantă de viață pe care n-ai apucat să o trăiești. Partea care te întristează e iluzia că în acea ipostază a unei existențe alternative n-ai mai fi fost cel urgisit de soartă, și nu ți-ai fi căutat niciodată un exil interior, ca peste puțină vreme să-ți dai seama că și atunci ai fi rămas același om meditativ, cu o puternică voință de introspecție dusă până în pragul ieșirii complete din lume.

Cartea care te luminează e aceea care-ți șoptește că dintre toate variantele posibilei înaintări pe o cale sau alta a vieții, te-ai așezat în cea mai apropiată de firea ta, care ți-a permis ca în momentele de mare tensiune să te poți retrage din fața lumii. Îndoielile te fac să pleci degradă din această cameră a grotei spre următoarea, fără să mai duci cu tine nici ecourile vieții celor vii, nici ecourile celor morți, și să te vezi singur, înainte de vremea tumultului tinereții, crezând în cerul înstelat și în cel de acolo, sau de dincolo de el. O pace binefăcătoare te desparte de teama de moarte, de teama de viață și câteva crâmpie de timp trăiești nemărginirea vremii copilăriei, când o lună din viață face cât zece ani de bătrânețe.

Ai vrea să adaști mai mult în locul acela, unde lumina pare să vină din pereții grotei, lăsând jur împrejurul tău fără de umbre, ca într-un peisaj submarin de la tropice, unde pești viu colorați trec printre recifi albi într-o apă verzuie, transparentă. Dar mirificul peisaj te duce mai în adânc, unde dai din nou de tine într-un ne-timp, dinaintea venirii pe lume. Camera aceea a grotei e deschisă lateral până în adâncuri ale căror capete nu le zărești, dar de unde îți sosesc ecouri vagi ale tuturor camerelor prin care ai trecut, să-ți restituie un timp trăit, ca un fel de ursire inversă, dinspre ceea ce s-a petrecut, spre ceea ce s-a spus că se va petrece, să-ți dea sentimentul tonic al omului aflat exact pe drumul ce duce la casa sa, să crezi și tu că n-ai rătăcit.

"Dar ce va fi mai departe?" întrebi pe cineva ca un duh, pe care-l simți aproape. "Ce s-a întâmplat și până acum, dar altfel!" îți răspunde iar tu ai să crezi că e altceva!

Te vei dumeri că nu ești singur, că aburii colorați cu miros de crini, tabac și lăcrămioare sunt rămași în genă de la tatăl tău și de la mama ta care continuă să te însoțească de acolo de unde sunt, în călătoria spre adânc, că vocile lor, care te-au ocărât sau povățuit altădată au rămas imprimate în timpanele sufletului, iar nările tale adușmeacă urma lor. "Nu merge mai departe, căci vei trăi o singură dată pe care n-ai s-o poți înțelege — auzi din nou glasul unui duh —. Și-ai să vrei să te desparți de tine și să te întorci în lumea din care ai venit, să-ți trăiești viața alături de ceilalți, de care ai fugit! Și ai să crezi că acum știi să te bucuri de ea... Dar nu va fi așa..."

Continuare în pagina 31



Paul Gherasim, Pelsaj, Cuptoare 2008

LEVITAȚIE

PIA BRÎNZEU

În *Evanghelia după Matei* (14: 25-27) se spune: "Iar la a patra strajă din noapte, a venit la ei Iisus, umblând pe mare. Văzându-L umblând pe mare, ucenicii s-au înspăimântat, zicând că e nălucă și de frică au strigat. Dar El le-a vorbit îndată, zicându-le: Îndrăzniți, Eu sunt; nu vă temeți!"

Astăzi, pe internet, se pot urmări o serie de filmulețe cu oameni care levitează. Unul dintre ele circulă cu frenezie și pe mail. Un tânăr hipiot, încălțat cu bocanci negri mari, pornește de la marginea unui bazin și îl traversează, pășind pe apă, în văzul înnotătorilor extaziați. Calcă ușor, puțin țeapăn, încercând să nu își piardă echilibrul. Omul pare un animal fermecat, o stafie din povești sau, de ce nu, un înger pe cale să își ia zborul. Exercițiul este, probabil, o scamatorie, deși, din când în când, o înotătoare trece pe sub tânăr ca să arate că nu este susținut sub apă.

Chiar dacă imaginile sunt trucate, senzația este neobișnuită. Atinsă de talpa bocancului, apa sticloasă și tremurătoare devine dintr-o dată solidă. Poteca lichidă e ca de piatră. Duritatea ei sau, dimpotrivă, imposibila ușurătate a ființei anunță o răsturnare a relației om-natură. Sub locul de întâlnire a elementelor, sub talpa groasă de piele, lichidul devine solid, iar solidul ceva ce nu se mai scufundă. Iluzia este convingătoare și senzația de imposibil așîșderea. Natura se închină în fața unor bocanci grosolani și răstoarnă o lume clădită de secole pe legi fizice serioase.

Dar atunci când vezi că trupul nu mai e trup, nu poți să nu reflectezi la teoriile taoiste despre schimbul de energie între om și natură sau la puterile supranaturale ale sfinților și yoghinilor. Numite *siddhi*-uri în sanscrită, aceste puteri depășesc limitele fizice obișnuite și sunt descrise detaliat în *Yoga Sutra* a lui Patañjali (sec. IV î.H.). Capacitatea corpului de a deveni foarte ușor se numește "laghimā", dar mai există și altele, cum ar fi, de pildă, "garima", cea de a deveni infinit de greu, "animā", cea de a-și reduce dimensiunile la mărimea unui atom, sau "mahimā", cea de a se mări la nesfârșit. Hindușii mai cred că aceste puteri sunt conferite credincioșilor, dacă le merită, de zeul maimuță Hanuman împreună cu bogății uriașe.

Paradoxul constă însă în faptul că cei care ajung la levitație au în urma lor ani lungi de posturi, exerciții de respirație, controlul simțurilor, meditație și reclusiune, toate necesare pentru a se ajunge la o schimbare energetică în corpul material grosier. Iar atunci când prin elevare spirituală trupul li se transformă în ceva mai ușor decât apa, aceste puteri nu li se mai par relevante și nu îi mai interesează nici să fie filmați, nici să ajungă pe internet sau în Guinness Book. La acest nivel, *siddhi*-urile devin tentații lumești inutile, care îi opresc pe aspiranți în evoluția lor spirituală. Este ca și cum, spune Krishnamurti, ai aprinde lumânări în lumina puternică a soarelui.

Și, totuși, ce frumos plutea tânărul acela în bocanci pe apă...

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Se-nșerează și-mi trebuie o femeie
(Mama poate să fie mândră de mine),
S-o aduc acasă întâi prima oară:
Cu mama,-mpreună, aleg mult mai bine.

Se-ntuneacă și-mi trebuie o nevastă
(Mama poate să fie mândră de mine),
S-o snopesc în cearșafuri când vin acasă:
Cu mama,-mpreună, aleg mult mai bine.

Se luminează și-mi trebuie o fată
(Mama poate să fie mândră și bine),
S-o adorm peste ce mi-am dat alegând
Cu mama și, poate,-mpreună cu mine.

BRANDUL BRANDNER ROBERT ȘERBAN

Brandner este un brand în arta abstractă austriacă. Unul construit în aproape patruzeci de ani de meserie, de expansiune continuă a demersurilor plastice, de sondare, pe verticală, a teritoriilor cucerite cu acribie și talent.

Născut în 1956 în orașul Leoben, Georg Brandner trăiește în Niklasdorf. Asta când nu colindă lumea, nedespărțit – fie că-i în India, Brazilia, Caucaz, Italia, Thailanda, Spania, China etc. – de "sculele" sale de lucru. Fiindcă face parte din categoria workoholicilor. Mărturii ale succesului artistului austriac sunt numărul mare, în creștere continuă, al lucrărilor ce au luat/iau drumul colecțiilor private sau muzeale, prezența sa constantă în tabere și colocvii internaționale, numeroasele expoziții personale sau de grup, cota sa ridicată. Dar în spatele acestor repere... cantitative stă calitatea brandului Brandner.

Arta lui G. B. are un impact vizual imediat, iar raporturile care se stabilesc cu privitorul sunt intense. Lucrările sale te țin pe loc și te atrag ori te trimit mai departe. Nu e vorba doar de "răsucirea" cheii decorative care, de multe ori, deschide (sau închide) foarte ușor pleoapele privitorului. Artistul angajează în procesul comunicării vizuale un vocabular plastic bine dotat și nuanțat, cât și o sintaxă de mare rafinament. Ceea ce poate părea un accident în lanț pe pânzele sale – de la petele de culori care se "ciocnesc" la punctele de densitate, planuri de suprafață care interferează cu cele de adâncime, linii de forță tăiate de linii de fugă – este, de fapt, o subtilă și minuțioasă construcție. Adevărat, una în care subconștientul, intuiția, gestualitatea se topesc și se amalgamează, creând o caligrafie abstractă și personală. Ea este "armătura" ce susține



fiecare lucrare. Ea este, în fond, stilul autorului. Unul spectaculos și coerent în același timp.

Dialogul interior, polifonic, ce are loc între elementele ce compun ansamblul, cât și pulsuniile pe care roșul – "inima" unei bune părți a operei lui Brander – le transmite întregii suprafețe, dă sens și viață arealului delimitat de rame. Poate și de asta tablourile artistului austriac au un magnetism special, un umanism întâlnit doar la abstracționiștii ce cochetează, la vedere sau în umbră, cu figurativul. Senzorialitatea – generată și de mixajul tehnicilor de lucru, de diferitele materiale folosite ce țin de cald lucrării – care emană din porii acestor "dreptunghiuri" de pânză face ca universul artistic al lui Georg Brander să fie unul familiar. Probabil că tocmai acest paradox generează... brandul.

CÎND O SĂ NE CUNOAȘTEM... RADU PAVEL GHEO

E atât de ușor să iei peste piciorul orgoliul local al bănațenilor! Uneori mă simt îmboldit și eu s-o fac – și chiar o fac. Nu cu răutate, nu cu *Selbsthass*, ci cu înțelegere amuzată și autoironică.

Pe de altă parte, dincolo de micile ironii pe seama orgoliului regional (deși au și ele farmecul lor), studiarea identității locale și a felului în care s-a construit ea în diversele regiuni ale țării e importantă, chiar foarte importantă. De ce identitatea regională ardelenască, să zicem, are o componentă națională atât de acută, ba chiar se subsumează acesteia, dar în același timp intră în conflict cu ea (și cum sau când se naște acest conflict)? Ce se întâmplă cu spiritul identitar în cazul oltenilor, care, conform unor statistici, are cea mai marcată componentă regională? Și cum se face că în Banat atât componenta națională, cât și cea etnică ori confesională, sînt mai slabe decît cea regională?

Astfel de lucruri ne-ar ajuta să ne cunoaștem mai bine și – iaca, spun vorbe mari – să ne înțelegem mai bine. În toate sensurile. Fiindcă uneori am impresia că habar n-avem unii de alții. A existat, e drept, și acea lungă perioadă de izolare din anii comunismului, izolare de care n-am fost întotdeauna foarte conștienți. Îmi aduc aminte că prin 1987, cînd am ajuns la unitatea militară unde am făcut pe soldatul șaisprezece luni, le-am povestit de o grămadă de ori colegilor mei despre "piața de sîrbi" din Oravița. Ei, veniți din alte părți de țară, se uitau la mine ca la o Șeherezadă chitită pe basme din *1001 de nopți* și, așa cum nu pricepeau nici ei foarte bine despre ce realitate vorbesc, nici eu nu îmi dădeam seama foarte clar la ce realitate să mă raportez.

Mai mult, îi auzeam mereu, exasperat, cum îmi zic: "Așa o fi la voi în Ardeal". "Banat!" săream eu în sus. "Banat, Maramureș, tot ardeleni sînteți..." Ba nu. Zău că nu.

Probabil că și azi trebuie să fiu mai clar... Înainte de 1989, în cadrul unui acord între români și iugoslavi, cetățenii sîrbi din zona de graniță cu România aveau dreptul să vină la noi în țară, să vîndă diverse "bunuri de larg consum", cum li se spunea, și să cumpere și ei alte bunuri din aceeași categorie. Iar cetățenii iugoslavi veneau cu ciocolată, săpunuri, spray-uri, țigări fine, cafea, Coca-Cola, blugi și pantofi sport Adidas sau Puma produși la ei. Marfă rară. De exemplu, studenții arabi vindeau perechea de blugi cu 2.000-2.500 de lei. La piața din Oravița blugii se găseau cu 800 de lei. Doar că de piața respectivă aveau habar aproape exclusiv cei din zonă.

Cu mintea de astăzi, mă întreb de ce nu se știa (nu se spunea, nu se scria în ziare) despre acea piață. Logic judecînd, ea ar fi trebuit să fie popularizată de aparatul de partid și de stat. Era o afacere *legală*, organizată într-un spațiu al orașului și păzită de milițieni. Era o mică piață comercială internațională cu acte în regulă, una cu care statul român, acuzat în exterior (pe bună dreptate) de îngrădirea circulației persoanelor, se putea lăuda și putea contracara acuzele cu ceva concret, nu doar propagandistic. Dar nu – piața aceea rămînea în semiclandestinitate.

Dar nici eu habar n-aveam cum se trăia în Iași sau București. Nu știam că mărfuri care aici erau banale acolo reprezentau articole de lux. Nu știam că acolo, în schimb, circulau clandestin mărfuri despre care nici nu auzisem vreodată. Nu știam (și nu știu nici acum foarte clar) unde se termină Oltenia și unde începe Muntenia sau dacă o asemenea distincție se poate face concret, pe teren. Da, poate că azi știm mai multe unii despre alții, dar tot foarte vag.

Îmi amintesc că anul trecut am urmărit într-o seară o emisiune a televiziunii naționale, difuzată pe TVR2. Emisiunea se numește *Lumea de dincolo* și prezintă reportaje din diferite locuri de pe teritoriul României, iar adesea e bine făcută. În seara respectivă însă am prins un reportaj intitulat *Cronicle de la Murani*, ce-l avea ca subiect pe Gheorghe Munteanu din Murani (desigur!). Gheorghe Munteanu e un personaj excelent pentru un documentar: un țăran care scrie de zeci de ani un jurnal – mai bine zis, un fel de cronică personală – cu tot ce se întâmplă în lume. Doar că reportajul respectiv a fost ratat cu brio. Las' că reporterul avea acea aroganță neprofesionistă, specifică oamenilor noștri din media cînd vorbesc cu cîte un "bade", dar felul în care era construit întreg materialul... Dumnezeu! Îți venea să te iei cu mîinile de cap.

Dacă n-aș fi știut că e vorba de Murani și cam pe unde e plasat respectivul sat, m-aș fi crezut în Muntenia profundă, într-un Murani din Giurgiu sau Călărași. Realizatorul reportajului alterna cu încăpăținare fragmente de interviu din Murani (județul Timiș!) cu imagini dintr-un sat muntenesc de cîmpie și ilustra totul cu folclor oltenesc, ce se potrivea ca nuca-n perete cu graiul bănațean vorbit de cel interviewat. Toate elementele ce defineau etnografic și cultural spațiul reportajului erau distonante și contradictorii unele cu altele. Și nicăieri pe parcursul reportajului nu s-a pomenit măcar o dată județul sau zona geografică în care era așezat satul Murani.

Cred că oamenii ăia nici n-au avut habar. Nu e vorba doar de lipsa de profesionalism a realizatorului reportajului, ci chiar de acea necunoaștere reciprocă, fenomen ce ne caracterizează încă și care, zic eu, contribuie serios la lipsa de coeziune și solidaritate a românilor. Nu ne cunoaștem bine unii pe alții.

Dar și cînd o să ne cunoaștem...

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU



AUTOPORTRET: ILIE ȘFEIC C'EST MOI DANIEL VIGHI

Peste câteva zile a apărut specialistul însoțit de cadrul didactic universitar care nu și-a ascuns intenția de a-și "îmbogăți siviul", așa a spus, că are nevoie "la sivi" de activitate de cercetare și a trecut-o deja acolo, printre acțiunile realizate în vederea ascensiunii didactice spre grade mai mari, de la conferențiar în sus. Tema, așa cum figurează în curricula academică, se intitulează: *Noi procedee tehnice de creștere pe calea robotizării în procesele industriale referitoare la ciupelirea și îndoparea găștelor europene de câmpie*. Specialistul în creșterea găștelor de la Institutul Agronomic adus de inginerul politehnist l-a privit direct în ochi pe Guido și i-a spus că avem și noi tradițiile noastre bogate, că nu avem neapărată nevoie de investitori străini, că aceștia nu vin întotdeauna mînați de cele mai bune intenții. Și cum în acele zile Guido era supărat din cauză că Antonio grasul tocmai apucase să toarne Esterei despre activitățile sale la familia "Fetiței comunale" și a surorii ei veșnic gravidă din bordelul din Italia, i-a dat dreptate specialistului agricol. Chiar așa stă treaba, mulți investitori vin aici să se ocupe de alte treburi, sînt interesați de tot felul de intrigi, vor să afle ce fac conaționalii lor ca să-i poată turna acasă, la familii, și să le creeze inutil greutăți. E perfect adevărat că mulți nu sînt ca ei, doritori să contribuie la dezvoltarea capitalismului în România. E adevărat că vorbele astea de pe urmă le-a spus mai puțin convins, sau așa cel puțin i s-a părut lui Ilie Șfeic, care îl bănuia de ceva vreme de un fel de abandon, o moleșală, un soi de spleen, o agitație cam fără convingerile pe care le avuseseră în urmă cu câteva luni, pe cînd bîntuiau prin seminarii, prin birourile de la Registrul Comerțului sau de prin camerele Camerei, ca să zic așa, de Comerț și Industrie.

Pășeau cu multă convingere, erau niște investitori, chiar dacă mici și mijlocii, motivați, convinși de reușita acțiunii lor, credincioși idealurilor pe care le-au înscris în Obiectul de activitate. Acum i se pare că partenerul lui e moleșit cu totul și nu știe de ce anume nu are tragere de inimă sau nu o mai are în aceeași măsură. Oricum el s-a cam obișnuit cu povestea asta, așa i s-a întîmplat încă din vremea liceului, cînd fusese mare și tare din cauza familiei sale plină de foști pe la securitate, foști pe la partid, mahări, oameni dedați cu bine, cu loc în față, cu acces la bufetul partidului, cu uși capitonate, cu covoare roșii din pluș, oameni din aceia care îl aveau pe șeful statului pus pe birou, în fotografii pe suport de sticlă și lemn, cu picior de sprijin în spatele fotografiei. I-a mers bine în vremea cît a fost pe la liceu și primea de la vărul său din State postere, elpiuri duble cu Janis Joplin și Jimi Hendrix, cu Deep Purple, cu Santana. Era un adevărat erou gras. Îi și ziceau pe atunci Grasu'. Pe urmă a slăbit așa treptat

și pe nepusă masă, mai apoi toate s-au pus împotriva, a încercat să avanseze pe la partid și n-a mai putut, părinții și rudele nu i-au prea fost de folos deoarece făceau parte din vechea gardă. Pe urmă nici la securitate nu a avansat prea mult, mai deloc ar putea spune, așa că abia a așteptat revoluția, a pornit pe drumul militantismului și nici aici nu a reușit mare lucru, erau alții mai vrednici, mai aprigi, mai vorbăreți, mai cu idei politice și mai cu avînt revoluționar. A pierdut și pe tărîmul oengismului militant, așa că s-a decis să apuce pe o nouă cale: a treia. Cea dintîi a fost revoluția. Apoi partidele. Apoi oengismul. Apoi, și în cele din urmă, capitalismul.

Dorința de a pune pe picioare o societate cu răspundere limitată mică și mijlocie multinațională. S-a ivit această ocazie cu Guido și a pornit bine, numai că acu, pare că scîrțîie, o mare oboseală, o sastiseală, un fel de lehamite, o dorință de plecare undeva. Chiar asta va face, își spune pe cînd tocmai ascultă neatenț pledoaria bine întocmită a specialistului agricol și a cadrului didactic politehnist care încercau să-i convingă să investească bani frumoși în proiectul lor de cercetare științifică de care aveau nevoie "la sivi", mai ales că se completa de minune cu noile cereri de abordare multidisciplinară. Guido ascultă și nu prea ascultă, se vede de la o poștă faptul că mintea lui este împărțită între grijile cu "Fetița comunale", pe de o parte, și cele stîrnite de spionajul lui Antonio în favoarea Esterei. Nu este exclus ca trîntorul ăsta să fie chiar plătit de soția lui, așa ca detectivii particulari, mai ales că o vreme a lucrat ca portar la o bancă, un fel de bodyguard, așa că avea ceva experiență în domeniu. Prin urmare Guido nu avea deloc mintea focusată pe ceea ce îi spunea cei doi referitoare la ciupelirea și îndoparea industrială a găștelor. Asta îi era clar lui Ilie Șfeic, căruia i se impunea tot mai mult ideea că a pierdut și de această dată competiția. Îi asculta distras și își imagina redactat în tabele electronice Excel șirul ratărilor: mai întîi aceea cu partidul comunist, apoi ratarea în securitate, apoi ratarea șanselor de după revoluție, a pierdut loc pe listă de parlamentar sau de consilier municipal, a pierdut președinția oengeului pe care l-a fondat și acum pierde și șansa de a realiza o activitate de mic întreprinzător. Îi vine să caște ca pekinezul Bety, ca maroniul canis pe nume Sașa, îi vine să plece undeva și chiar pleacă. Iese pe ușă și pleacă. Se duce undeva și pe cînd merge așa, fără țintă, îi vine deodată chef să pescuiască, așa ca în vreme de liceu: "pe unde or mai fi în ziua de azi rîme roșii de gunoi de grajd pentru scobar și mreană", își spune pe cînd scrutează ulița pustie la vreme de amiază a localității Bălăsoiu Nou.

- fragment de roman -



Mihai Sârbulescu, Cuptoare 2003

CELE TREI MORTI ALE LUI ACHIM BECA VIOREL MARINEASA

S-a înțeles cu Bulgaru să se întâlnească la cimitir. Iota-i bulgar catolic, de Ziua Morților musai să fie acolo unde-s îngropați ai lui. Drept e că n-a mai răspuns la ultimele telefoane, însă data și locul întâlnirii rămăseseră bătute-n cuie. Stă prost dinaintea imensei cuverturi de beton. Bulgaru a aranjat cu temeinicie totul: după mătușa Pavelka, moartă în urmă cu trei ani, apare numele lui, ortografiat nemțește, cu caractere ce s-ar vrea gotice: Josef Muschanof. Cineva totuși a trecut pe aici, mărturie fiind brațul de flori proaspete. Se uită în jur: puțină lume și numai fețe necunoscute. Cutează să-l întrebe pe un ins cam de vârsta lui, care tocmai s-a extras din reculegere, și-a înșfăcat sarsanaua și e gata s-o ia la picior. Da, cum să nu-l știe pe Iota, sosește anual de la o așa mare distanță, ajunge dimineata sau chiar cu o seară înainte, trage la actualii proprietari ai casei părintești, face un tur prin localitate, se oprește ba la unul, ba la altul, stabilește cele de cuviință cu domnul paroh, rămâne vreme îndelungată în cimitir, e mișcător să-i admiri ținuta atunci când se roagă; acum n-a putut veni, după câte a aflat de la vară-sa, cea care a lăsat mai devreme buchetul de flori de pe mormânt; vrea cumva s-o întâlnească? Nnnu-nu-nu, nu vă deranjați, pe el am vrut să-l văd. Ar dori să trimită un gând pios spre tușa Pavelka, nu-și amintește decât de croaftele ei cu magiun și de zâmbetu-i mulțumit atunci când îi vedea pe ei înfulecând. Îl înjură abia auzit pe Iota, pentru că i-a tras clapa. Întunericul s-a lăsat dintr-odată. Greu să mai dea peste vreo cunoștință. Un bec chior la ieșire și câinele zbătându-se tembel în lanț dinaintea odăii paznicului. Zici că nu se mai termină gardul de cărămidă până să dea de prima casă. Interștii scurte arată bucăți de țintirim scaldate nu în lumină, ci, mai degrabă, într-o apă săracă. Dă de un birt. Tocmai ce trebuia. Geme de lume. Nici o față pe care s-o știe. Priviri tâmpo, priviri șirete. Bea două beri pe nerăsuflăte. O ia spre gară. Cumpără o sticlă de vodcă de la un chioșc. Inspectează sala de așteptare. Pute la modul tradițional. Primul tren o să fie spre dimineată. Deocamdată nu-i frig, deși e 1 noiembrie. Se așază pe o bancă aflată între linii. Deschide sticla.

Fusese la ziar până târziu. A plecat odată cu corectorii și cu "capul limpede". Unul dintre băieți le-a spus că socru-său a tăiat porcul dis-de-dimineată, el, fiind ocupat cu foaia, he-he-he, n-a putut să-l ajute, dar uite că acum i-a invitat pe toți la o pomană a porcului de miezul nopții. Până-n cartierul cu aspect de sat e o aruncătură de băț, nu care cumva să refuze vreunul participarea la simpozion. Achim Beca, spre surprinderea celorlalți, s-a lăsat cel mai greu, pretinzând că-i obosit și că nu se simte în apele lui.

Continuare în pagina 31

"MARELE MEU VIS E SA POT SCAPA DE SCRIS..."

DAN COMAN

Eugen Bunaru: "Rebeliunea" lui Ianuș și apariția lui Komartin și Coman în contextul poeziei generației 2000 reprezintă, în viziunea lui Al. Cistelec, "două puncte de implozie înnoitoare..." "Cei mai buni poeți la prima carte pe 2003 sunt Claudiu Komartin și Dan Coman..." Acestor judecăți axiologice, aparținând reputatului critic, li s-au adăugat, încă de la debutul tău editorial (anul cărțiței galbene, *Timpul, Iași, 2003* – două ediții – și *Vinea, București, 2004*, ediția a treia), nu puține, alte opinii, alte aprecieri critice dintre cele mai elogioase. Dincolo de satisfacție și bucurie, inerente unei asemenea receptări, măgulitoare, nu ai trăit, tot datorită succesului, și sentimentul unei apăsări, unei împovărări?

Dan Coman: Nu, din punctul ăsta de vedere n-am resimțit nici un fel de împovărare pentru că n-am resimțit aproape deloc succesul. Credeți-mă: aici unde locuiesc eu, departe în nord, lucrurile ajung mult diminuate, aproape palide și fără suflare. Și ce mare succes e ăla care nu schimbă cu nimic lucrurile? Aceleași dimineți, aceleași zile, trezirea, fuga la școală, înapoi acasă, tutun, noapte, tutun, spaimă și somn... În afară de o bucurie domoală și de scurtă durată, cărțile mele nu m-au ajutat deloc, cu atât mai puțin ce s-a scris despre ele.

— După anul cărțiței galbene, încununat cu Premiul Național de Poezie "Mihai Eminescu" pentru debut și Premiul pentru debut al U.S.R., a urmat volumul de poeme ghinga (*Vinea, 2005*) și antologia d great coman (*Vinea, 2007*)... În aceste cărți ți-ai construit un topos poetic, un Macondo al poeziei tale – sper să/că nu forțez termenii – așa încât există, iată, în poezia română un univers liric marca Dan Coman. Până la urmă, cum s-a născut el? Ce anume l-a născut ca poezie, ca spațiu poetic recunoscutibil?

— Marea mea tristețe în legătură cu ceea ce scriu e că nu reușesc să scriu poeme, ci doar cărți. Poate din această cauză cei care citesc obosesc repede, au senzația de repetitivitate, de redundanță, de manierism precoce... Însă nu pot face altfel. Mie unuia ideea unui poem nu mi-a venit niciodată pe stradă, în crîsmă sau în alte locuri dintr-astea, cum îmi povestesc prietenii mei, cei care scriu, că li se întâmplă. N-am scris niciodată altundeva decât acasă. Iar când mă așez să scriu, habar n-am ce urmează să fac, adică nu pornesc de la un vers, o întîmplare sau mai știu eu ce... Ce știu cu precizie e doar că mor dacă nu fac asta. Și nu pot scrie un rînd dacă mai e ceva în apartament și dacă n-am la îndemînă un pix cu gel negru, țigări și multă cafea... Nu știu dacă toate astea au vreun rost, dacă explică (altora) ceva, dar cărțile mele tare m-au mai obosit, mai ales după ce-au fost gata scrise. Ce să mai fac eu cu ele? Și cum să umplu golul lăsat de terminarea lor? Pot spune doar atât (cu certitudine): cărțile mele se datorează în primul rînd unor mari slăbiciuni.

— Ți s-au atribuit, în cronicile literare la cărțile tale, filiații lirice dinspre diverși poeți: Ion Mureșan, Ioan ES. Pop, Gellu Naum, George Bacovia, Virgil Mazilescu, Angela Marinescu, Georg Trakl... Într-un număr recent al revistei Tribuna, Dana Kiosan, o tânără și talentată eseistă, face o

paralelă între imaginarul tău poetic și universul plastic al pictorului englez Francis Bacon... Sunt, în optica ta, relevante, importante, stimulative, aceste raportări la, iată, nume celebre ale literaturii, ale artei?

— Ce nume ați dat! Și, desigur, ce nume ar mai fi de dat (inclusiv dintre douămiiști). Cred că e imposibil să nu existe astfel de filiații, sunt poeți pe care-i citesc și recitesc, despre care discut adesea cu amicii mei, cărțile lor sunt cu adevărat o bucurie! Adevărul e că nu mă interesează să mă feresc de influențe, ele există oricum și vin pe căi întortocheate și durduli, nu le poți face față decât dacă sunt perfect asimilate, corp din corpul tău, inspirație, expirație, expirație, expirație...

— Într-un interviu, vorbești despre câteva întâlniri esențiale, care ți-au marcat viața... Una dintre ele fiind aceea cu poetul Viorel Paraschivoiu... E, cred, semnificativ, că tu îl amintești pe acest poet, cvasinecunoscut, pentru rolul său vis-à-vis de începuturile tale într-ale scrisului, într-ale poeziei, în timp ce nu puțini scriitorii (tineri) uită aceste amănunte biografice...

— Nu știu ce fac ceilalți, dar sunt convins că astfel de întâlniri, cum e cea cu Viorel Paraschivoiu, sunt extrem de rare. Tipul era fenomenal, l-am întîlnit pe cînd eram la liceu, la Năsăud (el lucra ba pe la Casa de Cultură, ba suplinitor necalificat pe la diverse școli). Pe vremea aceea cel mai proaspăt nume pentru noi era Nichita, nu știam de nimeni altcineva – și-atunci a apărut Paraschivoiu cu poezie americană, Pink Floyd și rachiul, tutun și Virgil Mazilescu, toate astea într-o nenorocită de cameră la marginea lumii... Era în 1991, în '93 am terminat liceul și-am plecat din Năsăud, nu l-am mai căutat deloc pe Viorel. A murit acum vreo 4-5 ani de foame și frig, singur, în podul unei case. N-a apucat să ne vadă cărțile și să ne ironizeze "succesul"...

— Camera (*Euphorion, Sibiu, 1995*) e titlul volumului colectiv în care, de fapt, ai debutat editorial, împreună cu John Partene și Marin Mălaicu Hondrari. Camera e și numele unui cenaclu din Sângeorz Băi pe care, ca licean, îl frecventai cu multă pasiune. Ce amintire/amintiri îți stăruie în memorie din acea perioadă?

— Povestea asta cu Camera e una dintre cele mai uluitoare perioade din viața mea! Marin Mălaicu Hondrari și Florin Partene, marii mei prieteni (celebrii cafeinomani – cum îi numește Manasia), aveau un cenaclu la Sîngeorz-Băi unde ne întîlneam, la început, o dată pe lună (în cadru "oficial") – apoi o dată pe săptămîină (tot mai des prin rockbar) și citeam și povesteam și ascultam muzică și beam cafele pînă dimineața tîrziu. Scriam și citeam pe rupe în acea perioadă, nu ne cunoștea nimeni, dar noi eram cei mai mari scriitori din lume, era evident, știam asta... Cum scriam ceva, cum ne întîlneam să citim, așa se desfășura de fapt "cenaclul" nostru, ne împrumutam cărți și umblam mereu peste dealuri cu buzunarele pline de țigări și cu mințile burdușite cu poezii... Era nemai-pomenit, iubeam într-atît literatura, încît – printre cîte altele! – o dată pe săptămîină mergeam prin sate și le citeam poezii oamenilor adunați fie în biblioteca satească, fie în crîsmă, probabil ne luau drept martori

ai lui Iehova sau cine știe ce, purtam bărbi și plete pe atunci, cred că se prăpădeau de rîs după ce plecam sau poate își făceau cruce cu limba, cine să știe... Nu ne păsa, nu, nicidecum. Pentru noi nu era bucurie mai mare în toată lumea asta, trăiam numai cu literatură.

— Într-un frumos și profund comentariu asupra poeziei tale, "Teatrul de marionete și abatorul", Octavian Soviany lansează câteva observații și intuiții critice de rafinament. Iată una dintre ele: "Poetul cărțiței galbene e oripilat de abjecția morții, care, pierzându-și orice dimensiune metafizică, a devenit porcină, trivială. Aici trebuie căutată probabil partea de originalitate a acestei poezii, care îl singularizează pe Dan Coman în raport cu colegii săi de promoție..." În adevăr, față de unii douămiiști acut ancorați în contextul cotidian mizerabilist, poezia ta pare a fi, mai degrabă, conectată la dimensiunea atemporalității. Cum resimți, cum îți asumi această diferențiere și care ar fi totuși puntea de legătură?

— Cred că un poem bun e bun indiferent de timp, temă, vîrsta autorului și alte asemenea baliverne. Textele lui Trakl și cele ale lui John Berryman sunt, multe dintre ele, nemaipomenite oricînd le-ai citi, după cum un poem de Marin Mălaicu Hondrari sau de Teodor Dună (preferații mei dintre cei "noi"), dacă n-ai afla cine l-a scris, ai putea foarte ușor să spui ba că cineva de pe la 1890, ba că cineva din 2008. Sunt destui (nu mulți, totuși) poeți "milenariști" care îmi plac, am mai spus asta, îmi place să fiu atent cu toate cărțile, să le dau tîrcoale, e nemaipomenit cînd găsești ceva fain-fain, ciudat cît te mai pot încînta cărțile (poemele) altora – pe cînd ale tale, dacă riști și le recitești, te îndispu și te slăbesc... Deci, zic eu, poemul cel bun e singura punte de legătură – și singurul lucru care diferențiază.

— "Proza mi se pare mult mai dificilă decât poezia (...) eu sunt poet, nu vreau să scriu nimic altceva (...) Poezia e cel mai ușor de scris. Trebuie doar găsită o mică șmecherie, o <rețetă> și cu un efort minim – gata, om (poet) te-ai făcut!" E răspunsul tău la o întrebare dintr-un interviu apărut în *Egophobia nr.14*...Și totuși, vei scrie, cîndva, un roman? Alt Dan – adică Sociu – a făcut-o.

— Visul meu, marele meu vis, e să pot scăpa de scris. De impulsul ăsta obositor, de tremuriciul umed care începe să-i sperie, încet-încet, și pe cei foarte apropiați mie. Vreau să mă liniștesc, să pot citi cu bucuria de-acum, dar să nu-mi mai trebuiască să scriu. Să încep și eu să mă bucur de viață cu adevărat, oriunde-aș fi. Cînd scrii, nu te poți bucura de nimic. Deocamdată, vorba lui mmh în *cartea tuturor intențiilor*, oriunde și cu oricine-aș fi, mintea mea e numai și numai la scris. Și nu e deloc o bucurie aceasta.

— Ești profesor la un liceu sportiv din Bistrița. Cum se înțeleg între ei profesorul și poetul cu același nume?

— După nouă ani de predat la liceul sportiv, timp în care majoritatea neamurilor mele credeau că sunt profesor de sport, am ajuns anul trecut la liceul sanitar. E timpul să am puțin grijă și de mine, de imaginea



mea, alura unui asistent medical-șef e mult mai impozantă pentru neamuri în vremurile acestea... Marele meu noroc e că, la școlile la care-am lucrat, n-a aflat nimeni că scriu. Am fost și sunt foarte liniștit în privința asta: aici, la Bistrița, sunt prof de ed. antreprenorială, vecin și bun plătitor de taxe & impozite – și toate astea mă scutesc de mari bătaii de cap.

— Cei mai mulți critici care ți-au comentat cărțile "au văzut" poezia ta la intersecția dintre un (neo)expresionism de sorginte Ion Mureșan și un suprealism pus, uneori, în relație cu Gellu Naum. Tu... unde și cum îți "vezi" poezia?

— Pe linia IV, ruta Alejandra Pizarnik – S. Kosovel, via King Crimson, transport marfă.

— Într-un interviu declarai: "Scriu pentru glorie, pentru gloria din timpul vieții, vreau să fiu cunoscut, vreau să fiu aclamat, vreau să fiu iubit. Vreau în manuale. Și pentru că nu știu face altceva, pentru că poezia mi se pare cel mai ușor de făcut, scriu poezie. Numai ce-mi zvîrl gândul la glorie, că sunt ca și mîntuit..." E aici un adevărat poem... Ar putea fi și o profesiune de credință? O artă poetică?

— Nu, nu vreau să fiu aclamat, nu vreau să fiu cunoscut și iubit, nu vreau în manuale. Vreau acasă, vreau cafea. Și da, cel mai greu lucru din lumea asta e să scrii un poem.

— Andrei Terian, unul dintre criticii și eseistii remarcabili ai tinerei generații, "întrezărea" într-o cronică la recenta ta antologie și "riscul" unei cantonări într-o posibilă manieră poetică. El se referă la "o... instalare în culcușul calduț al autopastei!". Bineînțeles, această remarcă nu anula tonul pe ansamblu pozitiv al cronicii... Te-ai gândit să-ți schimbi formula poetică? Apropo, ce va urma după recenta antologie?

— Antologia d great coman a apărut pe cînd credeam c-am scăpat definitiv. Ea cuprinde ambele mele cărți și o mică notă explicativă în care se spune cam așa: Aceasta nu este o antologie, aceasta e ultima carte a mea. V-am lăsat, pa! Patetic, într-adevăr. Și penibil – pentru că aceasta nu e ultima, nu scap eu așa ușor. Mai vorbim, pa-pa.

Interviu realizat de
EUGEN BUNARU

POEME
MONICA ROHAN

CUVINTELE, METEORIȚI
DE FOC...

Cuvintele
meteoriți de foc
tăcerii
sfărâmându-i vrerea

pe floare
roua înghețată
o deschide...

O PUNTE SUBȚIRE...

Peste-mpietrite genuni
o punte subțire.
Cineva mă ia de mână.

În casa mea se aude ploaia
amestecată cu bobite-nghetate
tropăie ușurel
peste spinarea aproape-amorțită.

De sus se văd umbrele cum
se desprind de lucruri...

Mici aripi,
de îngeri...

Pâinea-păsării în pomii brumați
luminescență umedă, abur de prunc
zvârlit din grota inimii-înnorate...
Maică, adună-i oscioarele fragede
fă-l să strige în pomul tău
pune-i laolaltă degețelele risipite...
Mărunte boabe roșii vrăbiile câmpului
ciugulesc.
Îngerii triști însetează lângă izvorul de
lapte.

TRECE...

O, mamă
Mica mea dragă
sunt mai bătrână ca tine...
Las că trece! Trece, –
Unde te-au lovit? – așa spui tu:
"trece" –
așa întrebii tu
așa pupi tu rana mea
și ea trece de la mine
la tine.

PRĂJITURILE MAMEI

Ușor fulguiește
Dospesc sub zăpadă
pașii mici
șoșonii tăiați în cioburile
dimineții sticloase
Nu se leagă nimic!
Poezia se fărâmițează ca un aluat
înghețat.
Sunt copila cu degete reci în mânușile
strâmte
Culege-mă ca pe floarea amorțită și
singură foarte
Pieptarul tău are nasturi de caș
șorțul tău e o pajiște înflorită
ochii tăi migdalați îngenăți verzi gălbiori
mâțișori
Zăpada-pulbere de vanilie albă se cerne
lin
lin.

TUCIUL E TUCIURIU

Ninsoarea se cerne lin lin (am mai spus)
pulbere vanilată
peste cornuleții fragezi smulși din
burta *Vestei* cu tavă cu tot
tava-i neagră neagră
în ceață de foc împachetată
"Nu pune mâna – sss, frige! –
ai văzut dacă nu mă ascuți..."

UNICĂ FOARTE

Anul e pe sfârșite
azi e 29 decembrie
De când mă știu revelioanele
(mi-)au fost lighioanele
care soseau o dată pe an
la doișpe fix
ca balaurul din poveste
ele – harșt, într-o clipă –
tăiau lumea în două
Revelionul călca bum-bum
cutremura pământul unde
punea laba lui de chintale
și după ce împărțea precum chirurgul
prof de mate

timpul
făcea, din rana-i să răsară
flori de foc, miliarde-n splendoare
răs-trezind miezul nopții
până la cer...

UN TĂCIUNE
USTURĂTOR...

Și tu, nedumeritul meu mă întrebi "cum"
și tu mă întrebi "de ce"
mă rănesc umblând printre săbii.

Sunt arsă în inima mea, un tăciune
usturător
sternul
acolo e cuibul de foc
cenușa de-acolo începe...

NEGRU DEPLIN...

Un cuțit răsucit
în inima plină
a lunii
scrâșnește frigul în cuvintele
cu care mă strigi
auzindu-te, somnul meu
mai adânc mă scufundă
în păcura apelor înghețate...

LA MASA DE BRAD...

Moartea e un balet straniu
deasupra vieții planează lin.

Mănânc și mănânc
la masa de brad,
afară sub brad,

mărșăluiesc oștiri nemiloase
prin secundele sângelui meu.

FRIG...

Toropeala ploii
gângurește pe acoperiș.
Smocuri de ceață
din colinele frigului
inimii mele îi vin într-ajutor...

COTROPITOR...

Ademenește somnul
surâsul tău înserat.
Lacrimi sonore, pe dinăuntru muntelui.
Stalactite-stalagmite
mărșăluind cotropitor
picăturile morții prin sânge...

CEAȚĂ...

Ademenirea somnului
sub zăpadă.

Moartea înaintează prin seva copacului.
De sticlă e veghea.
Și totuși
nu vezi, mai nimic...

AI MEI, CU TOȚII...

Ai mei cu toții împotriva-mi sunt
și în vâltoarea-încinsă cu lumină
aproape scufundată
mai aud
aripa cum trosnește...



NESPUSA

Nespusa poate miji lucrare. Și chiar s-a întâmplat așa. Cuptoare, 2008, 28 mai - 6 iunie. În tăcere, cu gruparea *Prolog*, mai sus de Reșița, la poale de Semenici. Împreună cu Paul Gherasim, Constantin Flondor, Horea Paștina, Mihai Sârbulescu. Cu pensule, pânze, culori. Ne-am întâlnit dincolo de convenții, nu în tabără, nu plini de idei, nu abundând de proiecte. Ci acasă. La Cuptoare, cu Galeria 28 și M.M. Împreună. Împreună cu păsările, cu trandafirii din grădinile ce promiteau vara, dar nu pârjolul ce avea să vină după. Timp bun am ales pentru pictat, invitând pictorii cu noi. Timp răcoros-călduros, cu nopți scurte și primi licurici, cu privighetori. Nici măcar idilic, de-a dreptul strămutați în locul cel luminat, cel cu verdeață, unde nu-i întristare. La Cuptoare s-a pictat, s-a scris, s-a amintit. Ne-am hrănit trupurile cu bucate bune (am avut înger bucătar, înger spălător de vase), cu vinuri alese și ne-am bucurat inimile unii cu alții. Am mărturisit fiecare după putere ceea ce era de mărturisit. Boarea dimineții din trandafirii Magdalenei, pârğul amiezii pe terasa pietruită și încinsă de soarele încă blând de la casa Acasă, a moșilor și strămoșilor din Cuptoare, cuiburile rândunelilor, dealurile Urzulița, Ponor, Pogăr și Ciopeasca, "frapsinii" ce străjuiesc curțile, tremurul begoniilor înflorite, licărul primei stele și, peste toate, pildă despre pictură. Seară de seară, la lumina plăpândă de spot halogen ascuns după umerii ce ordonau recuzita pentru masa de a doua zi. Ne-am străduit cu totii, unii pentru ceilalți. La scurgerea timpului am alăturat picturile zidurilor de piatră ori de lemn, ale teraselor casei Acasă și ale celeilalte case, a Magdalenei. Și ne-am bucurat privind. Noi de noi. Acum, toate acestea, încă pe simezele Galeriei 28, până la finele lui septembrie.

Marie-Jeanne și Ovidiu Bădescu, Galeria 28

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artiștilor plastici
PAUL GHERASIM, CONSTANTIN FLONDOR, HOREA PAȘTINĂ și MIHAI
SÂRBULESCU, în vara lui 2008, în satul Cuptoare (județul Caraș-Severin).
Inițiativă: GALLERIA 28

DIN VREMEA BASMULUI ROȘU

VICTOR CÂRCU

Canalul l-am regăsit parcă intrat la apă. La ce să mă fi așteptat? La Dunăre, Volga?! Canalul-i canal și basta. Vegetația de pe maluri, scăpată de sub controlul foarfecelor de grădinărit, își aruncă peste oglinda apei verdele prăfuit al răchitelor, plopilor, al sutelor de bălării și flori (cu nume cunoscute numai de botaniștii pasionați sau de perechile îndrăgostite fără de hodgeac), ca o Guernica a naturii împotriva umanității, colorându-i și mai intens curgerea îngreunată de algele lungi, culcate-n curs, și de mătasea broaștei în care se-nălceau deopotrivă bale de spumă coaptă, crengi și, când și unde, câte un stărv pocnit de pisică sau de câine învăluit de roiuri grele de muște tot verzi. Mă plimbam pe malul lui podit cu dale de ciment crăpate și-n parte ascunse de bălăriile prolifice, isterizate de căldura soarelui și de resturile existenței noastre și a animalelor de casă cu care ne consolăm neadaptarea. În gât îmi creștea un cocoloș cu gust leșios.

Curios, canalul ăsta n-are miros! Cu toată vegetația lui și cu toate hoiturile mustind în lumina verde, nici urmă de miros de rău sau măcar de baltă. Nu are și nici n-a avut în toată copilăria și tinerețea mea petrecute pe malul lui stâng. În vara asta m-am încumetat să fac o baie în Rin. Curentul lui masiv și-nvolburat m-a luat și m-a purtat într-o viteză amețitoare, umplându-mi plămâni cu un iz proaspăt de pește ca pe atunci, demult, când bunicul mă ducea la pescuit pe Someș cu noaptea-n cap, "pentru că somnul trage cel mai bine când se-ngână noaptea cu ziua".

În tăcerea acoperită de întunericul răcoros al nopților de august, Someșul își anunța prezența prin miros și nicidecum prin zgomete de ape mari. Pe măsură ce te apropii mai mult de el, te lua cu o pală de miros de pește amestecată cu un ton întunecat de pământ ud înțepindu-se, tot mai dominant, dinspre lunca lui îngustă care alunga toate celelalte adieri ale câmpurilor peste care călcam în zorul nostru după somn. Abia mai târziu, cu lumina care se năștea, ți se-nfiripa din ceață agățată de valul întunecat, tot mai lat, sclipind adânc până la **Stanii Clițului**, care păzeau cetatea, celălalt mal. Stânci albe drepte, metereze ale fabulosului, se ridicau, semete, direct din adâncul apei, lince de-a curmezișul de straturi lungi de mușchi negru, de mă-nfioram, umplându-mi pieptul cu o frică care mă furnica și excita ca atunci când ascultam, holbat și mut, poveștile cu elfi și zmei pe care mi le povestea, la lumină de lămpașă, mătușa Silvia, când îi venea ei.

Dacă ar fi fost după mine, ar fi trebuit să-mi povestească, fără întrerupere, zi și noapte, pentru că nu mă puteam sătura de florul spaimei ce mă străbătea din tălpi până în creștet așa ca aici, pe mal, când îmi doream să nu se mai termine în veci dezvelirea Stâncilor Clițului din noapte. N-am să uit nicicând acele îngânări de ziua pentru că, în capul meu, nălcile acelea albe nu ieșeau din întuneric, ci se-ntorceau din lumea visului, a basmului. Mai întâi nălcii în plutire albă care se-ncreionau în capete rase de titani, ca mai apoi să împietrească în greutatea maiestuoasă a stâncii din terțiar. Nici o pasăre răătăcită-n preajma lor nu se-ncumeta să scape un țipăt cât de stins, ci le căuta depărtarea.

Bunicul n-avea ochi pentru stânci și nici pentru păsări. El își pregătea tacticos ustensilele de pescuit. Bețe tăiate din tufă de alun sau lemn câinesc, ghem de sfoară frecat bine, de cu seară, cu ceară de albine, conserve pline cu viermi și alte gănganii

din bălegar și brazdă sau din acelea umplute ba cu boabe de porumb verde, ba cu pipotă de pui. Pe toate le alinia în iarba grea de rouă. Numai cârligele erau de la magazin. Fără de ele ai fi zis că omenirea n-a făcut nici un pas din fața peșterii Neanderthalului. După ce în fiecare undiță, cu ochelarii lăsați jos pe nas, înfigea câte o momeală diferită, doar de probă, concentrat și fluierând încet printre dinți, le arunca rând pe rând cu un clipocit înfundat în noaptea somnului și a plăcii. "Să vedem după ce li se lasă dumnealor astăzi la mic dejun." Apoi, undițele fiind aruncate în apă și bețele priponite în crăcanele purtate de acasă în straița fără fund, bunicul se așeza pe scăunelul lui de pescuit și, cu un oftat de ușurare, își scotea tot din ea sticla de pălincă din care trăgea primul gât al zilei. "Fii cu ochii-n patru la plute, că astăzi e o zi de pește așa cum scrie la carte", obișnuia el să-mi spună de fiecare dată și de fiecare dată se adevărea ce a spus. Nu s-a întors niciodată cu mâna goală de la Someș. Eu, da.

Cel de-al doilea gât de pălincă urma spre prânz, înaintea mesei cu care bunica-l aștepta precum garda de la Buckingham Pallace pe regină. Noi, nepoții, mâncam fix la unu. El, cum îi cășuna și atunci când îi cășuna, dar mai mult ciocnea decât mânca și mai mult povestea decât ciocnea. Când și când i se rupea firul și atunci, răstit, striga spre ușa crăpată de la bucătărie, unde bunica sufla în foc sau răsuca cratițele pe cuptor ca să nu se prindă mâncărurile-n ele: "Unde am rămas?" Din căscătura ușii venea, cu același dăc bufnit, același răspuns: "La pahar!" Atât aștepta bunicul ca să termine cu prânzul de abia început. Se scula jignit și, apucându-și din mers pălăria din cuiul bătut în ușă, ieșea șuierând printre dinți:

"Zacă dracu-n capu' tău să zacă de femeie!" Bunica intra ca vântul, aduna toate resturile și, trosnind farfuriile una peste alta, dispărea în bucătăria ei, nu înainte de a ne striga: "Ce stați ca **stanii**? Ștergeți-o și adunați ceva lemne de foc ca să vă meritați ziua!"

Apoi deschidea ușa bucătăriei din spatele casei și arunca resturile la pisicile și câinii curții care, cum îl vedeau pe bunic că părăsește ograda, se și repezeau unii peste alții, buluc, peste colțul casei, la ușa din spate, căci erau atoateștiutori în ritualurile pământenilor. Bunica, îmbufnată, răsturna toate resturile de prin cratițele încinse peste ei. Pisicii și câinii bunicii erau cei mai hrăniți și arătoși din sat și puteau să hăpăie orice și oricât ar fi fost de fierbinte, că se antrenau din tată-n fiu cu tot felul de mâncăruri aburinde, clocotinde, refuzate de bunicul. Odată am încercat să o trag de limbă pe mătușa Silvia ca să-mi spună dacă bunica nu coboară cumva din stirpea lui Harap Alb, că prea își hrănea lighioanele la temperaturile meniului de cal din poveste, dar ea a întors-o în așa chip, de parcă nu m-ar fi auzit, și eu, băiat deștept, am lăsat-o baltă cu scormonitul, făcându-mă complice la secretul familiei care, din modestie, nu-și poleia originea. Oh, cât era de frumoasă lumea aceea în care mă-nrudeam, în secret, cu Harap Alb și mă jucam cu Greuceanu și Păsări-Lăți-Lungilă! Mușcam zi de zi din basm și nu mă mai săturam, căci lumea era lume și ziua plină cât o lume!

Un miros penetrant de borhot m-a readus pe malul Begăi. Ajunsesem fără de mine, pe val de nostalgie, până la silozul de sfeclă al fabricii de zahăr. "Doamne, cum mai poate



Constantin Flondor, Peisaj, Cuptoare 2008

puți! Țasta-i mirosul Begheului." Acum i-am descoperit stampila. Așa era și-n tinerețe, așa era de când o știu de Begă! Dacă nu te-ntâmpina cu cel răcoros al apei amestecat cu iz de pește, te scula din morți cu duhoarea borhotului de sfeclă care zemuia zi de zi din canalul silozului: o clădire sumbră care se ridica acum mai înaltă, mai monstruoasă decât în copilărie, cu o fațadă sură, scorjită, plină de geamuri sparte ca o gură cariată care se răstește la tine din basmul roșu al comunismului. Ctitorii basmului roșu au clădit astfel de castele visând că vor îngenunchea cu ele capitalismul muribund.

Am luat-o la picior, trecând pe lângă cele "Zece case" ale ceferiștilor, pe lângă portul cu aceleași două vapoare purtând nume de păsări călătoare, mai ruginite, mai părginite acum, ca să ajung, în sfârșit, în zona civilizată din spatele Catedralei. Faleza e presărată, pe ambele maluri, cu lucrări moderne de artă pe care edilii culturii bănățene le-au comandat artiștilor locali în timpurile mai târzii ale basmului roșu, pe vremea când și-au înscăunat împărat asortat la culoare. Ele se-nvălesc în soare, brăzdate cu dăre întunecate de intemperii și urină, cu nume de îndrăgostiți și mitocani scrijelite pe ele. Oaza mea, Flora mea, nu mai există. A dispărut odată cu basmul roșu care tare adânc a mai mușcat din mine. Clădirea mai stă cum stă: cu toate intrările ferecate în lanțuri grele și lacăte mari ca-n "Frumoasa din pădurea adormită". M-am uitat prin geamurile ei prăfuite care dau spre rău să văd dacă nu doarme în ea, pe bune, vreo Ecaterină din cărțile de istorie ale partidului. Pe aceeași mochetă roșie de pe vremea când o călcam cu prietenii și iubirile mele se proptesc acum, în praf, ca niste rinoceri-tackel, mese mari de *pull-billiard*. Ei da, Flora mea s-a reciclat pentru a întâmpina societatea capitalistă. Forța vizionară a bănățeanului a pus și de data aceasta punctul pe "i". Nu tot el a iluminat electric Timișoara pentru prima oară în Europa? Bună treabă! De la curent la biliard nu-i decât un pas. Un pas de păun.

M-am așezat la o masă de pe terasa barului de jazz, deschis și el din același elan inovator chiar în piciorul podului de la Maria. Pe vremea când eram cetățean mândru al orașului, aici urinau bețivii și câinii parcului,

ba mai dormea, cum l-o fi chemat, un fel de pensionar mic și îndesat, cu sacou și chipiu de ceferist, care cu un drug de fier îndoit la un capăt curăța șinele de tramvai din intersecția de la Maria și... Uite că mi-am amintit! Îi spuneam Ciocârlia din Maria. Ajungea să-i fluieri din mers o melodie oareșcare și el o prindea din zbor și o trecea într-a lui, împănând-o cu triluri și înfloriri din fundul sufletului și al satului din care s-o fi dezrădăcinat. Da, așa-l chema: Ciocârlia din Maria! Aici, sub piciorul podului, după o ușa de fier ruginită, primea, când și când, vizite feminine, de doamne-n vârstă cu ciorapi destrămați și cu tot felul de pungi ponosite atârându-le de brațe. Le vedeam de pe terasa de la Flora cum coborau, șontâc, scările podului și băteau la ușa de tablă. Măi, să vezi și să nu crezi?! Ciocârlia mea era un boier deghizat, ba chiar împărat, pentru că în spatele ușii lui de tablă cu vopsea scorjită se deschidea un spațiu în care, acum, încape tot barul de jazz, cu scenă cu tot, în care șade la una din mese o chelneriță singură-singurică, fără țipenie de cetățean.

Omul de tip nou, multilateral dezvoltat, se pare că s-a reprofilat și acum îl poartă destinul după gheșefturi pe te miri unde. Ce foială și paradă de tineret neconformist mai era la ora asta în jurul Florei! Dacă erai venetic, nu găseai loc la masă cu lunile. Dar e bine și așa. Fiind singur cu fetiscana drăguță foc și totodată cool, am intrat cu ea în vorbă și am reușit, după ce am îmbiat-o cu două-trei pahare de băutură rasată, să o fac să mi se așeze la masă – "Dar când vin clienții, trebuie să vă părăsesc" – și să-mi povestească ce mai face și cu ce se mai îndeletnicește românul. Am râs mult și am băut cam tot pe atât, așa că atunci când au apărut doi clienți răătăciți, i-a servit dintr-un șut, și-a chemat, cu mobilul, o prietenă ca să o înlocuiască și noi ne-am urcat într-un taxi care ne-a dus, prieteni de o viață, la un local cunoscut de ea, căci ne-a lovit foamea de atâtea povești și aperitive și acolo ne-am înzdrăvenit și am dansat, cu fața brici, ultimul meu tango la Timișoara...

N-am ce cărcoti. Pe malul stâng al Begheului mai este, când și când, lumea lume și mai poți mușca din basm ca pe atunci, la **Stanii Clițului**.

NEMURIREA

DAN NEGRESCU

Nu pot să cred în nemurire. Desigur, ca dogmă e perfectă. Dar nu pentru mine. Altminteri, opinia mea intimă este că, în general și, probabil, conatural creștinii se străduiesc doar să afirme imortalitatea, pentru ca tocmai prin aceasta să o infirme. Cei vechi, păgânii, carissimii romani, dar și grecoteii, au avut bunul simț dar și realismul decent să recunoască faptul că poveștile cu ambulatoriile de dincolo ale sufletelor sunt niște fabulații cu rezultate poetice, remarcabile însă cel mai adesea. Creștinii prezintă o teamă față de finele vieții, pe care aș îndrăzni să o numesc supremul morb uman de la Doctrina lui Iesus încoace. Exceptându-i pe cei câțiva, rătăciți odinioară în arene, care-și implorau moartea spre a ajunge la...nemurire, în rest nu am observat – deși sunt nespuse de atent – la vreun credincios imensa satisfacție pentru apropierea sfârșitului, sau să-l grăbească. Adevărul este că suntem niște degenerați. Câtă distincție în suicidul senatorial, la împlinirea înscrisului imperial! Rima involuntară din rândul de mai sus mă face să cuget la încuvântarea versificată... Am urmărit cu suprema atenție de care sunt capabil – și, în general, puține îmi scapă – reacțiile unui creștin pe care de curând l-am încredințat brațului secular. Juridic, cazul e de o simplitate cotidiană, ținând mai curând de jalnicele răfuieli interumane pe care însă e bine să le controlăm, fie și prin aberații legislative. Statul nu trebuie să dea socoteală nimănui și, mai ales, cum ne indică legea romană, nu trebuie să piardă niciodată. Divinul Augustinus m-a învățat că însăși Cetatea lui Dumnezeu, căreia îi sunt serv devotați, trebuie construită pe pământ și nu în aiureala văzduhului. Să revin asupra cauzei atât de clar și firesc finalizate cu condamnarea și implicit executarea creștinului. Încep prin a sublinia solemn și responsabil rolul benefic pe care-l au falsul (în înscrisuri) și delațiunea în procesul de control și eliminare a indivizilor ce năzuiesc mai sau mai puțin, fără a împărtăși doctrina curentă, oricare ar fi ea. La fel, în ceea ce privește nerecunoașterea trădării sau, cum i se spune vulgar, a lepădării. Iar în acest caz, pilduitoarea exegeză oferită nouă de subtilul scopit parizian despre Sfântul și Dumnezeiescul Apostol Petrus, nu lasă loc vreunui dubiu; citez cu nedisimulată voluptate din acest cugetător, evident cam libertin pentru a fi în ierarhie, dar cu atât mai incitant: "Desigur, știa dinainte că a fost hotărât de Domnul să fie întâistător peste mulțimea Lui, și de aceea se temea cu respect ca nu cumva, întreita lui lepădare, brusc dată pe față, să ducă la zguduirea din temelii a Bisericii. În acea situație era prezentă mai curând teama rațională de a nu fi păgubit Biserica, decât propria lui faimă. Petrus s-a ferit să-și mărturisească păcatul, căci la vremea aceea Biserica era tânără în credință și lipsită de puteri; era nevoie de timp pentru ca virtutea lui Petrus să fie

dovedită prin propovăduirea săvârșită de el și prin faptele-i minunate." Câtă subtilă înțelepciune la acest Petrus (Abaelardus, desigur, nu la pescar...) și ce umană explicație până la urmă, aproape pe înțelesul tuturor. Dacă subliniem și faptul că citata scriere se intitulează Etica, vom percepe mai clar de ce mizeriile aliaților sau supușilor noștri sunt întotdeauna curate... Periodic însă aceleași pot fi utilizate și pentru înlăturarea unui anonim devenit astfel celebru. Mi-a fost adus la cunoștință impresionantul fapt că un bărbat își îngrijea de mai bine de zece ani mama căzută, zic unii – ajunsă, aș zice eu – la pat. Femeia, sau ce-o mai fi fost după atâta zăcut, avea un morb oribil primit din prea multe și nefireștile copulări practicate pecuniar în trecuta-i tinerețe. Erau destui imbecili care, neapucând odinioară să-i treacă printre coapse, afirmau că fusese o destrăbălată care acum și-ar ispăși păcatele; adică vina de a fi preluat scursorile bărbaților nespălați și nesătui. Fiul o curăța și periodic îi îndepărta de pe întreg corpul ofilit și fleșcăit o crustă verzuie de sub care apăreau vasele sanguine aproape neprotejate de piele. Cu o asemenea ocazie, nenorocita țipă mai tare ca de obicei, iar fiul strigă pentru sine: "Mai bine aș muri eu, să se termine odată toate... vedea-m-ar Satana..." Spre marele său nenoroc, al tânărului, adică, parohul locului, care tocmai venea să-și vadă oița – și în amintirea voluptuoaselor ore petrecute cu ea, fără plată, ci doar în schimbul periodicei absolviri – auzi îngrozitoare cuvinte și încercă să-l potolească pe bărbatul ieșit din matca supunerii: "Liniștește-te, fiule, e voința lui Dumnezeu: ea să plătească pentru plățile primite, tu să urci pas cu pas treptele sfințeniei care, iată, se apropie..." Toate acestea le-a mărturisit bărbatul, fără nici o constrângere, în timpul interogatoriului pe care în mod firesc și necesar i l-am luat. M-a impresionat profund, aproape compătimeam. De fapt cert îl înțelegeam. Dar, tot spre marele său nenoroc, parohul lui făcea parte dintre abjecții trepăduși care roiau în jurul meu, adulându-mă și încercând să-mi intre în voie, fie de teamă, fie pentru ca eu să le asigur o anume ascensiune. Pentru a mi-i face supuși, le-am sugerat să se împartă în grupuri de răfuieli, utile mie, adică să urmărească și să-mi aducă la cunoștință, în scris însă, orice aberație de la Doctrină. În fond, de când e lumea, așa se procedează. Parohul îmi prezentase un denunț nu prea lung – ca mulți de teapa lui, stătea rău cu scrisul – în care sublinia că: "Credinciosul vrea să moară, ca să se termine toate, adică neagă imortalitatea, iar în acest sens îl invocă pe Satan, alt aspect deosebit de grav". Citind cele de mai sus, am constatat că delatorul nici nu e atât de tâmpit pe cât pare, dovedind mai curând, ca mulți alții, că maliția impulsionează cugetarea, așa cum războiul e motorul lumii, dacă e să-l invoc doar pe Homer. Spre a fi mai convingător,



Mihai Sârbulescu, Peisaj, Cuptoare 2008

cucernicia sa adăuga faptul că, în momentele-i de furie, împetricinatul avea ochii roșii și dădea semne că i-ar izbucni cornițe din țeastă. Din păcate, eu trebuie să rețin în cauză și această imbecilitate tipică credinței vulgului. Prefer să cred însă cele descrise de divinul Hieronymus despre cumsecădenia ființelor bizare; nu pot să nu ameliores aceste rânduri cu câteva imagini profund inspirate: ...Antonie plecă apoi mai departe. Dar, nu trecu mult timp și, într-o vale stâncoasă, vede un om nu prea mare la stat, cu nas corioat, cu fruntea dâmbuită de coarne, și al cărui trup se făcea în partea-i de jos a fi cu picioare de capră. La această vedenie, Antonie, asemenea bunului luptător, a înșfăcat scutul credinței și platoșa speranței; pomenita ființă însă i-a oferit roadele palmierului ca merinde de drum și zălog al păcii. Luând acestea la cunoștință, Antonie și-a grăbit pasul și, întrebându-l pe acela cine este, a primit acest răspuns: "Sunt muritor și unul dintre învecinații pustiei, pe care printr-o împetriștată rătăcire, înșelata păgânătate i-a cinstit numindu-i satiri, fauni și drăcușori. Sunt purtătorul unei solii a mulțimii mele. Ne rugăm ție să-l implori pentru noi pe Domnul ce-l avem laolaltă și despre care știm că a venit odinioară spre mântuirea lumii, iar rostirea lui a ieșit în lumea întreagă." După o asemenea descriere plină de drăgălășenie cum să mai dai crezare stupideniei imaginative a onora? Unde mai pui și faptul că orice atitudine negativă, de respingere nu face decât să contravină sacrei învățături a Apostolului: "Căci de la El, și prin El și întru El sunt toate: glorie Lui, în veci. Amin." De fapt nu mă interesau deloc dejecțiile mentale ale celor mulți întreținute

de cei puțini din grupurile circumstanțiale mie, cât doream să urmăresc reacția unui inculpat oarecare la aflarea sentinței, mai ales după ce manifestasem totală înțelegere față de el; îl avertizasem însă că există și un înscris pe care nu i-l pot arăta, tocmai pentru a proteja sursa. I s-a comunicat că va fi ars pe rug, chiar a doua zi. Mi-e greu și oarecum dizgrațios să descriu reacțiile condamnatului: o teamă ajunsă aproape la demență, ceea ce mi-a confirmat că nemurirea este singurul lucru la care nu se gândește nimeni în pragul morții. Jalnicul popă avusese nerușinarea să meargă la carceră spre a-l spovedi și a-i spune că după lepădarea trupului îl așteaptă nemurirea sufletului. Bărbatul, printre răgete, îl trimise dracului – din câte am aflat urmărindu-i pe ascuns – cel mai firesc lucru din această searbădă întâmplare; în fond, având deja descrierea ieronimiană, putem constata cât de adorabilă este până la urmă și această creație a lui Dumnezeu, mai mult chiar, cât de necesară pentru ca omul să se defuleze, inutil. Aceeași reacție am urmărit-o ulterior și la alți condamnați, fie anonimi, fie avuți. Ba chiar, la aceștia din urmă necredința în nemurire e și mai evidentă, depășită fiind doar de necredința în moarte. Ce convingător se întreabă sfântul cărturar din Betleem: "De ce îi înfășurați pe morții voștri în straie aurite? De ce dorința de mărire nu conținește nici printre jeliri și lacrimi? Oare nu se știe că leșurile bogaților putrezesc chiar și în mătase?" Minunate interogații care conduc tot la gândul inexistenței nemuririi. Mai mult chiar, am învățat din scrierea aceluiași divin tălmăci că încrederea în nemurirea cuiva poate duce la fatale tulburări ale cugetului,

precum în cazul preasfintei femei Constantia: "După venirea vestitorului care i-a spus că trupul lui Ilarion se află deja în Palestina, ea a rămas pe loc fără suflare, dovedindu-și și în moarte adevărata dragoste pentru slujitorul lui Dumnezeu. Ea se deprinsese să-și petreacă nopțile veghind la mormântul aceluia și să rostească și rugăciunile lui, spre a le spori, ca și cum el ar fi fost de față." Într-adevăr, generatoare de amare lacrimi această întâmplare, dar și premonitorie pentru cei dispuși să creadă ceea ce nu văd. Riscul căderii lăuntrice este nemăsurat. Într-una din serile trecute l-am avut invitat la cină pe un mare maestru al cugetării în culori, al penelului, cum zic stupid de plictisitor așa zișii specialiști. Nu-l pot chema ziua la mine pentru că deocamdată se furișează, după un nefericit duel în care adversarul său s-a ales definitiv cu pânțele spintecat. Afirmă un martor că maestrul nu fusese șocat de fapta lui (firesc era să se bucure; cel mai uman sentiment după ce ți-ai eliminat un adversar, chiar necunoscut), ci stătea și privea, mai sfredelitor decât sabia-i plină de sânge, revărsarea de intestine și organe, mațe, cum plastic le zice vulgul, mai ales pe cel gros care tot ieșea încât aveau impresia că tăiase burta unui cal, sau mai curând a unei vaci aflate în plin rumegat, după scârna verzuie și băloasă ce se scurgea pe ici-acolo, dând o miasmă greu de descris. Îl înțeleg deplin, dar, spre binele său, la îndemnul unui cetățean cel puțin la fel de curios în privința viscerelor umane, o luă la sănătoasa spre a nu încăpea pe mâinile vigilei urbane; îi avertizassem și îi ameninșasem cu afurisirea, dacă le scapă vreun criminal. În cazul de față era vorba însă de un pictor, unul pe care, prin viziuni și preocupări, îl consideram apropiat. Nu avea nici un rost să alerge după el, dară-mi-te să-l prindă. Maestrul servi o friptură de oaie, pe jumătate crudă și neținută în baie, după cum știam că îi place, pregătită deci special pentru el, revenind asupra unei obsesii care-l bântuie de o vreme, anume aceea de a-și înfige sănătoasa dantură într-o halcă de carne umană, condimentată la început, cu totul crudă mai apoi. Mi-a mărturisit că atunci când i-a venit inspirația pentru cel mai recent tablou arătându-l pe Toma cu degetul vârât bine de tot în rana Mântuitorului, avusese o pornire de a mușca din frumosul cadavru al unui tânăr executat de curând pentru blasfemie, dar înjunghiat în prealabil, la cererea familiei, aprobată de mine din umanitarism. Nedorind să-l văd făptuind vreo nesăbuiță, l-am amenințat, amical, evident, pe maestru că dacă nu-și reprimă pornirile, pe care altminteri încerc să i le înțeleg căci generează marea artă, nu-i voi mai permite să zăbovească la morgă până la apariția inspirației. M-a asigurat că totul rămâne la nivelul Muzelor și că în afara faptului că și-a băgat degetul în rana executatului, căci altfel tabloul nu putea fi atât de expresiv, a renunțat la pornirea carnivoră fie și din cauză că pe marginea tăieturii apăruseră deja câțiva viermi pe care i-a îndepărtat, căci nu era doară să rămână cu imaginea propriului arătător ca o rămă grasă și trandafirie, mare printre măruntele albituri ale hoitului. Și-apoi, urma să picteze

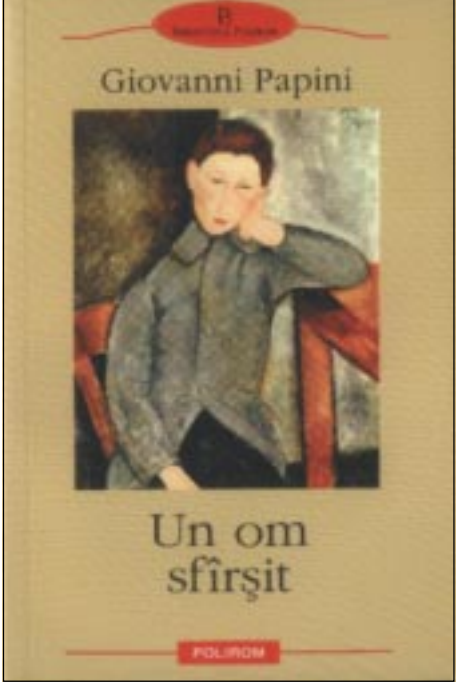
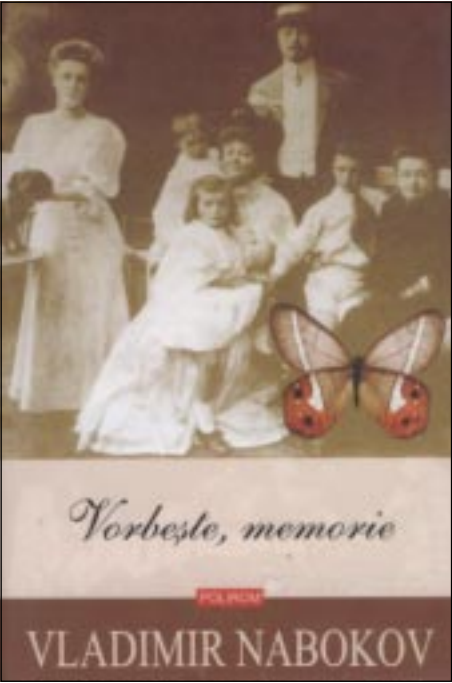
întru sacru, ceea ce i-a și reușit. Fiecare convorbire cu maestrul îmi adeverește convingerea că între așa-zisa abjecție și sacru nu e decât un pas liant. Oricum, între un credincios tâmpit și cinstit după canoanele nu știu cui, și un artist cu personalitatea debordantă până la a se apăra cu arma în mână, îl prefer până la idolatrizare pe acesta din urmă. Discuția noastră a alunecat apoi nu spre ...nemurire, evident, ci spre frumusețea actului sexual, maestrul fiind altminteri foarte viril, conform firii, adică neînversând niciodată izvorul plăcerii, divine altminteri de vreme ce și Atotputernicul a îngreunat-o pe Maria. Îmi spuse , în context, că, cercetând odinioară trupul unui spânzurat, de etate mijlocie, simțise o pătrunzătoare miasmă de sămânță bărbătească și , privindu-l mai atent în partea vintrelor, rușinoasă cum prostește spune vulgul crezând că pe întuneric ești mai evlavios, văzu că mortul era împroșcat, ceea ce însemna că avusese suprema plăcere tocmai când ștreangul îi pune capăt suflării. Mărturia maestrului îmi adeverea că tânărul ieronimiam care-și mușcase limba spre a opri copularea cu frumoasa târfă, ajunsese de fapt la orgasm și nicidecum la sfințenie.E totuși uluitor dar și surprinzător în aceeași măsură cum poate arta să descifreze tainele ființei umane în momentele cele mai neașteptate...Îmi cer scuze mie însumi pentru cum am rătăcit, uitând de ...nemurire. De fapt toate neclaritățile referitoare la presupusa imortalitate a sufletului le aflăm în plinătatea lor la un amabil bătrân african pe care, oricum, nimeni nu-l în în serios. Singurul adevăr demn de reținut din băjbâielile septuagenarului Arnobius este că, după moarte, sunt reduse la nimic, pentru ca apoi să urmeze cea din urmă nimicire. Că unele beneficiază totuși de nemurire, rămâne, dacă nu o supoziție, măcar un vis frumos și inutil. Și totuși, povestește atât de frumos despre obiceiurile păgânilor romani, încât nu poți să nu-l îndrăgești. Sfântul Episcop mediolanens, spre eterna-i laudă, nu spun nemuritoare, își dă seama chiar și în ipostaza sa de poet, că esențială e trăirea vieții, că moartea e înfiorătoare sau, oricum, de neîndrăgit tocmai pentru că după ea toate se încheie. Dacă ar urma nemurirea, de ce ar îndrăzni să-I ceară Tatălui Omnipotent "De moarte apără-i pe mântuiți", ba chiar pentru păcătoși "Dar Doamne, păcatele noastre sunt mari, Măsura și-o au în răul cel mare, dar tari Fă-ne Doamne, să ducem ce-i greu, Pe-ai Tăi slujitori cu binețe privește-i mereu!" Iată deci, cum nimeni nu-și dorește nemurirea de "dincolo", probabil conatural, cum am mai scris, căci e nefiresc să-ți dorești ceva inexistent, sau la care să ajungi prin suferința din urmă. În fine, dorința profundă de a făptui mareț în viață, dovedește conștiința viețuirii de care scria înțeleptul Flaccus (mai cunoscut cu numele de Horatius). Personal veghez pentru mai marea glorie a lui Dumnezeu, aici și acum, viitorul aparținându-le celor ce-mi vor urma. Atotputernicul îmi arată zi de zi că sunt pe calea Lui. Dar smerenia mă face să nu-mi scriu propriile cugetări, astfel că necredința-mi în nemurire e doar



cea a discipolului. Cum altfel ar putea fi când preaînțeleptul Sfânt Ioannes din Damascus avertizează întru adâncă-i cugetare că în fapt "nu voi spune nimic de la mine"? Cum să nu urmez doar pildele Marilor, smerindu-mă pe caldarâmul aspru al piei credințe, când supremul printre Părinți, uluit de mirabila și zorita-și paternitate, i-a spus Celui Ce este: "Doar numele l-am dat eu, Doamne, tot restul de la Tine vine!" Cum să nu-l cred pe dumnezeiescul episcop hiponens? cum să blasfemiezi mărturia Părintelui, tulburat, căci "O, preafericiți,

voi cei care ați fost convinși să nu vă temeți de moarte, convinși prin sine, sau de oricine, chiar de ar fi ca sufletul să piară. Nenorocitul de mine însă nu am reușit să mă las lămurit până acum de cugetările nici unei cărți." Desigur, acceptând eu necondiționat aceste sacre precepte doctorale, trecute fiind dureroasele neîncredințări, fac totul pentru ca aici, pe pământ, așa cum îndeamnă același Părinte "ceea ce este să fie trăit în siguranță și liniște." Și adaug eu, cu disciplinară modestie, în Putere și spre mai marea glorie împământenită a lui Dumnezeu.

NOU la POLIROM



O LIBERTATE FRAGILĂ

ROXANA ALBU

Proaspăt coborâtă din avion, ajung pe scenă. La invitația unor prieteni, ajung în centrul Bucureștilor, la teatrul Odeon, la spectacolul regizat de Andrei Șerban. Mărturisesc că teama (suspiciunea) nu au fost mici. De ce să regizeze A. Șerban un spectacol pe un asemenea subiect, pe cât de (ne)obișnuit, pe atât de ne-abordabil? Un caz real. Ca atâtea altele – nimic altceva decât «the fortune's fool». De ce să fie subiect de teatru?

Stăm pe scenă. Apare Andrei Șerban care spune: "Mă numesc Andrei Șerban...", prezentînd în cuvinte simple și firești ceea ce va urma: un teatru documentar, specie rară pe meleagurile noastre, teatru nu experimental, de pur experiment artistic, ci o experiență care aduce cu sine mult mai mult: "o educație a emoțiilor", spune el; dacă intuiesc bine, un fel de mers pe aer, o dibuire, din ce în ce mai precisă însă, a contururilor unei lumi privite dinspre viitor. Cum adică? Participarea la un fel de profeție? Nu, nicidecum, dimpotrivă, teatrul acesta este un teatru marginal, teatru-limită, teatru revelator: pe de o parte, un caz real prilejuiește o exhibare, o aducere în față a sa, e împins pe scenă. Pe de altă parte, real fiind, el se răsfrînge asupra reprezentăției teatrale în genere, o forțează să rămână prizată pe fenomen, nelăsînd-o să se îndepărteze și să hoinărească după plac. Piesa e de fapt prilejul unei întâlniri. Dar cîți dintre noi sînt dispuși să se întâlnească? Cu ceilalți, cu un gând, cu lumea aceasta ori cu cealaltă, cu ei înșiși?

În plus, de ce ne-am implica, am empatiza cu o știre, ne-am opri, mai mult decât ar dura auzirea, asupra ei? E despre (o) moarte? Se moare în fiecare zi. Despre faptul insolit al unei morți între mănăstire și spital, în urma unei slujbe de exorcizare? De parcă n-am ști că în România e posibil orice, că "a funcționa" este un verb în majoritatea cazurilor fără aplicație la realitate?

CE ADUCE SPECTACOLUL LUI ANDREI ȘERBAN?

Aduce angoasă. Aduce rapt. Aduce întrebări pe care nu am avut curajul sau răbdarea să ni le punem. Aduce o echipă de actori tineri care funcționează perfect și cu patima bună a actului artistic. Actorii prezenți în ceea ce fac, conștienți cu atât mai mult cu această ocazie că ceea ce ei performează este o bucată de viață. Și că nu e de... joacă.

Mai aduce suflu, ca să dezghețe ceea ce e demult înghețat (după palidele discuții cu publicul de la finalul spectacolului, s-ar părea că nu reușește prea mult).

Despre zvonul celui care vrea să zguduie tiparele, am auzit încă din '90, de fapt. Probabil că acela care se sacrifică încercînd știe destule despre sisifical său act. Dar tot el mai știe că numai mergînd pe un drum care devine una cu destinul său el deschide

căi pe mai departe, celebrînd acum, în mod straniu și de neînțeles pentru mulți, un spectacol viitor. El e cel care vine el însuși în întâlnirea cu sinele său, se caută acum prin ceea ce va fi fost deja acolo, așteptînd.

Aduce așadar viitor: e problematic, fecund, în mișcare, legat de prezentul de acum precum fœtusul de mediul matern. E un spectacol viitor care privește spre un trecut și un prezent ce stau, paradoxal, să vină. O perspectivă schimbată, căci nu pe instanțierea/semnalarea unei știri cade accentul, ci pe semnificativitatea ei, care nu este o problemă de egală evaluare de cauzalități, nici de inteligență alăturare de ipoteze. Fiind vorba de o viață de om și de "segmentul" de timp ipostaziat aici dintre a fi și a nu (mai) fi, aceasta dinamitează planurile (logice, psihologice, comunicaționale, sociale, morale, etice, religioase, lingvistice, hermeneutice, psihanalitice) și le pune în criză. Desigur că structurarea unor întrebări valabile legate de "cazul Tanacu" are nevoie de toate acestea. Însă ceea ce se vrea arătat este, credem, că o rămînere de un fel sau altul pe un plan sau altul se dovedește a fi din start perdantă: ea își pierde "obiectul" care îi scapă din mîini, deoarece viața unui om (aici, a Irinei) care alunecă fără putința de a fi oprită pe o pantă ireversibilă obligă la o reflecție *interesată*, care devine, precum bulgărele de zăpadă, din ce în ce mai complexă odată cu adîncirea în ea. *Reflecția devine, face corp* cu cel care se apropie de adevărul căutat.

Spectacularitatea spectacolului lui Andrei Șerban vine din faptul că ceea ce se indică este în același timp și ceea ce te indică și te arată cu degetul (în cadrul piesei o cameră de filmat va fi orientată la un moment dat spre cei care privesc, spre publicul care nu mai este privitor, ci deopotrivă *privit*, însă neprivat de posibilitatea de a se privi pe ecranul prezent pe scenă, pe același ecran pe care se vor fi desfășurat pe parcursul piesei fragmente de reportaj din cazul Tanacu). Unii poate ar considera acest fel de a fi în teatru/a face teatru un teatru capcană: în fond, de ce să fim prinși din start în țesătura unui fapt care poate și să *nu* ne privească? E necesar să ne privească? Acesta e poate pariul pe care și-l asumă atât de tineresc A. Șerban...

Ca participantă la piesă, mărturisesc că *este necesar*. (Necesitate chemată să spulbere totodată și opinia unor așa-zisi critici de teatru că piesa n-ar fi o așa-zisă piesă...)

În primul rînd, piesa este o relatare despre un caz după însemnările și cercetările unui jurnalist (Tatiana Niculescu-Bran). Însăși încercarea jurnalistei de a fi un martor imparțial al evenimentelor este primul pas al acestei piese-aduceri-în-scenă. Apoi, ceea ce *continuă* A. Șerban este asumarea la fel de dezgolită de sine a vocației sale de regizor: regia sa este nu impunere a unei viziuni, ci *mărturia, reflexia* unui mister. Acesta din urmă regizează de fapt, dezvăluind lumea

sublunară în care el a poposit să se manifeste. Iar toți cei implicați "în caz" sînt așa cum sînt, fără să vrea să și fie ori fără posibilitatea alegerii de a fi. Abia în urma celor întîmplate lucrurile au o șansă de a se așeza în matca lor. Abia în urma *repetării* lor printr-o piesă (ca în *Hamlet*) ele pot să se arate mai bine.

Andrei Șerban crede în teatru. Atît de mult, încît *îl lasă să fie* viața însăși. Această libertate în slujba căruie el se pune e atît de fragilă, atît de neluată în seamă, încît este pusă pe seama purei invenții, a

experimentului de dragul experimentului, a toanei, moftului, notorietății etc.

Piesa de la Odeon la care am nimerit e ceva insolit: la sfîrșit, am avut senzația clară a neputinței de a aplauda. Dar nu pentru că spectacolul "nu ar fi fost bun", ci pentru că spectacolul nu mai era demult un spectacol, ci o spovedanie a ceea ce nici el, Andrei Șerban, nici noi, nici toate personajele nu știau încă, dar care era invocat să se spună, să fie, să se nască prin întîmplarea de la Odeon.



Paul Gherasim, Paisaj, Cuptoare 2008

ROMEO SI JULIETA – MARCA GLOBE DANIELA BOBOICIOV MAGIARU

10 iulie 2008, curtea Colegiului Național Bănățean, Timișoara

Teatrul Globe, *Romeo & Juliet*, regia Elizabeth Freestone, cu: Alan Morrissey (Romeo), Dominique Bull (Juliet), Michael Cox (Benvolio), Conrad Westmaas (Capulet, Montague, Lawrence), Bridgitta Roy (Lady Capulet, Lady Montague), Perry Snowdon (Tybalt, Paris), Marsha Henry (Doica), Nitzan Sharron (Mercutio); scenografia: Anthony Lamble.

Teatrul Globe a pornit vara aceasta în turneu prin Anglia, Austria, Ungaria, România, Malta. La Timișoara spectacolul a ajuns în 10 iulie, datorită fundației culturale ArtMedia. Prin prestață, a fost un spectacol eveniment. La Globe Theatre, *Romeo și Julieta* se servește în ritm alert. Textul e decupat, ca să se poată plia pe un interval temporal rezonabil – doua ore; decorul e simplu, constituit din micuța și celebra camionetă VW "parcată" în curtea interioară a Colegiului Național Bănățean. Despre crearea scenografiei, designerul Anthony Lamble spunea că ceea ce e cu adevărat o provocare atunci când montezi Shakespeare este că îți poți crea lumea ta, propriul tău univers în care poți spune povestea piesei (<http://www.globelink.org/2007season/romeoandjuliet/setdesign/>).

O distribuție deloc numeroasă, în care toate intrările și ieșirile personajelor par a fi la vedere. Cu excepția personajelor principale, toate celelalte sunt dublate (unul dintre actori joacă nu mai puțin de trei roluri). Cu toate acestea, schimbul între personaje se face ca într-un număr de prestidigitatie (sugerând similitudini sau opoziții de caracter).

Ceea ce intrigă este nu povestea, așa cum m-aș fi așteptat, ci prestația excepțională a actorilor. Un joc în mare forță, impecabil, convingător în fiecare moment. O rezonanță puternică lingvistică și culturală care te face să tresari la pasaje cunoscute, dar, în mod bizar, nu trece la nivelul emoției. Nu e un spectacol care te zguduie afectiv sau care te face să îți pui întrebări (oare din pricina subiectului arhicunoscut?). Dinamismul scenelor nu îți lasă timp de reflecție, povestea cunoscută nu te mai surprinde. Am fost avertizată asupra inventivității costumelor. Transformările în ținută sunt detalii subtile, dar care, acumulate, devin perceptibile. Trecurile de la ținuta *casual* (blugi, tricou) la costume renașcentiste sunt de mare efect, căci funcționează ca mașină a timpului. Îmbrăcămîntea devine context și text în sine.

Perry Snowdon (interpretul lui Tybalt și Paris) scria în jurnalul lui de turneu despre reprezentația de la Timișoara (jurnal pe care îl puteți consulta pe site-ul Teatrului Globe): "Poate că lumina s-a sincronizat perfect cu tragedia, odată cu coborârea soarelui, asfințea și soarta îndrăgostiților. Poate că sentimentul sărăciei din jurul nostru și celebrarea sinceră a unei povești ne-a transpus departe de lumea materială. Sau poate decorul modern a încărcat piesa cu un sentiment șocant de importanță. Dar toate s-au legat și o vrajă a împânzit curtea".

LOCATARIILE SUFLETELOR NOASTRE

ADRIANA CÂRCU

La două ore după ce am aterizat în Timișoara, încă nedumerită de rapida schimbare de peisaj, încă mirată de transformările orașului prinse din viteza taxiului, aud că la stadion se află în plină desfășurare *Sărbătoarea Berii*, o sărbătoare timișoreană pe care nu o cunosc. Pentru că stadionul nu este departe, ne hotărîm să purcedem cu mic cu mare la o plimbare în răcoarea serii. Pe la Spitalul Județean, la auzul primelor acorduri muzicale, Richard spune: "ăștia sînt Colibri". Eu îi răspund cu promptitudine: "imposibil, Colibri nu mai cîntă împreună". În timp ce ne apropiem, deslușesc că se cîntă *Nunta* și după alți doi pași aud o voce inconfundabilă, clară și armonioasă ca în prima zi, vocea lui Mircea Baniciu. Ajunși în fața scenei constat că Richard a avut dreptate: Mircea cîntă în fața unui public animat, iar Vladi Knejevici este de asemenea pe scenă. Spectacolul se termină, Mircea ne vede și se scuză grăbit la fanii care-l înconjoară din toate părțile. Ne îmbrățișăm cu efuziune. Nu ne-am văzut de vreo 5 ani. Arată bine. E matur, împlinit; vorbește cu același umor și zîmbește cu același farmec. Mai tîrziu, în timpul cinei, îmi dă ultimul lui disc numit "Eșarfa"; un periplu nostalgic prin ani, prin amintiri, prin cînturi. Ne despărțim tîrziu în noapte. Acum simt că am ajuns la Timișoara.

A doua zi aud că o galerie nouă, *Calina*, găzduiește expoziția lui Călin Beloescu, *Dialog cu Memoria*. Din căldura amiezei pătrundem în galeria răcoroasă, unde o Istorie a Mariei de Medici, în mai multe tablouri, mă farmecă prin profunzimea conotațiilor și acuratețea detaliului. Pe peretele de la răsărit, o serie de tabouri radiante ca niște epifanii: peisaje grecești juxtapuse, de o acuitate ce dilată spațiul, dîndu-i profunzimi de dioramă.

Trei zile mai tîrziu asist, tot acolo, la vernisajul unei expoziții de grup, deschisă ingenios cu un film documentar, unde, alături de Ștefan Călrășanu, expun Gheorghe Finkl, Romul Nuțiu, Cristian Sida și Iosif S. Tasi. Semnele încercate în ale așteptării împodobesc formele frumos mlădiate ale lucrărilor lui Ștefan. Seara, în Piața Unirii, o altă sărbătoare: Ziua Timișoarei. Aștept cu încîntare concertul lui Ali Campbell, care, cu acea voce ce a marcat atît de pregnant caracterul grupului UB40, salută cu "Bună seara, Timișoara" un public care nu se obosește să-i răspundă. Văd jenată uluiala de pe fața lui și mai tîrziu descopăr la fel de jenată că sînt singura care dansează și aplaudă. În Germania aș fi dat bani grei ca să ajung atît de aproape de scenă, dar aici pare să funcționeze principiul "dacă nu costă nimic, nici nu merită nimic". După concert încerc să aranjez un interviu și mi se transmite că Ali Campbell nu are nimic de spus. Îl înțeleg.

Marea aglomerare de evenimente mă face să ratez Festivalul Romilor – numit atît de potrivit, *Mișto* – de la grădina Capitol. Aud că Tăndărică a cîntat cu țambalistul Marius Mihalache, cu care am o înregistrare (însoțită cu multe cuvinte de laudă) primită de la Eugen Gondi. Ori de cîte ori o ascult, mă duce cu gîndul la acordurile diafane de harfă ale lui Andreas Vollenweider. Nu ajung

s-o revăd nici pe Cristina Pădurariu, care m-a fermecat acum cîțiva ani cu prezența și cu vocea ei nuanțată și plină de senzualitate, dar în arșița unei după-amieze reușesc să vizitez Muzeul de Artă aflat în maiestuosul palat baroc din Piața Unirii. Clădirea este atît de frumos restaurată, încît regăsesc cu greu lambriurile înalte care mă fascinau cu ani în urmă, cînd, înghesuită într-o uniformă militară verde și aspră, mă pierdeam cu ochii pe volutele lor, în loc să iau notițe de balistică. Sînt impresionată de soliditatea și prospețimea realizărilor grupurilor *Sigma* și *1+1+1*, dominate de triada Bertalan-Cotoșman-Flondor, într-o vreme cînd în România cinetismul și constructivismul aveau un statut mai mult decît precar. Biletul de intrare, un frumos portret de femeie, pe care stă gravat cu litere de bronz cuvîntul MART, va fi o vreme semnul meu de carte.

În timp ce încă ne socotim dacă să mergem la *Festivalul de folk de la Gârîna* – frigul serii e un contra-argument puternic, Șwarț, cu hotărîrea lui legendară ("astea sînt chestii slabe, domnule"), mă convinge în două minute. OK, luăm o mașină împrumut și pornim. Pierdem ocazia de a ne revedea cu Mircea și cu Vladi, care au cîntat deja în prima zi, dar ajunși la Râscruce, îi întîlnim pe Ilie Stepan, pe Dixie Krauser și pe Horea Crișovan, care seara vor da un concert – sub egida *The Stepan Project* – în mare parte cu piese din ultimul segment al *Trilogiei Sensului Vieții*, numită *Lumina*. Muzica lor este o sinteză armonioasă (*fusion*) ce îmbină reușit elemente folclorice, de blues și de jazz. Acordurile de o virtuozație suavă și detașată din ghitară lui Horea mă lansează în visare; degetele lui Dixie înduplecă corzile bassului să vibreze cîntec; la *Glossa* mă țin bătoasă pentru că știu că vrea să vadă dacă plîng. Seara se va încheia cu un recital al lui Nicu Alifantis, un bard în dreptul său.

A doua zi, animați de o dorință comună de mișcare, pornim cu Horea pe cărări cunoscute de el. Trecînd prin noul "atelier" în aer liber, unde se pregătește un nou grup sculptural, ajungem la *Parcul de Sculptură*, unde coloane, cumpene și porți așteaptă în tăcere trecerea vremii. Stau îndelung lîngă o sculptură de Napoleon Tiron, intitulată simplu: *Lemn*. Prin coroana despărțită a unui copac îl văd pe Horea făcînd exerciții de Tai-Chi. E liniște, e cald, e bine. Pe drum înapoi vorbind despre oameni și firi, Horea îmi mărturisește: "Simt tot mai puțin dorința de a mă asocia cu oamenii care nu și-au rezolvat problema orgoliului". Realizez că, de fapt, și eu gîndesc demult la fel.

Ultima seară a festivalului este dedicată rock-ului. În deschidere, grupul *Locatarii*, condus de Tavi Iepan, format din muzicienii consacrați, Mario Florescu, Lică Dolga (foto), Victor Miclăuș, Mircea Bunea și Mircea Nedelcu, cîntă un rock cu tușă etnică și cu o urzeală armonică elaborată, îmbinînd experiența muzicală cu o mare diversitate stilistică. Festivalul se încheie cu *Pragu de sus*; e frig, dar publicul dansează. Înainte de plecare, conform unei vechi tradiții, îl vizitez pe Liviu Butoi în "bojdeuca" lui aflată în geana dulce a dealului. Vorbim de muzici și de planuri



în timp ce urmărim fascinați firul unui izvor. La plecare Liviu îmi oferă o căpșună solitară din grădina lui. E ușor acrișoară și foarte aromată.

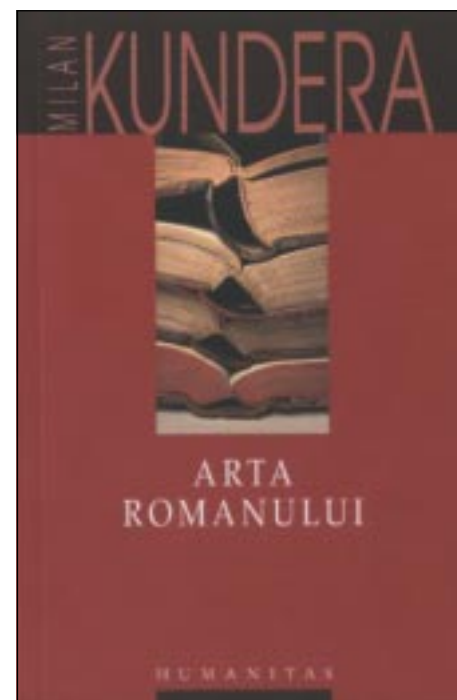
Întorși la Timișoara, pornim din nou spre Totina, ca în toți anii. Toni Kühn ne ține la pieptul lui atît cît ne este bine; n-o să vorbim prea multe, nu e timp, dar stînd la umbra viei, știu că ajunge să-i văd privirea plină de iubire cu care cuprinde lumea. În cele două ore, învăț de la Toni că tîndem să fim extrem de intoleranți exact față de acele caracteristici negative ale semenilor pe care le avem și noi. Pe drumul înapoi, în mașină, vorbind despre mișcătoarea dăruire cu care Toni își îngrijește mama bolnavă, Lică spune: "Cîteodată mă gîndesc

ce bine ar fi dacă aș putea face un tîrg cu Dumnezeu; i-aș da o lună, chiar un an din viață, ca să mai pot sta o oră cu mami". Îi răspund că morții dragi ne vizitează în vis. Din nou în Timișoara, cu o zi înainte de plecare, facem bilanțul vizitei: am băut și am mîncat mai mult decît ne stă în fire, am dormit puțin; ne-am reîntîlnit cu oameni dragi; am vorbit nemăsurat, am rîs, am plîns împletind gînduri, amintiri, făcînd invitații. Veniți, vă așteptăm!

În avion privind plin de regret înapoi spre Timișoara, aflată dincolo de nori, Richard spune: "Diese Leute leben schön".

Heidelberg, 19 august 2008

NOU la HUMANITAS



ELODIA ÎMPĂIATĂ DANA CHETRINESCU

Un câine înzestrat cu darul vorbirii și știutor într-ale alfabetului și versurilor antice era, în secolul al XVIII-lea, o pricină de mirare pentru prostimea din bălciuri și pentru savanții luminați deopotrivă. Un secol mai târziu, P.T. Barnum, părintele cercului modern, se adresa și el în aceeași măsură intelectualului fin și măturătorului de stradă când le arăta, în vitrine frumos drapate, o sirenă mumificată, un pitic savant, un cuplu de siamezi în formol sau o femeie cu barbă și favoriți. Grotescul, în sensul etimologic de grotto-esc, cuprinde tot ce e întunecat, visceral, ascuns, josnic. Este categoria estetică a ciudatului, monstruosului, minoritarului, proscrisului, a excesului și a alterității, tot ce se opune tiparelor standard. Monstrul clasic încalcă nu doar legile umane, ci și pe cele ale naturii, fiind – o știm de la Foucault – răbufnirea spontană, brutală a contra-naturii, marele model al tuturor micilor defecte, inspirând teamă sau ură. Monstrul zilelor noastre, însă, este individul corigibil, cel care poate fi oricând instituționalizat și reciclat parțial. Judecările sentimentale cu care era întâmpinat vechiul monstru i-a luat locul un program social-administrativ.

Rătăcindu-mă printr-un hățiș de ziare și emisiuni de televiziune autohtone, constat că exaltarea grotescului este astăzi o asemenea măsură o ocupație pentru jurnaliști și marele public, încât trag concluzia că mă aflu mai aproape de cei care se buluceau să vadă câini vorbitori la bălciuri decât de cei care ar proceda la vaccinarea și sterilizarea lor conform normelor europene în vigoare. Tot Foucault spunea că diferența dintre monstrul modern și cel medieval este aceea că pe primul îl îngrădește legea, pe când cel de-al doilea lasă legea fără grai. După acest criteriu, nu e nici o filosofie să observi că Evul Mediu este la apogeu în mass-media carpatină: legea își drege, din când în când, glasul fără prea mare tragere de inimă, în timp ce presa vociferează din toți bojocii.

Rețeta e foarte simplă și poate aduce profituri frumoase fără eforturi considerabile. Se ia un apartament de bloc într-unul din cartierele nu foarte selecte ale Capitalei. Se mai adaugă o masă cu trei scaune, un cameraman și, o dată pe săptămână, o femeie de serviciu. Se caută, apoi, o poveste pe placul marelui public. Investigația nu trebuie să dureze foarte mult: știrile de la toate posturile de televiziune sunt pline de asemenea istorioare – fată de 13 ani însărcinată cu fratele mamei; bătrână de 85 ani ucisă cu toporul pentru suma de 124 lei, în bancnote de 5 lei, ascunse în dosul portretului lui Gheorghe Gheorghiu Dej; profesoară de franceză de 30 ani acuzată de pornografie electronică; copil mâncat de câini; copil ținut în cușcă; sinucigaș pe stâlpul de iluminat stradal; fostă traseistă, realizatoare de emisiuni TV după miezul nopții, se adresează telespectatorilor din vană; star porno leșină în direct în timpul unui talk-show; bine-cunoscut om de afaceri își strigă în gura mare secretele de alcov, tot în direct, la alt talk-show.

După selecție, se păstrează povestea picană a unei avocate din Pitești dispărute de la domiciliu. Ziarele și teledifuziunile au arătat că femeia ar fi putut fi omorâtă, principalul suspect fiind soțul, de meserie polițist. După o anchetă, în lipsă de probe, polițistul este lăsat în libertate.

Așa cum îi stă bine oricărei știri de succes, istorioara face vâlvă vreo două zile, mai pâlpâie anemic peste o săptămână și apoi se stinge cu totul, fiind îngropată de-a valma cu toate celelalte povestiri de noapte bună. Rețeta noastră, însă, continuă: se ține cu dinții de știrea selectată și se renunță la orice altceva. Se invită în studioul-apartament procurori, avocați, psihologi, clarvăzători, polițiști, rude, prieteni, fini, jurnaliști, politicieni, din nou procurori și psihologi, din nou rude și prieteni, din nou procurori și așa mai departe. Pentru a ține opinia publică în șah, se organizează sondaje de opinie-fulger, care, pe modelul deja consacrat, nu presupun nici un efort deosebit, dimpotrivă. Se lansează întrebări foarte simple, la care orice cetățean român, indiferent de etnie și pregătire profesională, să poată răspunde, cum ar fi, de exemplu, dacă suspectul, în timp ce transporta cadavrul avocatei prin pădure, s-a oprit la un moment dat să urineze sau nu. Cetățenii pot trimite un sms cu "da" sau "nu" contra sumei de numai 1,99 Euro la numărul de telefon anunțat și părerea lor va conta: un grafic va fi afișat în curând în dreapta ecranului, indicând cu precizie cât de scindată este populația României într-o asemenea chestiune.

Pentru a anima și mai mult discuțiile din studio, a căror cifră a depășit-o pe cea a episoadelor celor mai consacrate telenovele, tema misterioasei dispariții este frumos asezată cu un dans pe masă, oferit de o vecină a împricinatului, cu o părere de expert criminalist formulată cu aplomb de cel mai celebru necăștigător la 6 din 49 din istoria loteriei române și, nu în ultimul rând, cu știri diverse afișate în permanență la baza ecranului, pe model CNN, știri care, pentru a cadra cu misiunea postului TV, sunt foarte atent selecționate. De exemplu, tot la două minute, se poate oferi publicului știutor de carte și, bineînțeles, profund credincios, o propoziție ticlăită astfel: Vaticanul a dispus ridicarea unor biserici gonflabile pe plajele italiene.

Este o rețetă care nu putea să nu prindă imediat. Se creează o adevărată isterie națională. Cetățeni și cetățene abordează exclusiv acest subiect în supermarket, în trafic sau la grătar: Elodia trăiește, doar a fost zărită la magazin în Germania; Elodia a murit – a fost zidită în vană; a fost îngropată în pădure; a fost tranșată și aruncată în canal; s-a sinucis. Cei mai celebri realizatori de emisiuni TV încearcă să copieze tiparul, consacrand ore bune avocatei dispărute. Nu au, totuși, suflul necesar și abandonează la episodul 3 sau 4, acolo unde artizanul ideii a ajuns deja la numărul 202. La presiunea concertată a întregii mass-media, poliția redeschide cazul, îl închide la loc și iar îl deschide, cheltuind sume fabuloase pe anchete sortite de la început eșecului. Fetița abuzată de unchi și bătrâna asomată de un nepot dezaxat, copilul dispărut de la domiciliu și cel lovit în plin de mașină pe linia de pietoni nu vor mai fi niciodată răzbunați, din lipsă de fonduri și timp. Oamenii legii și câinii lor credincioși au pornit deja într-o căutare febrilă a avocatei dispărute, o căutare care, asemenea celei a legendarului Graal, nu trebuie să se sfârșească niciodată. Mulțumim și pe această cale postului TV cu pricina pentru că ne-a amintit – și nouă, prostimii și comisariatelor din întreaga țară – ceea ce nu ar fi trebuit să uităm niciodată: căutatul este mai important decât găsitul.



Paul Gherasim

LEIBNIZ ȘI CÎINELE VORBITOR CIPRIAN VALCAN

Leibniz îi scria lui Grimarest următoarele: "Tocmai am primit o scrisoare a Prințului Regent Imperial, în care Alteța Sa îmi semnalează faptul că în această primăvară, la ultimul târg de la Leipzig, a văzut și a examinat cu atenție, de două ori, un cîine care vorbește. Acest cîine a spus clar *mai mult de treizeci de cuvinte* și chiar *i-a răspuns destul de coerent stăpînului* său. El a pronunțat, de asemenea, întregul *alfabet*, cu excepția literelor *m, n, x*".

Pornind de la acest pasaj enigmatic, comentatorii operei lui Leibniz au încercat să afle mai multe despre cîinele vorbitor, străduindu-se, în plus, să determine motivele pentru care el refuza să pronunțe unele litere. Filologii de la Marburg au reușit să descopere, după o muncă de mai bine de treizeci de ani, că locvacele patruped era un pudel ai cărui părinți se născuseră în Italia și fuseseră aduși în Boemia pentru a-i distra pe copiii oligofreni dintr-un sat de vrăjitoare. Germaniștii de la Udine au găsit lista celor treizeci de cuvinte rostite de cîinele vorbitor, alături de testamentul scris în franceză al unui nepot al lui Leibniz, trebuind să admită că toate cuvintele respective aparțineau sferei magiei. Un poștaş francez pasionat de chinologie a pretins că poate să demonstreze că marea pasiune a vieții lui Schopenhauer, cei doi pudeli ai săi pe nume Atma, erau descendenți direcți ai cîinelui vorbitor, însă n-a reușit să ofere probe suficient de solide. Un notar austriac a susținut că numele cîinelui era Leopold, însă a fost contrazis de un profesor de istoria artei de la Gdansk, care era absolut convins că acesta era strigat Zucker de către stăpînul său, un pantofar slovac. Un schizofrenic de la Botoșani interesat de această chestiune a avansat ipoteza că patrupedul era de fapt un agent KGB trimis în misiune în trecut pentru a recupera piatra filosofală pierdută de un dominican eretic. Directorul unei fabrici de confecții de la Giurgiu a mărturisit unui reporter al ziarului *Cancan* că Nina Iliescu a angajat un pudel vorbitor de limbă rusă pentru a scrie biografia romanțată a soțului ei, fostul președinte Ion Iliescu, respectivul cățel fiind un strănepot al cîinelui vorbitor amintit de Leibniz. Președintele statului Kosovo a declarat că pînă și cîinii albanezilor sînt mai cultivați decît sîrbii și a adus drept argument în sprijinul afirmațiilor sale cele peste o mie de pagini în care doi filosofi turci demonstrează că Leibniz a asistat la reprezentația unui cîine venit special din împrejurimile Tiranei pentru a-i uimi pe savanții occidentali.

Werner Jaeger a prezentat o seamă de mărturii din epocă care i-au permis să avanseze singura explicație plauzibilă legată de refuzul cîinelui vorbitor de a pronunța literele *m, n* și *x*. Astfel, el a descris trei întâmplări ce l-au marcat pe Zucker (Jaeger susține ipoteza profesorului polonez) în care rolul central a fost jucat de ființe sau lucruri guvernate de *m, n* și *x*. Prima s-a petrecut la Graz, cînd Zucker a descoperit mumia (Mumie) unui baron local care avea pe vîrfurile nasului o corcodușă (Mirabelle), moment survenit simultan cu o groaznică înțepătură de țințar (Mücke). Mai târziu, la Copenhaga, pe o ceață (Nebel) groasă, a fost ademenit pe rînd de o țință (Nutte) și de o călugăriță (Nonne), primind în schimb salutul său politicos cîteva groznice lovituri de picior. Pe cînd își făcea popularul număr de logopedie empirică la târgul de la Leipzig, cu puțin înainte de secvența descrisă în epistola lui Leibniz, o femeie urîță și rea de gură (Xanthippe), care își mișca cu greu picioarele strîmbe (X-Beine) din pricina beției, l-a împințat cu o mulțime de vorbe grele, făcîndu-l șarlatan și ipocrit, iar în cele din urmă i-a răsturnat un xilofon (Xylophon) pe coadă, ceea ce l-a lăsat fără grai vreme de mai bine de două luni și i-a provocat pagube însemnate stăpînului său.

Pe cînd mă pregăteam să-mi închei mica relatare cu subiect canin, am aflat că Lituania și Letonia se află în pragul celei mai grave crize diplomatice de după prăbușirea URSS din pricina aceluiași cîine vorbitor, fiindcă ambele țări au început construirea cîte unui muzeu ce ar trebui să-i fie dedicat. Lituaniienii pretind că Zucker era fiul cîinelui eroului lor național, pe cînd letonii susțin că dețin mai bine de patruzeci de mărturii despre descendența acestuia dintr-o cățea a unei contese lituaniene care a locuit toată viața la Bremen. Chestiunea urmează să fie tranșată de Curtea de Justiție de la Haga.

O COBORÂRE ÎN INTERIOR

ADINA BAYA

Ați cunoscut vreodată pe cineva care să își aștearnă cu grijă în agendă, pe fila unei zile de miercuri, de la două la trei, un item numit "introspecție"? Sau care să înghesuie într-o vineri, de la șase fără un sfert, 15 minute intense de "autorefecție"? Dacă răspunsul e afirmativ, aștept cu nerăbdare detalii privind persoana a cărei viață e împărțită ordonat pe intervalele orare dictate de (cel puțin o) agendă, dar care totuși reușește să aloce un timp bine definit cultivării conștiente și sistematice a sinelui. Până la acel răspuns, cum experiența îmi arată contrariul, aș îndrăzni să afirm că, în caruselul existenței cotidiene, introspecția nu se ridică la rang de prioritate.

Aparent facilă și nepretențioasă, reflecția cu privire la sine sau la cei din jur dobândește statutul unei fițiuci fușerite, înghesuite într-unul dintre sertarele îndepărtate ale minții, tot mai doldora de gânduri a căror gândire (sic!) e mereu amânată. În ochiul camerei de filmat, menit prin excelență să observe evoluția unor personaje prin acțiunile, vorbele și gesturile lor, surprinderea unui proces atât de volatil ca introspecția devine la fel de puțin probabilă și rar întâlnită precum prezența sa pe filele unei agende de birou. Așadar, a face un film ce mizează în întregime pe experimentarea asumată a interiorității reprezintă din start o provocare serioasă.



Poate sta în picioare o poveste în care mișcarea și acțiunea sunt reduse la minimum? Dacă face parte dintr-un roman, unde uneltele creatorului sunt îngrădite doar de limitele imaginației – probabil. E suficient să ne amintim de aventurarea în tenebrele sinelui, prilejuită de romanul lui Doris Lessing *O coborâre în infern*. Pe de altă parte, filmul *Mar adentro*, ce explorează o temă similară, poate reda pe peliculă experiența interiorității doar traducând-o prin efectele active pe care aceasta le are asupra altor personaje. Cartea după care s-a făcut filmul ce stă la baza acestui articol, *Scafandru și fluturele* de Jean-Dominique Bauby, oglindește tematic ambele producții. Dacă pretextul folosit în cazul romanului lui Lessing e cel al nebuniei, personajul principal plonjând în cele mai întunecate colțișoare ale eului împins de capriciile unei presupuse maladii mintale, în cele două filme pretextul e o boală ce țintuiește personajul în nemiscare.

Autorul/naratorul/eroul principal din *Scafandru și fluturele*, Jean-Dominique Bauby (Jean-Do), este fostul redactor-șef al revistei francezești *Elle*, victima unui accident vascular cerebral. După câteva săptămâni de comă, se trezește prizonier în interiorul unui trup total inert, cu excepția mușchiului pleoapei stângi. Precum într-un costum rigid de scafandru, suspendat la



mare adâncime, unde nici un sunet nu îi poate fi auzit, Jean-Do își concentrează întreaga existență în interior. Aici creierul continuă să îi funcționeze la fel de liber ca înainte, purtând spiritul cu ușurința unui zbor de fluture prin experiențe despre care partea din afara trupului nu dă nici un semn.

Plasarea spectatorului în miezul experienței celui lovit de atac e făcută prin mutarea camerei de filmat la nivelul interior al personajului, unde unica fereastră spre exterior este un ochi. Resimțită direct, durerea celui ce se descoperă paralizat aduce un debut în forță al filmului, potențat de folosirea unor unghiuri de filmare inedite. Drama imposibilității de a comunica și greutatea cu care Jean-Do reușește să își însușească un limbaj generat în totalitate de clipiri ale ochiului sunt evidente. Cu toate astea, tonul poveștii nu este deloc plângăcios. Țintuit în pat sau în scaunul cu roțile, săracit de aproape toate însemnele prin care definim și recunoaștem umanitatea – mai puțin ochiul, memoria și imaginația –, Bauby nu ne invită în metaforicul său costum imobil pentru a ne demonstra că a devenit un sfânt.

Depart de a se dori cronică lacrimogenă a unei boli absurde ce întrerupe cursul unei vieți deja complicate, filmul te mișcă profund tocmai în momentele descoperirii de gesturi și porniri atât de vii, de umane, sub masca neclintită a unui trup defunct. La fel ca pe vremea când era hedonistul posesor al unei vieți tumultuoase în inima Parisului, mereu generos cu ocheadele aruncate femeilor frumoase, Jean-Do continuă să privească cu poftă adolescență decolteuri și coapse dezvelite de rafalele ce mișcă nisipul pe plaja din vecinătatea spitalului. Deși transformat în "legumă" mută și incapabilă de mișcarea vreunui mușchi în afară de cel al pleoapei, continuă să râdă în hohote pe dinăuntru când, spre exemplu, cel ce îi instalează un telefon în cameră presupune glumeț că aparatul va fi folosit pentru apeluri anonime (de vreme ce clipirile nu se transmit prin receptor).

Cu acuratețea unui documentar, pelicula face o selecție de detalii semnificative, povestite la persoana întâi, din viața personajului blocat într-un trup inert, având ochiul drept unică fereastră de comunicare cu exteriorul. Lansat într-o coborâre pe panta alunecoasă a introspecției, *Scafandru și fluturele* reprezintă o experiență cinematografică rară, ce merită întreaga atenție.

ARS MORIENDI

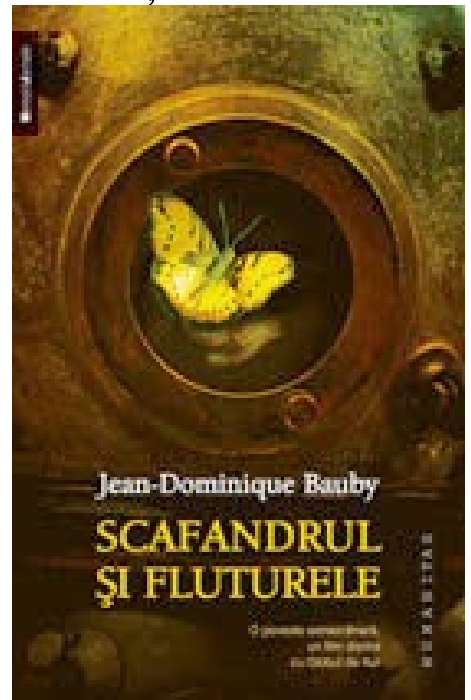
CRISTINA CHEREȘAN

La ce te gândești în dimineața în care deschizi ochii spre o lume unde ai pierdut totul? Cum te recunoști când cel care erai a dispărut? Cum te miri, cum întrebi, cum îți urli neputința când trupul îți refuză orice drept? Sunt întrebări pe care Jean-Dominique Bauby nu avusese, probabil, niciodată motive să și le pună înaintea fatidicului decembrie 1995. La 44 de ani, redactorul-șef al cunoscutei reviste *Elle* ducea o existență pariziană plină: îndatoriri, pasiuni, obișnuințe se împleteau cu precipitarea non-șalantă a rutinei. Până în seara accidentului cardiovascular ce avea să schimbe tot.

"Am avut dreptul la douăzeci de zile de comă și câteva săptămâni de confuzie totală până să realizez proporțiile dezastului." Este una dintre primele însemnări ale pacientului din care rămâne vie o singură fărâma: pleopa ochiului stâng. Cu ajutorul ei și al unei voințe de fier, jurnalistul reușește să "spună" povestea orelor nesfârșite în celula unui corp inert. Paralizat complet, incapabil de a articula cele mai rudimentare sunete, dar perfect lucid, Jean-Do își dictează suferința și evadările din ea prin intermediul unui alfabet special alcătuit. Timp de o vară, pe hârtie se aștern cu trudă și răbdare cuvinte nespuse celor dragi, vise, temeri și frustrări dintr-o convalescență condamnată, amintiri ale unei vieți prea grăbite, regrete și dorințe prea târzii.

La capătul a nenumărate clipite, *Scafandru și fluturele* se citește ca o lecție de supraviețuire, ca o probă de rezistență a umanului. Deși carapacea implacabilă a fizicului se încăpățânează să nu cedeze, spiritul este liber să o sfideze. "Câte nu sunt de făcut! Să zbori prin spațiu sau prin timp, să pornești înspre Țara de Foc ori către curtea regelui Midas... Poți trece pe la femeia pe care o iubești, ca să te strecori lângă ea și să-i mângâi chipul încă adormit. Poți visa oricât și la orice, poți găsi Lâna de Aur, îți poți împlini visele de copil și visările de adult. Dar gata, trebuie să mă adun! În primul rând trebuie să pun la punct începutul acestor caiete de călătorie imobilă, ca să fiu pregătit atunci când persoana trimisă de editorul meu va veni să le transcrie, sub dictare, literă cu literă. În mintea mea macin de câte zece ori fiecare frază, tai un cuvânt, adaug un adjectiv, apoi învăț textul, paragraf cu paragraf."

Pe de o parte mintea este instrumentul alert în stare să își poarte posesorul spre cele mai diverse refugii imaginabile, de la exotismul marilor călătorii la banalul unei după-amiezi liniștite acasă. Pe de altă parte e și mecanismul falsei pe care Bauby o joacă bolii: invalidul păcălește sindromul *locked-in* prin descătușările ce îi stau la îndemână. Memoria, imaginația, observația nasc un șir de capitole dramatice prin context, dacă nu și prin tonalitate. Jean-Do își examinează închisoarea dinăuntru și din afară din dubla perspectivă a vieții trecute și a celei actuale, păstrându-și o admirabilă doză de umor. Captiv într-o postură pe care o descoperă



tot mai ridicolă după standardele normalității, alternează episoadele definitorii și considerațiile grave cu pasaje în care hazul de necaz întâlnește apetitul pentru micile bucurii ale vieții.

"Ca și baia, hainele de altădată s-ar putea să deschidă în memoria mea răni dureroase. Dar văd aici mai curând un semn al vieții care continuă. Și dovada că încă mai doresc să fiu eu însumi. Dacă tot e să-mi curgă balele, măcar să fie pe cașmir!" Relatate fără exces, șicanele bolii ar fi insuportabile în lipsa ironiei. Bauby reușește în mod aproape uluitor să fie martor tonic propriei degradări: pornind de la prezentul dezolant, recrează plăcerile simple, se reveche citind, gătind, iubind – niciodată de ajuns. Marile emoții se leagă de oamenii apropiați, cărora nu le mai poate răspunde: "Ei sunt verigile de la cele două capete ale lanțului de dragoste care mă înconjoară și mă protejează. Mă întreb uneori ce efect au oare dialogurile astea cu sens unic asupra interlocutorilor mei. Pe mine mă bulversează. Ce mult aș vrea să am cum răspunde la telefoanele lor calde și cu altceva decât numai cu tăcerea mea!"

Tatăl care, la 93 de ani, îl încurajează din propria imobilitate, copiii jucăuși și ușor deconcertați de circumstanțe, iubita neîmbrățișată o ultimă dată, prietenii destul de puternici pentru vizite sau scrisori, iată reperele ultimelor luni ale unei vieți frânte. Lor și tuturor lucrurilor care ar (mai) fi putut să fie li se dedică efortul unui om ce refuză înfrângerea: "Dorul de un trecut pierdut definitiv și părerea de rău după toate șansele risipite [...] Toate femeile pe care n-am știut să le iubesc și ocaziile de care n-am profitat și clipele de fericire pe care le-am lăsat să zboare. Astăzi mi se pare că toată viața mea nu-i altceva decât o înșiruire de mici ratări. O cursă al cărei rezultat îl știi și totuși nu poți paria pe învingător." Poate nu întâmplător, cursa vieții lui Jean-Dominique Bauby avea să se încheie la câteva zile după apariția unei cărți greu de asimilat, ignorat sau uitat. În limitele omenescului posibil, învinsese.



TUR DE ORIZONT

Un frumos text despre prietenie scrie, în **Noua literatură** (nr.16), unul dintre graficieni de primă mână – ce coperte senzaționale reușește chiar pentru această publicație! – pe care îi are România: Mihaela Șchiopu ● Luminița Marcu își intitulează editorialul "Traducătorii români cer să fie plătiți ca în Albania" ● Țară unde se primește pe o pagină tradusă 5 euro, nu 2,5, ca în patria noastră.. ● Autorul cărții **Copilul-umbră** (apărută la *Humanitas*, în traducere), olandezul P.F. Thomese, îi acordă Anei Chirițoiu un interviu dens și cald ● Spicuum din el, dar cu îndemnul să-l citiți pe de-a-ntregul ● "Imaginea unui scriitor e diferită de aceea a unui actor de film sau fotbalist; imaginea acestora are de-a face cu freza pe care și-o fac sau cu hainele pe care le poartă, dar pentru un scriitor e vorba despre o imagine interioară, pentru că cititorul e singur cu cartea mea, deci e o relație foarte intimă. Imaginea mea e făcută, cred, din cuvinte, din felul în care scriu, din felul în care gândesc – din asta se compune imaginea unui scriitor în ochii publicului. Eu însumi sunt cititor și iubesc anumiți scriitori pentru vocea lor, nu pentru cum arată. De fapt, când un scriitor arată prea bine, mă gândesc mereu că poate are ceva mai bun de făcut decât să stea singur într-o cameră și să scrie" ● Întreabă A.C. dacă a fi scriitor e o meserie și dacă se poate trăi din scris . ● "În Olanda e foarte ușor, fiindcă avem un sistem prin care, chiar dacă nu ți se vând foarte bine cărțile, primești bani de la guvern, ca un fel de bursă. Eu acum trăiesc din vânzarea cărților mele, dar înainte de *Copilul-umbră* nu puteam face asta. De vreme ce pot trăi din vânzarea cărților, scriu chiar mai mult decât înainte. Când primești bani pentru ceea ce faci, e mult mai motivant să scrii. La început îmi pierdeam timpul și energia scriind articole pentru ziare, despre cărți sau filme. Și nu îmi plăcea, dar uneori scrisul la ziar interfera cu scrisul unui roman, pentru că

e vorba despre un alt fel de *deadline*." ● Mai întreabă Ana: stilul sau povestea? Răspunsul: "Nu cred că poveștile sunt scopul scrisului, scopul îl reprezintă un soi de experiență pe care o câștigi citind, povestea nu e atât de importantă; eu, cel puțin, când citesc ceva, uit mereu detaliile poveștii, dar îmi amintesc atmosfera și un fel de experiență pe care o port apoi cu mine și care are de-a face cu felul în care scriitorul folosește cuvintele. Dar a alege între poveste și stil e ca și cum m-ați întreba dacă prefer să fiu orb sau surd" ● Radu Pavel Gheo povestește cum a pierdut un prieten, Simona Popescu, Răzvan Mihai Năstase și Gruia Dragomir scriu despre cărțile lor preferate, Ana Chirițoiu semnează un reportaj despre *Zile și Nopti de Literatură* de la Neptun, și tot ea îi "interoghează" rapid pe Peter Waugh, Naim Aradi, Attila Bartis și Stefan Hertmans ● O revistă doldora și de alte delicatese culturale

DESPRE MORȚI NUMAI DE RĂU

Dacă vreți să aflați cu ce fructe, legume, zarzavaturi sau culori asociază Constantin Abăluță, Anamaria Beligan, Emil Brumaru, Rita Chirian, Andrei Codrescu, Șerban Foartă, Adela Greceanu, Dora Pavel și Livia Roșca unele dintre marile cărți ale literaturii, deschideți **Dilemateca** (nr. 27) la pagina 59 ● După ce ați mirosit ce și cum, mergeți la 67 ● Vă așteaptă Péter Eszterházy să vă... vorbească "Despre limba secolului al XXI-lea" ● Când ați terminat, ajungeți la dialogul dintre Sebastian Reichmann și Dan Stanciu ● Săriți apoi până la pagina 15, unde Mircea Vasilescu vă așteaptă cu un "dosar" în care stau cărți ușoare și oameni grei ● 21,23 și 24 sunt pline de informații despre piețele de carte din Franța, Germania și Spania ● La 45 Răzvan Petrescu cronicărește *Un roman sentimental*, de Alain Robbe-Grillet. După ce ne arată cum, de ce, cât, când și

unde "fantasmarea atinge cote montane" – într-o frază luuuungă, foarte lungă –, autorul lui *Foxtrot XX* încheie: "Voi spune un singur lucru despre Alain Robbe-Grillet: bine c-a murit" ● Țuști la "raderea" lui Mihai Cimpoi de către Ioana Bot, la 85, iar de acolo la pagina 26, unde încep să se-ntindă recenziile la cărțile noi de pe la noi

SĂ CITIM FOARTE BINE!

Al Cistelecan se întreabă în **Cuvântul**: "Ce dăm: ajutoare sau premii?" ● Răspunsul e (într-)o cronică la un volum de poezie al unui tânăr, Hose Pablo ("un nume de artă"), al cărui manuscris a "căzut" la concursul de debut al editurii *Cartea Românească*, dar a fost publicat de autor cu o prefață în care "se laudă" că a fost respins. Dă cu tifta, adică, juriului. Iar cum din juriu a făcut parte și

criticul Cistelecan, vă cam dați seama cam cum arată cronica de care are parte Pablo. Cam ca un portet de... Picasso din perioada lui cubistă. Aia de maximum! ● Rar l-am văzut pe redactorul-șef adjunct al revistei **Vatra** așa de nervos... ● **Observator cultural** continuă publicarea fragmentelor cărții despre și cu Traian Băsescu, de Marius Oprea, aflată în pregătire la editura *Polirom* ● Că volumul va fi o lovitură pe piața de carte este sigur. Și nu doar fiindcă-i vorba despre "marinarul iscusit", ci și pentru că Oprea știe să-l "povestească" pe fostul căpitan al **Biruinței**. Să-l citim bine! ● Bune, triste și dure poemele lui t. s. kashis din **Tomis** (numărul din iulie) ● Nu ezitați să citiți nici "Mugur Grosu vs. Adrian Păunescu" ● Revistă cu ieșire la mare...

ROȘIORII DE VEDE

STAVILĂ UITĂRII PETRU UMANSCHI

"Nu poți vedea bine decât cu inima.
Esențialul e invizibil pentru ochi."
Antoine de Saint-Exupéry

Parafrazându-mi un coleg de breaslă, mărturisesc că simt și eu nevoia să scriu despre frumos, categorie estetică ce, în haosul informațional, pare a-și schimba sensul, bulversându-ne existența... La vârsta întrebărilor, cuvântul Alzheimer îmi sugera numele unui sătuc dintr-un pașnic canton elvețian, el având harul mai mult de a mă binedispune prin rezonanțele sale decât de a-mi repugna. Surprinzător, mai târziu am aflat că acesta definește o boală. Deoarece doar sănătoși putem vorbi de împliniri și vise, am dorit să aflu câte ceva despre această boală pe care – sincer vorbind – o cunosc prea puțin. Am profitat de un dialog cu distinsa doamnă Aurora Heim, medic primar psihiatru care, în 1997, a pus bazele Filialei Timișoara a Societății Române Alzheimer, președintele organizației. Din sumarele-mi cunoștințe, am înțeles că la baza declanșării bolii stă uitarea. E adevărat? ● *Uitarea este doar un simptom al bolii. La baza fenomenului stă o acumulare de proteină numită amizoid. Uităm patologic, am putea spune.* ● Dar omul fără amintiri ce înseamnă? Nu o moarte lentă? Fără amintiri e greu să ne imaginăm viața... Uitarea ca simptom are două aspecte. Ea este pe de o parte benefică existenței, nu? ● *Uitarea unor amănunte e un fapt firesc. Pentru datele ce nu ne mai trebuie și pe care le uităm ciclic, creierul nostru intră în starea care se cheamă inhibiție de protecție. Cu alte cuvinte, "refuză" să stocheze deșeurile. La trece la recycle bin și atunci scăpăm de informații care ne prisosesc. Asta e uitarea normală, de care toți avem nevoie; uitarea bolnavului de Alzheimer e altceva.* ● Putem lua în serios îndemnul recent al unui specialist: "Ești depresiv? Zâmbește"? ● *Din capul locului, să nu confundăm depresia cu boala Alzheimer. În anumite cazuri e nevoie de un diagnostic diferențiat. Cine domină în patologia respectivă: boala sau depresia? Ele au legătură, dar în clasificările medicale sunt entități separate. Revenind la îndemnul citat de dumneavoastră, zic mai degrabă că e bine să știi să zâmbești. Dar dacă e să fim expliciti, ne referim la neurotransmisia specifică depresiei, anxietății, tristeții și fricii, care se cheamă serotonină, numită și "hormon al fericirii", pe care, zâmbind, îl punem în acțiune atunci când el "uită" să stea în spațiul intersinaptic, acolo unde îi este locul. Automat, declanșând secreția de serotonină, noi devenim mai puțin triști decât înainte de a zâmbi. Astfel se declanșează un mecanism "de cascadă", din zâmbet în zâmbet, ajungând să uităm că suntem triști. Dar asta nu funcționează în depresia clinică. Ar fi bine, omul ar deveni mai sănătos, iar industria farmaceutică ar falimenta. Concluzia: nu poți zâmbi în orice depresie. Pentru a zâmbi, trebuie să ai elan, zâmbetul gratuit fiind mai mult o grimasă fără efect. Sigur, generic e bine să facem haz de necaz. A fi vesel înseamnă a fi mai puțin stresat, stresul fiind un factor cauzator de boală.* ● Există o vârstă când boala se declanșează? Care a fost cel mai tânăr pacient al dumneavoastră bolnav de Alzheimer? ● *Un tânăr de 39 de ani. L-am diagnosticat la 37-38 de ani. Avea un creier asemănător cu al unui bătrân de 85 de ani.* ● V-aș ruga, doamnă doctor, să-mi răspundeți la o întrebare mult vehiculată: meloterapia ca alternativă la medicamente n-ar putea avea șanse și în ameliorarea bolnavului de Alzheimer? ● *Orice muzică adecvată, scăzând nivelul de stres, poate fi folosită cu succes, evident, fără a substitui medicamentele. În ultima vreme specialiștii vorbesc de "efectul Mozart", aplicat unor bolnavi de epilepsie. Ei au constatat că pe fondul sonor asigurat de muzica lui Mozart scade numărul crizelor convulsive. S-a ajuns la concluzia că experimentul poate fi utilizat chiar și în boala Alzheimer, vorbind de un mod de relaxare. Muzica ne ajută în acest sens. De ce n-ar fi muzica simfonică un element bun de prevenție? Automat, plaja sonoră creează un ambient care ne place și care ne protejează de mediul exterior stresant, făurindu-ne un "cuib" al nostru unde nu pătrund factorii de stres. Să stai într-un mediu reconfortant, alimentat de muzica simfonică, înseamnă să-ți scadă hormonul cortizol (care produce stresul), fără de care nu putem trăi, dar care, în exces, dăunează, având efecte distructive asupra creierului și în special asupra centrilor memoriei. Glandele suprarenale sunt cele care furnizează cortizolul. Dacă el scade... Se impune însă o problemă: să se folosească drept ambient sonor muzica pe care bolnavul a agreat-o când era sănătos. Intensitatea acesteia să fie una temperată. Starea de liniște a pacientului în momentul experimentului ne ajută să deducem că se ajunge la nivelul creierului prin intermediul sunetului și el reacționează pozitiv. Se pot folosi zgomote din natură: ciripit de păsărele, susurul izvoarelor.* ● În practica dumneavoastră ați întâlnit cazuri de vindecare a bolii Alzheimer? ● *Din păcate, această boală nu se vindecă! Efortul medicilor poate ajuta însă bolnavul să-și trăiască decent anii de viață care i-au mai rămas. Paradoxal, în tratamentul cancerului s-au realizat niște progrese, mai ales când boala e depistată în faze incipiente, fapt care nu se întâmplă în cazul bolii Alzheimer. Noi putem doar ameliora calitatea vieții bolnavilor.* ● Doamnă doctor Heim, vă mulțumesc pentru că v-ați făcut timp să purtăm acest dialog. ● *Cu multă plăcere.*



Paul Gherasim

EXIL INTERIOR

Urmare din pagina 18

Vei simți un sentiment confuz că vocea aceea e a tatălui ceresc, al cărui chip în camera aceea din grotă ți se pare a fi a tatălui tău, și că de fapt ești retras la o mănăstire, în chilia ta, unde sub forța unei rugăciuni din noapte reușești să te confunzi cu o lume despre care ceilalți te-au învățat că este sfântă. Și vei crede că mai mult nu se poate dori, că dincolo de contopirea cu ceea ce știi tu că este dincolo de toate cele omenești nu se poate trece, nu se mai poate ajunge nicăieri. Dar glasul care te povățuiește nu te poate opri să nu mergi spre o altă ușă ce dă mai în adânc, spre o cameră unde să fii numai tu, într-o singurătate pe care n-ai s-o suporti și pe care n-ai s-o înțelegi de unde vine și-o să-ți cauți trupul tău, uitat afară, să știi că mai exiști și să-ți dorești să te întorci între oameni. O cameră adâncă, aflată dincolo de tot ceea ce crezi și tot ceea ce ți-ai putut imagina că aparține vieții unui om, unde se învăluiesc nori colorați violacei și negri, albi și portocalii, care-ți spun ce se va întâmpla în viața ta după ce te vei întoarce din exilul interior.

O voce îți spune: "Aici numele tău este altul", și nu înțelegi cine poate să fie, de vreme ce sentimentul sacralului simți că a rămas în cealaltă cameră, odată cu ultima urmă din cel care ai fost înainte de a coborî în grotă, o piele de spirit îndumnezeită. Vei vrea să te întorci, dar toate ușile vor fi închise în urma ta, și-atunci vei pleca mai departe, spre ultima dintre camerele grotiei, cu teamă de necunoscut.

Pe culoarul strâmt ce duce spre adânc vei redescoperi în tine toate stările de suflet de care ai fugit când erai între oameni, doar că acum nu le mai auzi nici glasurile, nu le mai vezi nici chipurile, nici ecourile lor așa cum ți-au rămas în amintire. Nu vor mai exista pentru tine nici eroii cărților, ai istoriilor lumii, ai filmelor pe care le-ai văzut cândva, nici imaginea iluzorie a Pământului văzut de la înălțimea sateliților, nici cele ale câmpiilor verzi sau ale oceanelor la tropice, printre corali și pești colorați, nici acelea ale munților violacei în apusul soarelui, ci doar umbra ta proiectată de feștila ce o ții în mână să-ți lumineze pașii, undeva în față, pe ușa ce o crezi a fi ultima din coborârea ta în interiorul sufletului. Până și Dumnezeu se va fi retras undeva în mijlocul oamenilor de care ai fugit.

În camera unde vei intra pereții vor fi albi, ca de spital, luminați de undeva de sus, printr-o răsuflătoare a grotiei ce dă direct în lumea din care ai venit, dar ale cărei ecouri nu mai ajung până acolo. Pe pereții aceia albi ți se va părea că vezi desfășurându-se povestea unei vieți străine, din care nu mai recunoști decât crâmpaie, și-ai să te dumirești că povestea aceea și eroii imaginari pe care-i vezi și-i auzi și-i simți și-i miroși sunt invenția ta, pentru că au existat întotdeauna în tine, și-acum încep să țină locul lumii pe care ai părăsit-o și pe care ai lăsat-o în urmă.

O să simți bucuria facerii lumii, precum

o știi din *Biblie*, dar cu certitudinea că tu ești cel care dă naștere tuturor văzutele și nevăzutele, că tu ești cel ce risipește ca o pădădie sămânța printr-un univers strâmt, cât o cameră de grotă al cărei soare e o simplă răsuflătoare ce dă spre lumea reală. N-ai să mai vrei să treci spre altă cameră a grotiei, pentru că întregul univers simți că e adunat în aceasta cu pereții albi și cu imaginile pe care ochii tăi le văd proiectate acolo. O stare de bine, ca a ziditorilor simți cum te cuprinde în întreaga ființă. Te așezi, să rămâi mai mult, sau pentru totdeauna acolo, fără să mai fii măcinat de curiozitatea de a vedea ce se ascunde în celelalte camere ale grotiei. Îți spui că exilul tău interior a ajuns la capăt, fără să mai vrei să te întorci.

Te vei așeza pe o lespede mare să privești fascinat povestea vieților ce ți se arată acum, să afli finalul. Să poți desluși mai apoi măreția universului creat de tine și lăsat să-și petreacă destinele de piatră, dacă e piatră, de pom, dacă e pom, de ființă, dacă e ființă, ca din toate să înțelegi de ce ai simțit nevoia să te retragi din lumea aceea atât de asemănătoare făcută de altcineva să se întrepătrundă atât de bine între umbrele și luminile ei, ca un tot când luminos, când întunecat, ca un înveliș viu al unei planete de aiurea. Vei vedea lupte, vei recunoaște săruturi, vei vedea copii născându-se, cu toatele petrecute între niște străini și vei simți dintr-odată dorul de ceea ce știai că ai lăsat în urmă. Atunci, în clipa aceea, vei vedea că zâmbetele chipurilor imaginate pe pereții albi ai grotiei se transformă în rânjete, ochii devin injectați și dau să iasă din orbite, și vei simți cum se reped la tine, nerecunoscutoare, să te sfâșie.

Te vei ridica temător de pe lespede pe care stăteai și vei porni în grabă spre ușa pe care o vezi în față, cu speranța nerostită că aceea te va scoate afară, în lumea din care ai venit și pe care încă o mai poți ghici în intențiile ei, să te poți apăra. Imaginile de pe pereții albi te vor urmări ca niște erinii pe culoarul ce duce spre următoarea cameră, silindu-te să alergi din calea lor.

Mai jos te va aștepta o cameră întunecată, unde întreaga lumină va veni doar de la feștila ta, mărindu-ți umbra printre stalactitele și stalagmitele din spatele tău, ce se ridică și coboară ca niște dinți de rechin gata să te sfâșie. Dar nu-ți va fi teamă, ci te vei întreba dacă trăiești, dacă succesiunea întâmplărilor din drumul tău spre interiorul sufletului face parte din tine, sau e o invenție de moment a unui om speriat de viață. Din jocul umbrei tale în mișcarea făcliei vei desluși gânduri fără de formă, ce te vor face să înțelegi esența tuturor lucrurilor și vieții, sensul ei, pe care însă nu le vei mai putea comunica nimănui. Vei renunța să mergi mai departe, așteptând ca acolo, la acel capăt ales de tine, în ultima dintre camerele unde te-ai oprit, să-ți înțelegi ființa ca pe un univers.



CELE TREI MORTI ALE LUI ACHIM BECA

Urmare din pagina 20

Adevărul era că-i ajunsese zdroaba de la gazetă, cu aceleași întrebări justițiare puse obsedant în fiecare decembrie – cine-a tras, unde-s teroriștii, a fost revoluție sau lovituție etc. –, și se aștepta ca, la conclavul porcului, discuțiile să se învârtă în jurul acelorași subiecte. A acceptat, în cele din urmă, și au nimerit în toilul unei adunări vesele, așa că s-au aruncat asupra stacanelor cu țuică fiartă pentru a surmonta rapid decalajul și pentru a spăla greața strânsă într-o zi întreagă, cât timp au încopciat numărul de ziar. Și din nou s-au mirat că Achim Beca, altfel petrecăreț și gură mare, abia s-a atins de băutură și de bucate, iar la provocările lansate de socrul corectorului, bucuros să aibă în ospetie o astfel de somitate, a răspuns dezamăgitor și fără chef. Mai mult decât, când ceilalți de-abia prinseseră gustul petrecerii, el i-a cerut gazdei să-i comande un taxi, deoarece voia să meargă acasă. Mașina sosi în nici cinci minute.

O să plece cu un accelerat de noapte. Pilele lui Scumpi se vor pune în funcțiune: îi va găsi bilet la vagonul de dormit. În România e o adevărată aventură să călătorești în luna ianuarie, fie că e vorba de tren, de automobil sau de avion. Cândva a stat vreo douăzeci de ore în vagon, undeva în câmpie, între Craiova și București, fără căldură și fără de-ale gurii. Va nimeri în compartiment cu un domn extrem de manierat, mare admirator al lui Ceaikovski, al lui Frank O'Hara, dar și al politicianului Ion Iliescu. Vor polemiza până târziu, după ora două, aprins, însă civilizat. La culcare, domnul cel simandicos o să-și pună pe cap o scufă nostimă, va încălța niște papucei de lână și va scoate din geamantan o pernă ergonomică. Domnul va dormi neîntors, sforăind discret, cu stil. Achim Beca se va perpeli până la ziuă. Înainte de a ajunge în Capitală, se va plânge că-l doare capul. Tovarășul de compartiment o să-i ofere un antinevralgic.

Mai întâi, ar trebui precizat dacă Achim Beca moare, a murit sau va muri în noiembrie, în decembrie ori în ianuarie. Apoi, cum se explică faptul că, în loc să ajungă în oraș, el coboară inoportun într-o haltă, ca să se afunde în pădure, având asupra sa o sticlă de vodcă și un pumn de tranchilizante? Asta doar dacă nu cumva, după ce a ajuns acasă de la ospățul porcului, și-o fi făcut o socoteală simplă, s-a îmbăiat, și-a scos din șifonier costumul definitiv și s-a întins, un pic prea solemn, pe masa din sufragerie ca pe căloni (năsălie, voim a zice). S-ar putea să nu se întâmple/să nu se fi întâmplat nimic din toate acestea, ci numai atunci când va pătrunde în sediul organizației civice din Capitală, o să mai ceară un antinevralgic și, în timp ce va lua înghițitura de apă minerală, o să cadă ca fulgerat, stricând programul unei reuniuni considerate promițătoare pentru destinul național.

ORIZONT
Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți
Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.
Concepție grafică: Alexandru Jakabházi
Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).
www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org
REDACTIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOAIAZĂ
ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog



www.revistaorizont.ro/conferintelemicrosoft

un suflu nou

TEODOR BACONSKY
ANDREI CODRESCU
MARIO VARGAS LLOSA
GABRIEL LIICEANU
NICOLAE MANOLESCU
ADAM MICHNIK
H.-R. PATAPIEVICI
ANDREI PLEȘU
VLADIMIR TISMĂNEANU
MIHAI-RĂZVAN UNGUREANU

TIMIȘOARA
CLUJ
BUCUREȘTI
REDMOND
CRAIOVA
IAȘI
ORADEA
ARAD
SIBIU
TÎRGU-MUREȘ
CHIȘINĂU
CONSTANȚA
BRAȘOV

Angajamentul civic durabil, pasiunea descoperirii diversității, consistența etică alcătuiesc fundamentele unei comunități a dialogului. Un spațiu în care ideile sunt comunicate pe viu, în forma dezbaterii deschise și uneori polemice. Personalități culturale de primă mărime din țară și străinătate întâlnesc un public preponderent tânăr, căruia îi propun modele de realizare a unui potențial mai mult decât cert.

Începând din 2003, proiectul Conferințelor Microsoft a creat un cadru al dialogului fertil și pasionant, o comunitate care a depășit frontierele auditoriului unor săli oricât de pline și de entuziaste. Conferințele Microsoft s-au transformat deseori în cărți de impact pentru cultura română, promovând generos valorile esențiale ale schimbării.

Your potential. Our passion.[™]
Microsoft